

MARS
IN
CATHEDRA

11

1971

(15 juli 1971)

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP

ERELEDEN: Z.K.H. de Prins der Nederlanden
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. M. R. H. CALMEYER
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. D. A. VAN HILTEN
Generaal-Majoor b.d. J. J. DE WOLF
Z.E. Luitenant-Generaal b.d. J. H. COUZY

HET BESTUUR IS ALS VOLGT SAMENGESTELD:

E. R. D'ENGELBRONNER	Gen. Maj. G. S. b.d., <i>Voorzitter</i>
B. H. SLAGER,	Luitenant-Generaal Klu. Voorzitter Personeelraad Ministerie van Defensie <i>Ondervoorzitter</i>
DRS. J. VAN DER VALK,	Directeur van de Afdeling NAVO- en WEU-zaken van het Ministerie van Buitenlandse Zaken
F. H. Heckman,	Commandeur
F. TOUBER,	Brigade-Generaal der Infanterie (gsb) <i>Redacteur</i> p/a Hogere Krijgsschool Frederikkazerne, van Alkemadelaan 774, 's-Gravenhage
A. C. LAMERS,	Kolonel der Mariniers
H. DIETERS,	Kolonel Klu
MR. J.H.P.V. HAITSMA MULIER,	Res. Kolonel tit. der Artillerie b.d. <i>1e Secretaris</i>
J. ALBARDA,	Luitenant-Kolonel der Artillerie b.d. <i>2e Secretaris</i> Laan van Clingendael 121 's-Gravenhage
H. F. ENKELAAR	Majoor KLu <i>Penningmeester</i> Rembrandtlaan 81 Voorburg postgirorekening: 78828

INHOUD

Samenstelling bestuur	594
Personalia	596
Mededelingen van het bestuur	596
Bijeenkomst donderdag 25 februari 1971	597
DE ZEEMIJNENOORLOG	
voordracht door Kapitein ter zee <i>D. van Bergeijk e.a.</i>	597
Discussie	615
Bijeenkomst donderdag 18 maart 1971	620
DE MENS IN DE STRIJDKRACHTEN IN DE 70'ER JAREN	
voordracht door Majoor van de Koninklijke Luchtmacht <i>Drs G. W. Segers</i>	621
DOEL EN PLAATS VAN MILITAIRE BELANGENVERENIGINGEN	
voordracht door Luitenant-Kolonel van de Mil. Admini- stratie (hmb) <i>C. L. J. van Lent</i>	626
Discussie	635
Bijeenkomst donderdag 1 april 1971	643
Discussie	644
Bijeenkomst dinsdag 20 april 1971	649
DE TEGENSTELLING TUSSEN „FACH- UND FÜHRUNGSDEN- KEN”	
samenvatting en bewerking van een artikel uit „Wehr- kunde” van februari 1971 door Luitenant-Kolonel der Cavalerie (gsb) <i>J. P. H. van Valderen</i> en Majoor der Genie (gsb) <i>C. Brouwer</i>	657
Boekbesprekingen	666

Personalialia

Aan dit nummer werkten mee:

Kapitein ter zee D. van Bergeijk (voordracht „De Zee-mijneneroorlog”) was Commandant Mijndienst Koninklijke Marine en heeft thans de zeedienst verlaten. Hij werd bij zijn voordracht geassisteerd door een drietal stafofficieren van de Mijndienst.

Luitenant-Kolonel der Militaire Administratie (hmb) C. L. J. van Lent (voordracht „Doel en plaats van militaire belangenverenigingen”) is in 1922 te Heemstede geboren, werd in Australië opgeleid tot administratie-officier en diende van september 1945 tot eind 1950 in het v.m. Nederlands Indië. Was van 1951 tot 1958 werkzaam bij de Generale Staf. Van 1958 tot 1962 vervulde hij de functie van resp. korpsadministrateur en leraar aan de Koninklijke Militaire Academie, volgde daarna de Hogere Krijgsschool. In de periode 1964-1967 bekleedde hij staf-functies in de personeels- en in de doelmatigheidssector. Na het volgen van de postdoctorale leergang bedrijfskunde te Rotterdam vervulde hij tot mei 1970 de functie van plv hoofd onderwijs bij de Hogere Krijgsschool. Is thans werkzaam als hoofd van de afdeling personeelsbestuur van de dienst Opperofficier Personeel Koninklijke Landmacht.

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht Drs G. W. Segers (voordracht „De mens in de strijdkrachten in de 70'er jaren”) is in 1927 te Lisse geboren, werd in 1951 tweede luitenant bij de Koninklijke Landmacht en ging in 1953 over naar de Koninklijke Luchtmacht. Was achtereenvolgens Commandant van een Luchtmachtbewakings Squadron, werkzaam bij het Ministerie van Defensie en Hoofd Kantoor Vorming bij de Kon. Kaderschool Luchtmacht. Hij deed doctoraal examen Sociologie (specialisaties: Politicologie en Bestuurs-Sociologie). Is thans belast met de oprichting van het Conferentiecentrum voor Leidinggevenden van de KLu.

Luitenant-Kolonel der Artillerie (gsb) H. Th. J. F. Felix (derde voordracht „Guerrilla” en Boekbespreking) is thans Commandant van een Afdeling Luchtdoelartillerie.

Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb) Drs B. van Dijken (Boekbesprekingen) is verbonden aan de Hogere Krijgsschool en tevens werkzaam ten behoeve van het Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken.

Luitenant-Kolonel der Cavalerie (gsb) J. P. H. van Valderen en Majoor der Genie (gsb) C. Brouwer (bewerker van het artikel „De tegenstelling tussen „Fach- und Führungsdenken”) zijn verbonden aan de Hogere Krijgsschool.

Mededelingen van het bestuur

- De inauguratie als hoogleraar in het militair recht (leerstoel gevestigd in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam door de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap) van Brigade-Generaal tit. der Artillerie b.d. Mr Dr H. H. A. de Graaff, zal plaats hebben in de eerste helft van oktober a.s. Nadere mededelingen volgen.
- Het programma voor het werkjaar 1971/72 is in voorbereiding. Van de leden werden geen voorstellen ontvankelijk t.a.v. te houden voordrachten.
- Aan het eind van het lopende verenigingsjaar zullen enkele mutaties in het Bestuur plaats hebben. Van de zijde van het Bestuur zullen kandidaten voor de vervulling van enkele bestuursfuncties worden gesteld. De leden zal gelegenheid worden geboden tijdig tegencandidaten te stellen.
- De Koninklijke Vereniging zal in de toekomst de uitgave van het militaire maandblad De Militaire Spectator op zich nemen. Het ligt in het voornemen ons kwartaal-schrift „Mars in Cathedra” naast de Spectator te doen voortbestaan en beide periodieken regelmatig in het bezit te stellen van onze leden.
- De leden die de verzamelband voor 12 afleveringen van „Mars in Cathedra” bestelden werden in het bezit ervan gesteld. Er is voldoende voorraad om nog inkomende bestellingen (bij de 2e secretaris) te honoreren. Prijs f 6,—.
- Een aantal leden heeft de contributie voor het verenigingsjaar 1970/71 tot op heden nog niet voldaan. De penningmeester verzoekt betrokkenen het verschuldigde bedrag (f 20,—) zo spoedig mogelijk te willen overmaken (postrekening 78828 te Voorburg).
- Auteurs-medewerkers van Mars in Cathedra wordt verzocht rechtstreeks te corresponderen met de redacteur (p/a Hogere Krijgsschool, 's-Gravenhage), kopij aan te bieden in enkelvoud, in machineschrift, dubbele regelafstand en met een linker marge van 5 cm. Bij aanbieden te vermelden: juiste naam, titel(s), functie of kwaliteit, adres en gironummer of bankrelatie.
- Nieuwe leden zijn hartelijk welkom. Opgave aan de 2e secretaris, Laan van Clingendael 121, 's-Gravenhage. Dringend wordt verzocht adres - zowel als rangwijzingen door te geven aan vorengenoemd adres.
- Losse nummers van Mars in Cathedra kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij de 2e secretaris (zie vorengenoemd adres).

Bijeenkomst donderdag 25 februari 1971

te 's-Gravenhage

Voorzitter:

Ik open deze bijeenkomst en heet U allen welkom, in het bijzonder de sprekers van hedenavond. Ik mag U voorstellen de penningmeester décharge te verlenen voor het gevoerde beheer. Ik hoop dat U daarmee akkoord zult gaan. Onze

vereniging is erg makkelijk in deze dingen en ik wil gaarne de penningmeester complimenteren met het rapport van de kascommissie. De heren Muller, Booster en Den Boeft zeg ik hartelijk dank voor hun werk. Het woord is aan Kapitein ter zee Van Bergeijk.

D. VAN BERGEIJK

Kapitein ter Zee

De zeemijnenoorlog

Mijnheer de voorzitter, staat U mij toe dat ik mij bij mijn voordracht vanavond laat assisteren door enkele officieren van mijn staf. Ik mag dan aan U voorstellen.

KLTZ Huijsman – chef staf van de mijnendienst
LTZ Treffers – hoofd van de duik- en demonteeropleiding

LTZ Haarman – stafofficier plannen
en LTZ in 't Veld – stafofficier verbindingen.

De laatste maal dat voor de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de krijgswetenschap een lezing speciaal gewijd werd aan het vanavond aan de orde zijnde onderwerp was in 1903, toen de toenmalige luitenant ter zee A. M. Kolléwijn een uiteenzetting gaf over het gebruik van watermijnen en torpedo's.

Een lezing, die enige tijd daarna gevolgd werd door een avond, waarop over dit onderwerp gediscussieerd werd.

Nu, 68 jaar later, heb ik het voorrecht weer speciaal Uw aandacht te mogen vragen voor dit onderwerp.

Ik hoop niet, dat deze parallel uit de geschiedenis verder doorgetrokken moet worden.

Ik sprak over een lezing in 1903. In 1904 brak een oorlog uit waarin de moderne zeemijn goed zijn intrede in de maritieme oorlogvoering maakte n.l. de Russisch-Japanse oorlog, waarbij de Russen grote suksessen boekten met dit wapen. Nog steeds heeft de Russische marine grote hoeveelheden zeemijnen klaar voor oorlogsgebruik. Toch is het wel typerend dat U mij gevraagd heeft voor het onderwerp van vanavond; de belangstelling voor de zeemijn is weer stijgend. De mijn is een oud wapen, maar geenszins een verouderd wapen. Juist in deze tijden van het denken over beperkte vormen van agressie i.p.v. een all-out nucleaire oorlog waarin voor de zeemijn weinig plaats is, komt nu dit zo conventionele wapen weer erg in de belangstelling. Zoals in vrijwel alle uiteenzettingen en lezingen gebruikelijk staat U mij toe even op de geschiedenis in te

Waar komt de zeemijn vandaan?

De zeemijn is terug te voeren tot het natuurlijke

obstakel, dat de schepen op hun weg vonden om hun doel te bereiken.

Rotsen, riffen en barrières speelden in de tactiek destijds een grote rol als natuurlijke hindernis en het was duidelijk, dat men al snel begon met het bedenken van mogelijkheden om dit op menselijke wijze te imiteren.

Daarvan kan ik als voorbeeld in de Nederlandse zeegeschiedenis geven de z.g. kunstklip. Door de Russen is gedurende de Krimoorlog in 1854 voor het eerst gebruik gemaakt van mijnen. Zoals hun hele marine-strategie tot om en nabij 1940 praktisch defensief is geweest, was ook dit gebruik defensief. In deze oorlog stonden de Russen tegenover de sterkste twee marines ter wereld en ze benutten de mijnen om hun eigen vloot zowel in de Baltische zee als in de Zwarte zee veilig te stellen.

De mijnen waren in die tijd nog zeer primitief. Het afvuurmechanisme bestond uit glazen, met lood beklede, kontakthoorns. Deze hoorns waren gevuld met zwavelzuur en aangesloten op een mengsel van potas en suiker. Door het breken van de hoorn werd het circuit gesloten. De mijnladingen bestonden uit schietkatoen van 8 tot 25 engelse ponden. Men maakte in die tijd ook voor het eerst gebruik van elektrisch van de wal afgevuurde mijnen. Het principe waarvan Samuel Colt in 1842 de primeur had.

In 1855 wisten de Engelsen al een methode te ontwikkelen om mijnen te vegen. Een eerste vorm van mijnnevegen. In 1875 stichten de Russen een mijnenschool en men gaat door met de ontwikkeling van de mijn. Ook in de Russisch-Turkse oorlog (1878-1879), als de Russen tegenover een tegenstander staan die 10 maal zoveel schepen heeft, trachten de Russen de balans in evenwicht te krijgen door het gebruik van defensieve mijnenvelden.

Tijdens de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905), zien we aanvankelijk een defensief gebruik van de mijnen. Om echter te ontkomen aan de wurgende greep van de Japanners gaan de Russen over tot het leggen van offensieve mijnenvelden in de Japanse scheepvaartroutes en niet zonder succes. 40.000 ton scheepsruimte gaat voor de Japanners verloren.

Gedurende de eerste wereldoorlog – Rusland beschikte toen al over een mijnenleggende onderzeeboot „Krab” 500 ton – maken de Russen althans in de Baltische zee aanvankelijk gebruik van defensieve mijnenvelden omdat ze bang waren niet tegen de Duitse vloot opgewassen te zijn. De Duitsers voerden van hun kant ook een

guerre de course en laten het niet op een treffen aankomen. Als de Russen zien, dat de Duitsers niet toeslaan gaan ze over tot offensieve mijnenleg, zelfs tot Danzig en Kiel. Bij het mijnenleggen geven de Russen blijk van een groot tactisch inzicht. Het merendeel van de mijnenleg wordt tijdens de duisternis uitgevoerd. Het mijnenleggen met torpedojagers gaat zo snel en accuraat dat een aanzienlijk veld in een paar uur gelegd kan worden. De mijnenleggers werden tijdens hun operatie door speciale eenheden beschermd. Wat de tweede wereldoorlog betreft kan gezegd worden dat er een scherp contrast ligt tussen het effect van de Russische mijnen in deze oorlog en alle andere oorlogen. De Duitsers waren nu in de Baltic veel succesvoller.

Ze zagen kans de Russische vloot met mijnen en een netversperring in de Finse golf op te sluiten waardoor de Russische vloot tot non-activiteit was gedomd.

Anderzijds hebben de Russen toch nog wel blijk gegeven van nieuwe ontwikkelingen, doordat ze o.a. kleine mijnen fabriceerden voor gebruik in rivieren en ondiep water. Ze fabriceerden mijnen die uit vliegtuigen gegooid konden worden en door het ijs heendrongen.

Laten we nu eerst wat getallen bekijken. In de eerste wereldoorlog werden 236.000 mijnen gelegd. Hiervan legden de Britten er 128.000 waarvan 15.000 in de bocht van Helgoland en 9.500 in het Kanaal tegen Duitse onderzeeboten. De Noordelijke barrière met een lengte van 400 mijl bestond uit 71.000 mijnen waarvan 51.000 gelegd door de Amerikanen in 1917. Er gingen 999 schepen door mijnen verloren. In de tweede wereldoorlog werden totaal 636.000 mijnen gelegd, waarvan 126.000 door de Duitsers in N.W. Europa. Er gingen 2.686 schepen verloren. Nemen we nu een gemiddelde dan treft 1 op de 240 mijnen doel.

Wat het veegpotentieel betreft kan gezegd worden dat de Engelsen in 1939 over 190 mijnnevegers met 7200 man beschikten. Dit groeide gestaag tot de D-day n.l. 1350 mijnnevegers en 60.000 man.

De Duitse mijnenbestrijding gebruikte in de tweede wereldoorlog 3000 schepen en 100.000 man.

Naast de verliezen en het veegpotentieel dat ingezet moet worden kan als voordeel van de mijnenoorlog nog genoemd worden, de beperking van beweging van de vijand en het morele effect op de bemanning van de schepen. Uit de afgelopen oorlog moet nog één mijnenoperatie met

name genoemd worden n.l. de operatie „STARVATION” welke op het einde van W.O 2 is uitgevoerd tegen Japan. Japan had tijdens de tweede wereldoorlog de beschikking over 9.5 miljoen ton scheepsruimte. In maart 1945 was nog slechts 2 miljoen ton over. In maart 1945 begint de operatie „STARVATION”, een operatie met het doel het Japanse scheepvaartverkeer geheel lam te leggen. Een operatie uit te voeren met vliegtuigen nog lang voordat de Amerikaanse vloot Japan zelf voldoende kon aanpakken. Een operatie waarop admiraal Nimitz reeds in 1944 had aangedrongen. Het mijnenleggen in deze operatie „STARVATION” begon op 27 maart 1945 toen de eerste aanval van 99 superforten met 1000 mijnen aan boord boven straat Shimonoseki verscheen, waar op dat moment per maand circa $1\frac{1}{4}$ miljoen ton scheepsruimte passeerde. Zij breidde zich uit over elke Pacifichaven van Japan, langs alle kusten. Het mijnenleggen ging door tot de laatste dag voor de Japanse capitulatie, toen de laatste van de ruim 12.000 mijnen verdween in de Keizerlijke wateren. Van de 1528 vluchten gingen slechts 15 vliegtuigen verloren.

In mei weet het mijnenlaboratorium van de Japanners op welk principe deze mijnen berusten en geeft de nodige voorschriften uit. 200.000 Japanners en 350 mijnenvegers trachten aan deze mijnenoorlog het hoofd te bieden. Van elke 4 Japanse mijnenvegers vlogen er 3 in de lucht. De bemanningen van de koopvaardij schepen deserterden, zelfs de Japanners. Na de oorlog sprak kapitein ter zee Tamura, chef van de Japanse mijnenleg en veegoperaties: „The result of B29 mining was so effective against the shipping, that it eventually starved the country. I think you probably had shorted the war by beginning earlier”.

Een direkte parallel is niet te trekken tussen de successen uit het verleden en het huidige Russische mijnenpotentieel. Het feit echter dat Japan, een natie die afhankelijk is van overzeese verbindingen, tenminste voor een deel door mijnen op de knieën is gekomen, doordat deze verbindingen werden afgesneden, is veelbetekenend.

Na alles wat ik tot nu toe heb gezegd zou men de indruk kunnen krijgen dat er een tanende belangstelling is van de Russen in het mijnenwapen, gezien het weinig opvallende gebruik in W.O. 2. Dat een dergelijke veronderstelling onjuist is blijkt uit de Russische verrichtingen in het Korea-konflikt.

Het staat vast dat de Russen aan de Koreanen

50.000 mijnen hebben geleverd, waarvan er 3000 bij Wonsan waren gelegd met zeer primitieve middelen in 3 weken tijds. De plannen van MacArthur werden hierdoor volledig getorpedeerd, aangezien het niet mogelijk was bijtijds een kanaal te vegen en een landingseenheid aan wal te zetten. Omdat er niet voldoende mijnenvegers ter beschikking waren moest een troepenmacht van 50.000 man aan boord van 250 schepen gedurende 8 dagen de operatie „Jo-Jo” uitvoeren.

Na deze historische inleiding, mijnheer de voorzitter, geef ik nu het woord aan de LTZ Treffers.

DE ZEEMIJN

De zeemijn is een onderwaterwapen waaraan o.a. de volgende definitie wordt gegeven: „Een explosieve lading uitgerust met een mechanisme dat de mijn zal doen detoneren als een doel zich aanbiedt”.

1. Er zijn in de loop der jaren vele soorten mijnen ontworpen. Zij kunnen echter verdeeld worden in twee hoofdgroepen.

n.l. gecontroleerde mijnen
onafhankelijke mijnen.

Gecontroleerde mijnen kunnen naar eigen verkiezing tot explosie worden gebracht vanuit een controlestation aan de wal. Aangezien een uitgebreid net van elektrische kabels naar de mijnen noodzakelijk is blijft de toepassing van gecontroleerde mijnen beperkt tot havenverdedigingsgebieden, waar het leggen ervan niet die problemen met zich meebrengt welke zich in open zee voordoen. Een dergelijke versperring wordt veelal gedekt door een z.g. „hydrophone range” welke het controlestation waarschuwt op de nadering van schepen. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van controle doen echter hun intrede.

Onafhankelijke mijnen kunnen weer verdeeld worden in twee groepen, n.l. verankerde mijnen, grondmijnen

Verankerde mijnen kunnen, naar de wijze van afvuring, weer onderverdeeld worden in kontaktmijnen en invloedsmijnen. Bij de *kontaktmijnen* (welke een lading kunnen bevatten van 50 kg tot 500 kg springstof) moet een schip daadwerkelijk contact maken met de mijn om deze tot detonatie te brengen, terwijl bij *invloedsmijnen* (welke een lading kunnen bevatten van 100 kg tot 1000 kg springstof) de afvuring veroorzaakt

wordt door een verstoring van b.v. het aardmagnetisch veld door een schip. Het is zonder meer duidelijk dat *grondmijnen*, (welke een lading kunnen bevatten van 100 kg. tot 1000 kg springstof) mijnen dus, die op de zeebodem liggen, altijd invloedsmijnen zijn.

De verankerde mijnen bestaan uit een hol lichaam gedeeltelijk gevuld met een explosieve lading en het afvuurmechanisme en heeft een positief drijfvermogen. Hij wordt door een zwaar anker en een ankerkabel op een bepaalde diepte gehouden zodat een schip er inderdaad mee in aanvaring kan komen. De voornaamste scheepsinvloeden welke bij invloedsmijnen gebruikt worden zijn:

het scheepsmagnetisme,

de acoustische output,
waterdruk verstoring;

andere technieken b.v. schaduw (foto electr. cel) of verwarming in kosmisch stralingsveld zijn denkbaar.

Al naar gelang de invloed waarop het afvuurmechanisme reageert heten deze mijnen: (om ons tot de thans „Klassieke” te beperken)

magnetische,
acoustische,
druk-mijnen.

Veel gebruik wordt ook gemaakt van een combinatie van twee van deze scheepsinvloeden om de mijn te doen werken.

Bij de *magnetische* mijn wordt gebruik gemaakt van het magnetische veld van het schip. Verstoring van het aardmagnetische veld door dit scheepsveld doet een magneetnaald in de mijn uitslaan waardoor een contact wordt gesloten. Ook kan de mijn uitgerust zijn met een solenoïde, een inductiespoel, waarin een elektrische stroom wordt opgewekt door een verandering van het aantal krachtlijnen als het schip over de mijn heenvaart.

De inductiestroom wordt door een relais gevoerd welke op zijn beurt een schakelaar in het afvuurcircuit sluit.

De *acoustische* mijnen zijn uitgerust met een gevoelige microfoon, welke het geluid van een schip, van de schroef en de motoren, opvangt en versterkt. Van belang hierbij zijn de *intensiteit* en de *frequentie* van het geluid. Om tot afvuring te komen kan de mijn zodanig afgesteld worden dat zowel een bepaalde intensiteit als frequentie noodzakelijk is.

1. Bij de drukmijn maakt men gebruik van het

volgende principe. Een vaartlopend schip verplaatst een grote watermassa zodanig dat voor het schip een boeggolf en erachter een hekgolf ontstaat. In de midscheeps loopt het water snel naar achteren en veroorzaakt daarbij door niveaudaling drukreductie. Dit verschijnsel is vooral in smalle ondiepe kanalen goed te zien. Van invloed zijn o.a. de factoren diepgang en vaart van het schip en de diepte van het vaarwater. Bij een drukverlaging kan een balg, welke in contact staat met het water expanderen, hetgeen weer een afvuurcircuit kan sluiten. Om te voorkomen dat de mijn werkt op golfslag of getij zijn speciale voorzieningen getroffen.

2. Combinaties van 2 van deze invloeden in het afvuurmechanisme worden veelal toegepast zoals b.v.

druk – magnetisch,
magnetisch – acoustisch.

Door de eerste invloed wordt de mijn geactiveerd en door de tweede invloed tot detonatie gebracht.

Ook een combinatie van één invloed is mogelijk, b.v. hoogfrequent- en laag frequent acoustisch.

3. Om nader te noemen redenen kunnen diverse appendages = tactische toevoegingen, in een invloedsmijn worden ingebouwd. De belangrijkste zijn de „arming delay” en de „ships counter” of schepen klok. Diverse antiveeginrichtingen staan ter beschikking, maar zij vermeerderen de kostprijs. Indien *geen goede mijnenbestrijdingsmiddelen* ter beschikking staan zullen de eenvoudigste mijnen gewoonlijk de beste resultaten leveren. De voornaamste van deze tactische toevoegingen, hun principe en doel zijn de volgende:

a. „Arming delay” klok

Dit is een tijdmechanisme dat in het mijn-circuit wordt opgenomen, gewoonlijk een klok welke het mijn-circuit geopend houdt gedurende een vooraf ingestelde tijd na de leg. Deze tijd kan variëren van enige uren tot een jaar en vegen is gedurende deze periode nutteloos. Als de mijn niet langer onder controle van de „arming delay” staat noemt men hem „armed” of rijp.

b. de „schepen klok”

Dit is een telmechanisme dat in het mijn-circuit wordt opgenomen. Iedere keer dat de mijn een juiste invloed ontvangt verzet de klok een „stap”. Indien de klok het vooraf ingestelde aantal stappen heeft gemaakt wordt het mijn-circuit gesloten

en zal de mijn bij een volgende actuatie exploderen.

c. Het „intermittant arming device”

Dit device wordt aangebracht om de mijn alleen bepaalde tijden „rijp” te doen zijn en wordt gebruikt om een vijand te bestrijden die b.v. regelmatige vaarschema's aanhoudt of alleen op gezette tijden een kanaal veegt. (b.v. alleen tijdens daglicht).

d. Het „release delay”

Deze kan in het anker van een verankerde mijn worden aangebracht en voorkomt het op diepte komen van de mijn gedurende een vooraf ingestelde tijd.

Ik ben hiermede aan het einde gekomen van mijn betoog over de mijn en hoop U enig inzicht te hebben gegeven, zij het dan oppervlakkig, in de werking van dit wapen, met een paar van de toevoegingen, teneinde het waarom van de bestrijdingsmethodes misschien wat meer tot zijn recht te doen komen.

Wat de toekomst ons zal brengen kunnen we slechts ten dele raden, natuurlijk staat de ontwikkeling hier niet stil en wordt er hard gewerkt aan verbetering van de bestaande methoden, doch ook de nieuwe mogelijkheden worden onderzocht.

Afvuurcircuits waarin gebruik gemaakt wordt van foto - elektrische cel of warmte - straling zijn mogelijk.

Hierbij geef ik het woord aan LTZ Haarman.

MIJNENBESTRIJDINGSMIDDELEN EN METHODEN

Het is mij vergund U hedenavond te informeren omtrent de maatregelen, middelen en methoden, die de mijnenbestrijding ter beschikking staan. Wij delen tegenmaatregelen eerstens in in twee categorieën:

- 1) de offensieve en
- 2) de defensieve tegenmaatregelen.

De offensieve maatregelen behelzen uiteraard al die maatregelen die dienen om het de vijand onmogelijk of zo moeilijk mogelijk te maken zijn eigen mijnen te leggen. U kunt onder dit hoofdstuk dus rangschikken het strategische bombardement, de aanvallen op de vijandelijke mijnenleggers, het zelf leggen van offensieve en defensieve mijnenvelden en het wijzigen van de naviga-

torische hulpmiddelen zoals boeien, vuurtorens, etc.

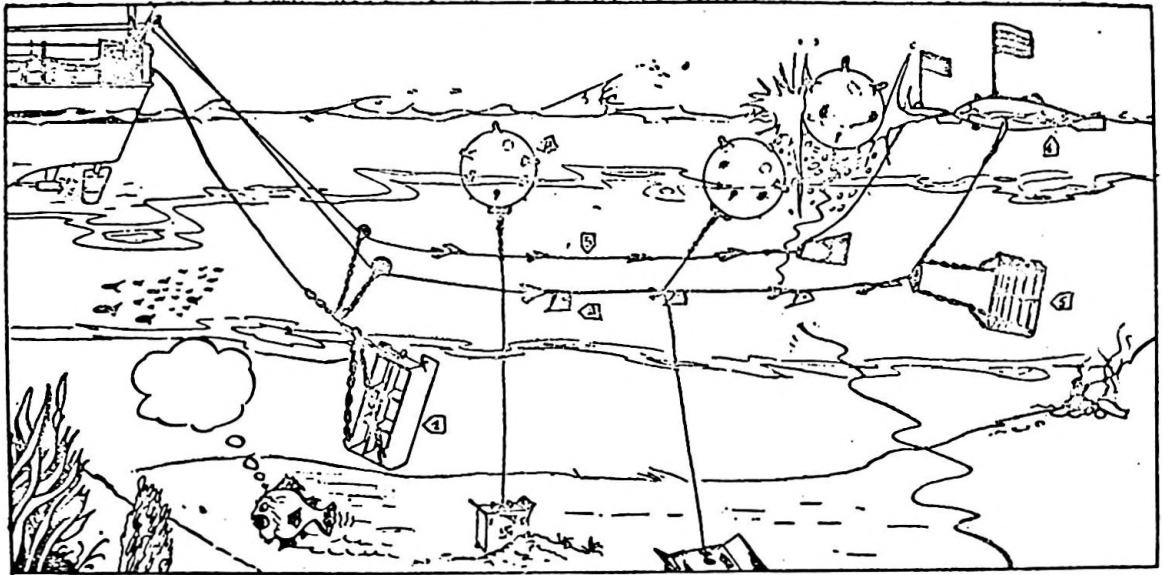
De defensieve tegenmaatregelen zijn onder te verdelen in drie groepen, te weten:

- 1) passieve
- 2) zelf-beschermende maatregelen
- 3) het actieve bestrijden door middel van mijnenveger en mijnenjacht.

Onder de passieve maatregelen rangschikken we eerstens de lokalisering van de dreiging. Deze wordt bereikt door een routing van de scheepvaart, het in konvooi laten varen van de schepen en het instellen van een goed waarschuwingssysteem. Door de uitvoering van deze maatregel is een geconcentreerde verdediging van de scheepvaart mogelijk geworden. Als tweede maatregel dient genoemd te worden de lokalisering van het vijandelijke mijnenveld. Dit kan onder andere bereikt worden door de mijnenuitkijkdienst. De MUD beschikt in de aanlopen naar havens over een serie uitkijkposten. De bedoeling is, dat het personeel, dat deze posten bezet, door middel van peilingen van de „splashes” van door vliegtuigen afgeworpen mijnen de positie vaststelt waar het gevaar bestaat.

Ter aanvulling hierop beschikt de MUD tevens over radarposten langs de kust die eenzelfde bedoeling hebben. Filmapparatuur kan daarbij het radarbeeld vastleggen. Verder zij vermeld dat de lokalisering kan worden gedestilleerd uit de inlichtingen over b.v. vlootacties van de vijand. Nadat het veld is gelegd, kan lokalisering verkregen worden door het uitvoeren van zoekoperaties door mijnenbestrijdingseenheden en het feit dat een slachtoffer van het veld gevallen is. Tot zover de defensieve passieve tegenmaatregelen. Bekijken we thans de zelfbeschermingsmaatregelen. Als eerste tactische maatregel noem ik U de routing van de scheepvaart door de diepste wateren. Immers de scheepsinvloeden waarop een grondmijn kan reageren (magnetisme, geluid) nemen snel af met de diepte.

Een tweede tactische maatregel is het varen met een veilige vaart. Hoe langzamer een schip vaart, des te minder is zijn drukverstoring. De boeg- en hekgolf worden immers kleiner. Niet alleen een langzame maar ook een zeer hoge vaart kan een veilige zijn. De drukverstoring dient namelijk enige tijd aan te houden. Vaart het schip nu zo snel dat het binnen deze tijd over de mijn is en de drukverstoring dus van korte duur, dan is het schip veilig. Een derde tactische maatregel is de passage van een verankerd mijnenveld bij zo hoog

Figuur 1

mogelijke waterstand en een zo groot mogelijke getijstroom. Een zo hoog mogelijke waterstand behoeft geen nadere uitleg. De getijstroom echter geeft de mijn een „dip”, waardoor hij dus dieper onder de oppervlakte komt.

Behoudens genoemde taktische maatregelen kennen we nog materiële maatregelen, die, algemeen gezegd, ten doel hebben de scheepsinvloeden, waarop de mijn reageert, te minimaliseren. De reductie van het geluid is een moeilijke zaak, doch pogingen worden in het werk gesteld de schroefgeluiden, die een zeer grote bron vormen, zoveel mogelijk op te heffen door een scherm van luchtballen om de schroef op te trekken. Het scheepsmagnetisme wordt bestreden door een systeem van elektrische kabels, waar een stroom doorheen wordt gestuurd, waardoor een veld wordt opgewekt tegengesteld aan het scheepsveld.

Een schip, uitgerust met een sonar kan nog een andere mate van zelfbescherming verkrijgen tegen verankerde mijnen door met zijn sonar actief vooruit te zoeken. Het is namelijk gebleken, dat een mijn die wel een klein doel vormt, toch op zodanige afstand een echo geeft, dat hij tijdig kan worden ontweken. Ik ben nu toegekomen aan het laatste, doch wellicht meest interessante gedeelte, namelijk de actieve bestrijding van de mijn door middel van vegen en jagen.

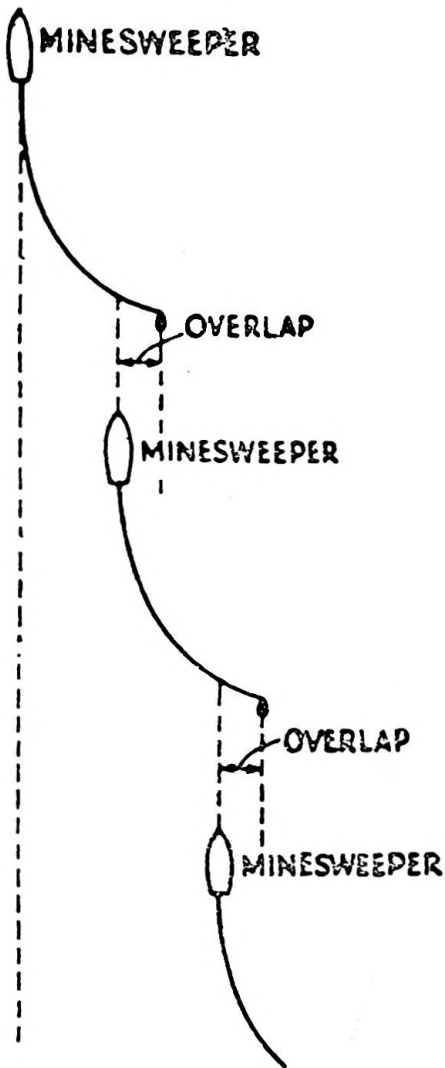
Allereerst het vegen:

We onderscheiden twee principieel verschillende technieken; het vegen van de verankerde mijnen (zowel contact als invloeds) en het vegen van grondinvloeds mijnen.

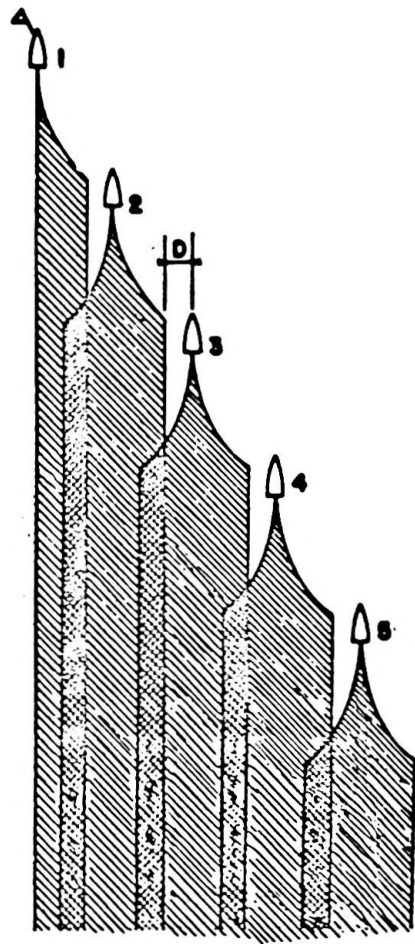
Het vegen van verankerde mijnen gebeurt door het afsnijden van de mijnanker kabel met een stalen veegdraad. (fig. 1) De mijn komt hierdoor aan de oppervlakte en kan lek geschoten worden, waardoor hij naar de bodem zinkt en geen gevaar meer oplevert. De draad scheert naar buiten uit door aan het einde een scheerbord te gebruiken. Dit scheerbord kunt U vergelijken met een vlieger, doch dan in het horizontale vlak. Opdat het geheel niet zinkt hangt het scheerbord onder een drijver. De diepteloop van de draad is regelbaar door de lengte van de draad tussen het scheerbord en de drijver te variëren.

Om ook vlak achter het schip de draad op diepte te brengen wordt aan een aparte draad een vlieger door middel van een rollend blok op de veegdraad geplaatst. Diepteregeling gebeurt door de lengte van de vliegerreep te variëren. Mijnenvegers zijn uitgerust om aan beide zijden dit z.g. Oropesatuig te voeren. Opgemerkt dient nog te worden dat op de veegdraden snijklaauwen bevestigd kunnen worden. Als de veegdraad zelf de mijn ankerkabel niet snijdt, dan komt hij in zo'n

snijsklaauw. Het explosieve soort van deze klauwen slaat door middel van explosieve lading en een beitel de ankerkabel door, terwijl het mechanische soort is uitgerust met getande messen en zodoende de snijwerking wordt verhoogd. Het vegen van een veld geschiedt voornamelijk door meerdere mijnevegers in strakke formaties. Deze formaties zijn gebaseerd op de relatieve veiligheid van de schepen, de beschikbare tijd en doel van de operatie. Zo kennen we de volgende operaties: Ten eerste – U ziet (fig. 2) dat de vegers het tuig slechts aan één zijde voeren en wanneer het eerste schip buiten het mijneveld begint, alle schepen zich in een geveegd gebied bevinden. Het totale geveegde pad is klein en bijgevolg de tijd, dat de operatie duurt, lang.

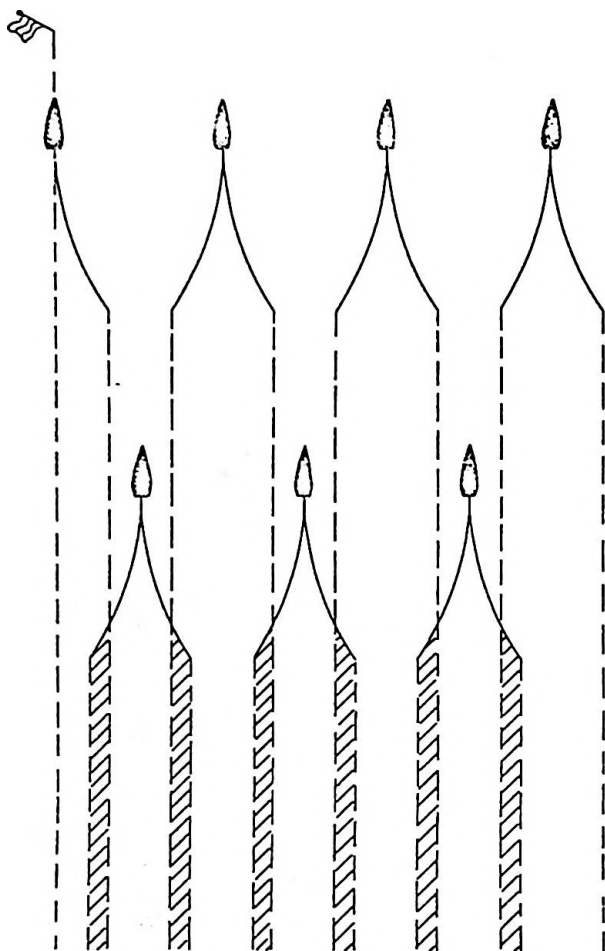

Figuur 2

Figuur 3

Deze formatie wordt gebruikt voor een volledige opruiming van het veld als veel tijd beschikbaar en een grote mate van veiligheid voor de vegers vereist is. Ten tweede – de vegers hebben allen, op het eerste schip na, hun tuigen aan beide zijden uit. (fig. 3) Het eerste schip kan dit niet omdat het dicht langs de boeien, waarmee het veld wordt afgebakend, veegt. Alle vegers bevinden zich in ongeveegd water, maar het totale geveegde pad is groot. De formatie wordt gebruikt bij een zoekoperatie en bij een volledige opruimingsoperatie als de tijd dringt. Ten derde – voor deze formatie gelden dezelfde voor- en nadelen als voor de tweede formatie. (fig. 4) Deze formatie bestaat toch, omdat zij speciaal goed voldoet bij het voorvegen van konvooien, etc. Een tweede veegmethode tegen deze verankerde mijnen is het vegen in teams. (fig. 5) De veeg-

Figuur 4

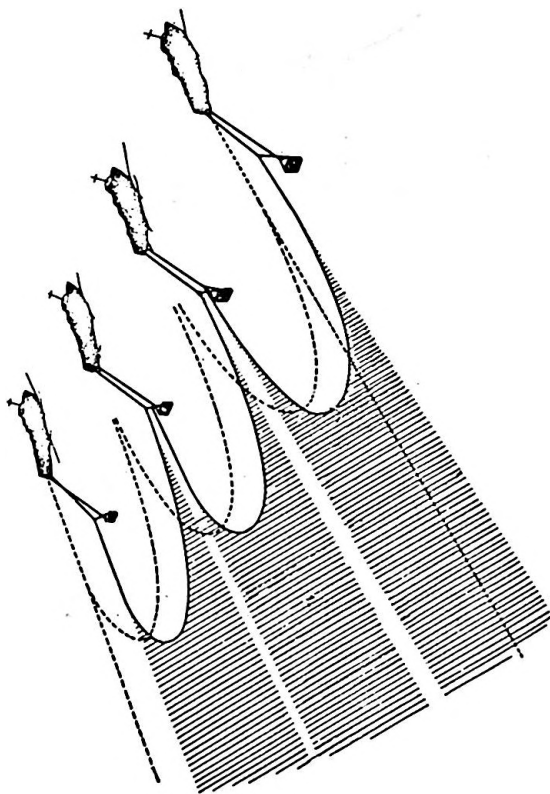
draad bevindt zich nu tussen de twee schepen in en wordt weer op diepte gebracht door een vlieger. Ik noem U slechts deze methode uit het oogpunt van volledigheid. In de praktijk komt hij niet veel meer voor. Het vegen van grondinvloedsmijnen berust op het principe de invloeden van doelschepen zoveel mogelijk te benaderen. Zo wordt dan ook een magnetisch veld opgewekt op een veilige afstand achter de mijnenvegers. De belangrijkste twee soorten tuigen hiertoe zijn: (fig. 6):

1. Het „open” veegtuig. Dit bestaat uit een samenstel van kabels met drie elektroden. Een sterke stroom wordt door een van de achterste twee elektroden in het zeewater gebracht en teruggevoerd door de andere van de twee. Hierdoor wordt een magnetisch veld opgewekt in het water, waarmee getracht wordt de mijn te activeren.

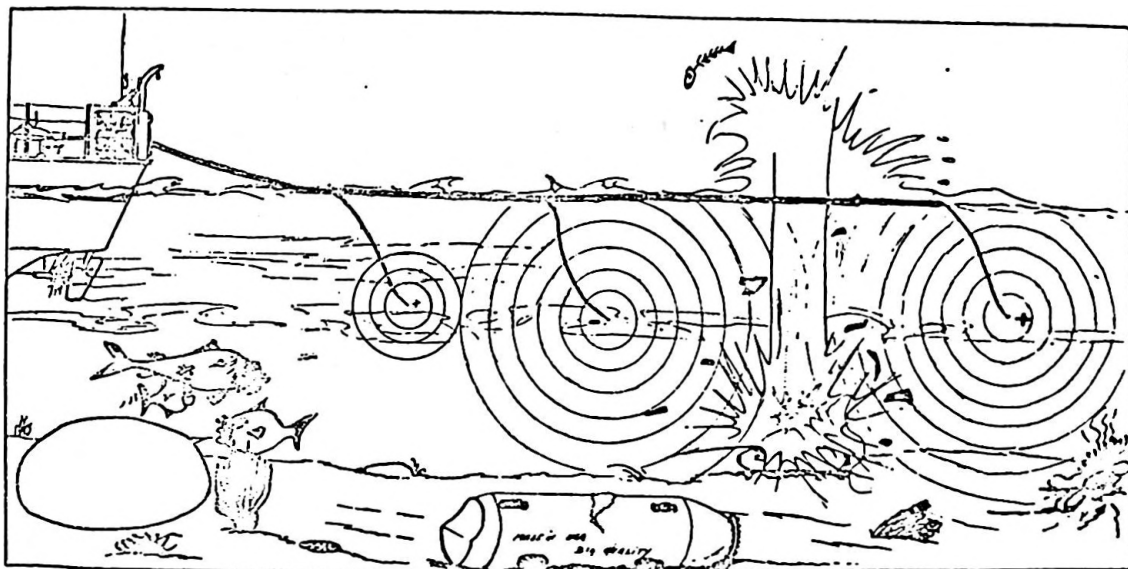
De derde (voorste) electrode dient voor opheffing van het gedeelte van het veld, dat zich onder de mijnenveger bevindt. De stroomsterkten tussen de drie elektroden hebben een bepaalde verhouding. De totale stroom door de achterste electrode kan enkele duizenden AMP bedragen. Een goed veld is afhankelijk van de geleiding van het water (zout) en zeebodem. Het tuig is dus onbruikbaar op zoet water.

2. het „gesloten” veegtuig.

U ziet ook weer (fig. 7) een samenstel van kabels, doch thans niet met open elektroden, maar een gesloten lus op veilige afstand achter de veeger. Deze lus wordt opengetrokken door een veegdraad met scheerbord. De stukken kabels die in de vaarrichting van het schip liggen zijn voornamelijk drijvend. De stukken die dwars op de vaarrichting liggen zijn veel dunner en niet drijvend. Zij worden behoed voor zinken door drijvers. Een sterke door deze kabels gestuurde stroom zorgt voor een magnetisch veld in en om de lus. Door de beide typen veegtuigen kunnen ter realisering van de magnetische handtekening van het doelschip diverse stroompulsen worden

Figuur 5

Figuur 6

gestuurd. Hiertoe zijn de mijnenvegers uitgerust met een veeginstallatie die zeer kleine stroompjes van de bewuste pulsform opwekken en deze door toedoen van een amplidyne als stuurstroom toevoert aan de generator die de pulsstroom opwekt. Ook om het geluid van een schip na te bootsen beschikt men over adequate middelen. Deze veegtuigen die als „hamer” te boek lopen, worden achter het schip gevoerd. Zij zijn niet meer of minder dan een sterke geluidsbron.

Momenteel zijn in gebruik twee types: een laag frequent en een midden/audiefrequent.

Beide hamers zijn door controle-apparatuur aan boord van de veger te moduleren; de laagfrequent hamer in zijn frequentie, de audiefrequent in zijn geluidsofbrengst.

Daar het gaat om op de beste wijze een doelschip na te bootsen worden het magnetische – en het akoestische tuig samen gevoerd. (fig. 8)

De hamer dient om niet in de war te raken met het magnetische tuig iets uit te scheren. Dit geschiedt m.b.v. twee scheerdrijvers. Om zowel de sleepreep als de elektrische kabel, benodigd voor spanning voor de motor, niet te laten zinken, worden kleine drijvers op bepaalde afstand van elkaar aan de sleepreep bevestigd. Om een idee te geven van de grootte van deze gecombineerde veegtuigen moge ik wijzen op de hieronder vermelde getallen:

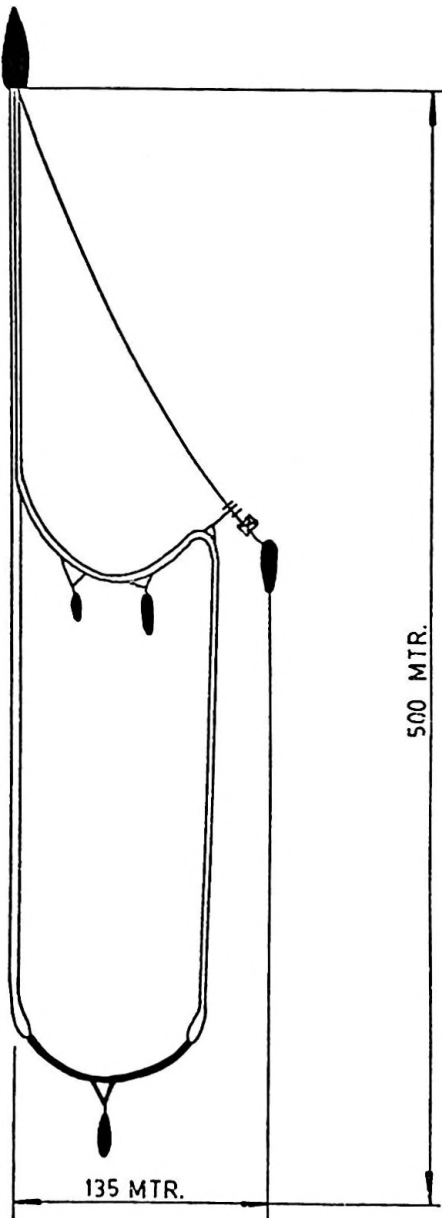
lengte	500 meter,
breedte magn. veegt.	135 meter,
breedte ak. veegt.	60 meter.

Het zal U niet verwonderen als ik beweer dat het manoeuvreren (het draaien en uitwijken) van de veger met hun gestroomde tuigen een niet zo eenvoudige zaak is.

De nieuwste ontwikkeling bij de mijnenbestrijding is de akoestische mijnenjacht. Een ex-mijnenveger werd voorzien van een sonar. De frequentie van deze sonar is hoger dan die welke gebruikt wordt bij de onderzeeboot-bestrijding. De schuin naar beneden uitgestraalde akoestische golven kaatsen, wanneer zij een voorwerp op de zeebodem treffen, terug en worden zichtbaar gemaakt op een scope in de commandocentrale. (fig. 9) De echo wordt direct geplot. Het schip vaart ter classificatie in de richting van de mijn en binnen de classificatieafstand wordt gewisseld naar een nog hogere frequentie om te bepalen of het contact een mijn is. Op de apparatuur kunt U werkelijk zien welke afmetingen het contact heeft, van welke vorm het is en ten dele van welk materiaal het is gemaakt.

Blijkt het contact een mijn te zijn, dan wordt een rubberboot, waaronder zich een wapen bevindt, boven het contact gedirigeerd. Het wapen wordt bij de mijn „gedropped” en door tijdsontsteking afgevuurd. Het grote voordeel van dit systeem is, dat „onveegbare” mijnen kunnen worden vernietigd, terwijl tevens afgerekend wordt met de tactische toevoegingen in en de gevoeligheden van de mijn.

Als nadelen moeten echter genoemd worden de eventuele verzanding van mijnen door stroom en

Figuur 7

wind en de mogelijkheid dat de vijand gebruik kan maken van decoys.

In vele gevallen zullen dus mijnenvegers naast mijnenjagers moeten worden gebruikt.

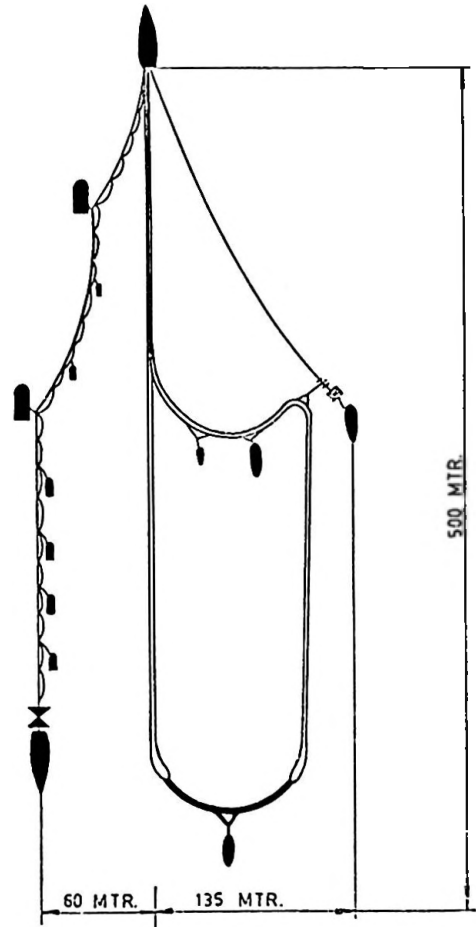
Om U enig idee te geven van de tijd die een operatie kan duren, wil ik U ter vergelijking van de soorten veegmethoden en mijnenjacht de volgende gegevens geven:

Ik beschouw een kanaal van 6 nautische mijlen

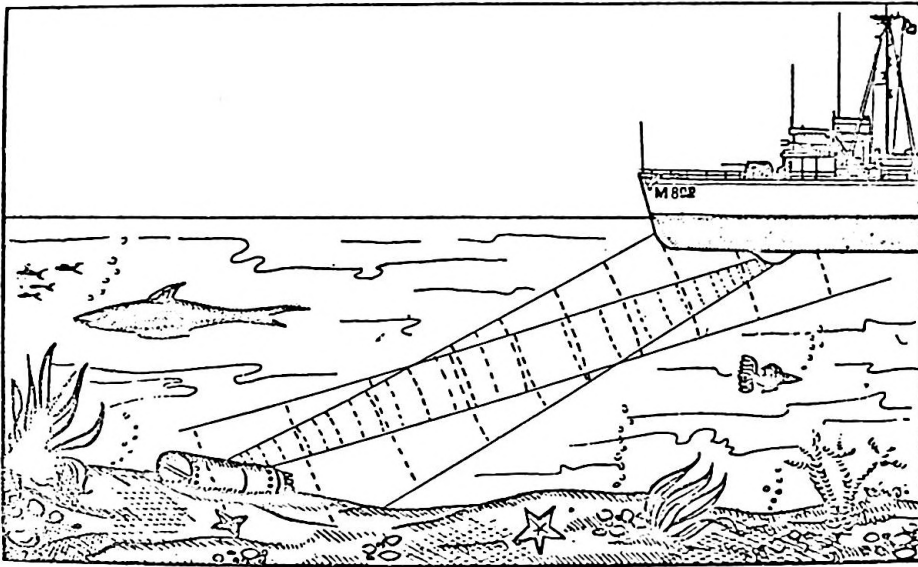
lengte en een breedte van 800 yards, terwijl 5 kustmijnenvegers beschikbaar zijn.

Om dit kanaal 100% mechanisch te vegen is een tijd nodig van om en nabij $2\frac{1}{2}$ uur. Was dit kanaal besmet met vrij gevoelige magnetische mijnen die een schepenlokinstelling drie hebben dan duurt de operatie minstens 6 uur. Hoe ongevoeliger de mijn wordt des te langer duurt de operatie. Voor een zeer grove mijn wordt de tijd al 14 uur. U kunt zich voorstellen dat als de schepenlokinstelling hoger wordt ook de operatie langer zal duren. Moet één mijnenjager dit kanaal afzoeken en de bodemcondities zijn niet al te slecht voor de jacht dan zal hij in zo'n drie uur gereed zijn, waarbij ik nogmaals wil opmerken dat de taktische toevoegingen en gevoeligheden van de mijn niet ter zake doen.

Rest mij nog te noemen dat in die gebieden waar geen mijnenjagers of mijnenvegers kunnen

Figuur 8

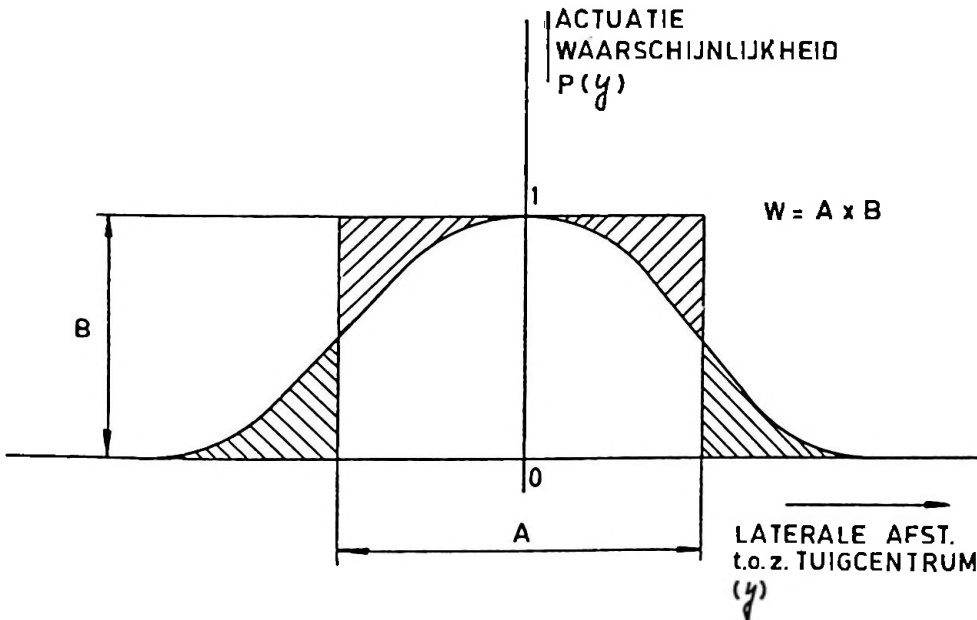

Figuur 9

komen, duikers worden ingezet. Ik denk hierbij voornamelijk aan havengebieden. Ook kleinere gebieden op zee kunnen wel door duikers worden afgezocht. Voor de diverse operaties gebruiken de duikers bepaalde zoekmethoden en duikuitrustingen. Teneinde het operatiegebied in de toekomst wat te vergroten worden momenteel proefnemingen gedaan met een hand-held sonar. Nu U een inzicht heeft in de bestrijdingsmiddelen en de bestrijdingsmethode van verankerde mijnen

rest ons nog te bekijken hoe de methoden en tactieken der bestrijding van de grond-invloeds-mijnen heden ten dage zijn. Allereerst wil ik U enige begripsbepalingen geven:

1. Zoals we bij mechanisch vegen spreken over een geveegd pad, spreken we thans over „actuation width”. (fig. 10) We bepalen nader de „aggregate actuation width” als de integraal van $P(Y)$ waarbij Y de laterale afstand van het tuigcentrum en $P(Y)$ de kans dat een mijn, die op die

Figuur 10

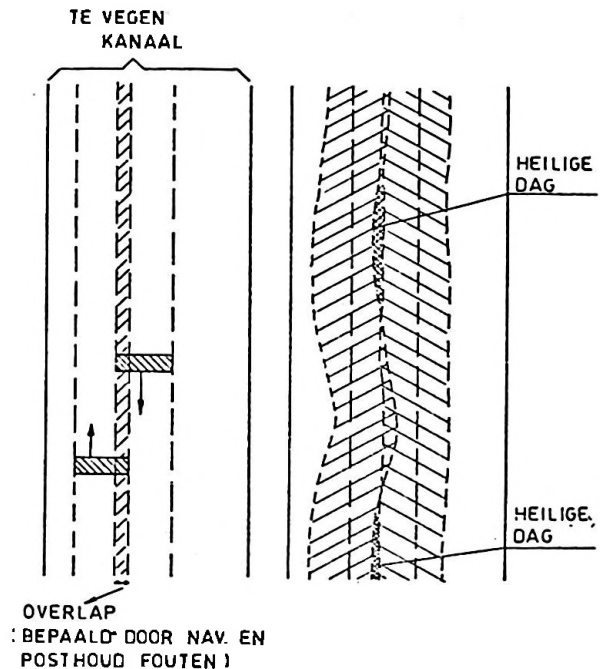
afstand ligt geactueerd wordt. Bekijken we dit in een grafiek dan is dus de „aggregate actuation width” de oppervlakte onder de kromme P (Y). Teneinde tot een gemakkelijker hanteerbare parameter te komen vervangen we de oppervlakte onder de kromme door een rechthoek van dezelfde oppervlakte. We hebben nu op de verticale as uitgezet de actuatie waarschijnlijkheid en op de horizontale as verkregen de „characteristic actuation width”. Deze actuatie waarschijnlijkheid is in het geval van een horizontale magnetische mijn onder andere afhankelijk van de oriëntatierichting van de spoel in de mijn. Andere factoren die een rol spelen zijn waterdiepte, stroomsterkte, veegvaart en mijninstellingen, w.o. type als single of multiple look.

2. Een zeer belangrijk begrip is ook de standaard deviatie van navigatiefouten die gedefinieerd is als de wortel uit het gemiddelde der kwadraten van de navigatiefouten van de gemiddelde positie van het schip. De factoren die een rol spelen in deze parameter zijn de wind, stroom, geoefendheid van de roerganger, navigatiemethoden, de tijd tussen de plaatsbepalingen enz. U zult niet verbaasd zijn als ik zeg dat deze deviatie zich als een normale verdeling aan ons voordoet.

3. Het derde begrip is het percentage *clearance* en wordt gedefinieerd als de mathematische verwachting in een gebied van het gedeelte der mijnen dat geveegd zal worden, uitgedrukt in procenten en niet, zoals de naam doet denken, de kans om alle mijnen te veegen.

4. Voorts kennen wij het begrip veegdichtheid, waaronder wordt verstaan de mathematische verwachting van het aantal actuaties die een mijn, waar deze zich ook in het kanaal bevindt, zal krijgen.

5. Als laatste begrip noem ik U de veegdoelmatigheid welke een maat geeft voor de spreiding van de ontvangen actuaties rond het gemiddelde aantal actuaties. Verder spreken wij in een mijnengevaarlijk gebied nog van een te veegen kanaal, verdeeld in lappen, waarover tracks gemaakt worden. Zowel gedurende als na de tweede wereldoorlog was de methode, die gebruikt werd om invloedsgrondmijnen te bestrijden, gebaseerd op die, welke gedurende vele jaren gebruikt werd en nog gebruikt wordt voor het veegen van verankerde mijnen bij het mechanisch veegen. Een dergelijke methode gebruikt hechte formaties, met het doel om zeker te stellen, dat ieder punt

Figuur 11

in het te veegen gebied een aantal keren wordt gedekt. Dit aantal moet tenminste gelijk zijn aan de maximaal te verwachten schepenlokinstelling van de mijnen. Om dit te verwezenlijken moet dus een 100% geveegd pad worden gebruikt, d.w.z. dat over de gehele breedte van het geveegde pad het zeker is, dat een mijn die daar ligt wordt aangesproken, m.a.w. de actuatie waarschijnlijkheid is.

Wanneer we nu schepen posteren op een dwarsafstand, die gelijk is aan dit 100% geveegde pad, waarbij dus de invloedsgebieden elkaar raken, dan zijn we er nog niet. (fig. 11)

In de praktijk is de dwarsafstand tussen de schepen gelijk aan het 100% geveegde pad minus een bepaalde noodzakelijke overlap. Deze overlap wordt bepaald door de navigatie- en posthoudfouten van de mijnenvegers.

Willen we voldoen aan de eis, dat ieder punt een aantal keren wordt gedekt en er zich geen heilige dagen voordoen, dan moet de overlap zo breed zijn als twee keer de maximale/navigatieposthoudfout van twee naast elkaar geposteerde schepen. Tengevolge van het toepassen van een overlap gaat een gedeelte van de geleverde inspanning verloren, wat natuurlijk tijd kost. Na deze be-

schouwingen blijkt, dat een belangrijk gedeelte van de veeginspanning niet wordt gebruikt. Aan dit z.g. overlap-vegen kleven echter nog meerdere bezwaren zoals:

1. de actuatie breedte is van vele factoren zoals mijngevoeligheid, pulsstroom, pulsform, waterdiepte enz. afhankelijk, terwijl de overlap wordt aangepast aan de te verwachten of door ervaring aangenomen navigatiefouten, stuurfouten, geïnfundheid personeel enz.;
2. de navigatorische onzekerheden kunnen zodanig zijn, dat afwezigheid van heilige dagen niet gegarandeerd kan worden en dientengevolge nooit zeker vaststaat, dat 100% opruiming bereikt is;
3. het is zelden mogelijk de doelmatigheid van de operatie tegen mijnen met andere karakteristieken dan die welke voor de berekeningen zijn aangenomen te schatten;
4. het uitvallen van één der schepen in de formatie beïnvloedt de prestatie van het gehele verband zeer nadelig;
5. het varen in gesloten formatie heeft o.a. i.v.m. de veiligheid van de schepen nadelen tengevolge van de aanwezigheid van de tuigvelden van naast elkaar varende schepen.

Om de vermelde nadelen te ondervangen wordt thans dit bestrijdingsprobleem statistisch aangepakt en geëvalueerd met behulp van de waarschijnlijkheidstheorie.

Dit komt, omdat met de navigatiefouten, die tot gevolg hebben dat het veegtuig niet de vastgestelde track volgt, slechts op basis van waarschijnlijkheid rekening gehouden kan worden en omdat de parameters, die de veegdoelmatigheid aangeven noodzakelijkerwijze als waarschijnlijkheden worden weergegeven.

De statistische evaluatie maakt gebruik van mathematische waarschijnlijkheden om te komen tot een zo nauwkeurig mogelijke evaluatie van de effectiviteit van een bepaalde operatie. Zij maakt het tevens mogelijk om bij benadering te schatten hoeveel inspanning wordt vereist om een bepaalde effectiviteit te bereiken. De statische evaluatie is niet langer gericht op de zekerheid dat alle mijnen opgeruimd zijn. De zekerheid mag namelijk als zodanig niet worden gesteld tengevolge van het grote aantal toevallige en onbekende factoren, die bij de mijnenbestrijding een rol spelen. In plaats daarvan geeft deze methode de mogelijkheid om de resultaten van een operatie

naar waarde te schatten. In tegenstelling tot de vroegere methode wordt nu niet langer meer als doel gezien het zeker stellen, dat iedere plaats in het gebied of het kanaal een bepaald aantal keren, dat tenminste gelijk is aan de maximaal verwachte schepenklokinstelling is gedekt. Voor een goede toepassing van de waarschijnlijkheidstheorie moeten we de volgende drie hypothesen vastleggen:

1. de kans, dat zich in een bepaald punt van het kanaal of gebied een mijn bevindt is voor ieder punt in dat kanaal of gebied hetzelfde.

2. de verdelingsfunctie van de navigatiefouten van mijnenvegers (en andere schepen) is bekend.

3. In het geval van magnetische mijnen, die reageren op de horizontale component van een scheepsmagnetisch veld, zijn alle oriëntaties even waarschijnlijk.

Wat betreft de toepassing van de waarschijnlijkheidstheorie is het in verband met de uitkomsten van de rekentechnieken en de hieraan vastgekoppelde bestrijdingsmethoden op zee, noodzakelijk onderscheid te maken tussen de verschillende omstandigheden die zich in de mijnenbestrijding kunnen voordoen. Hiertoe worden deze omstandigheden nader bepaald door de volgende soorten operaties:

- A. Clearing operaties.

- B. Attrition operaties.

- C. Operations of short (or limited) duration.

A. Clearing operaties

De resultaten, die worden verkregen met behulp van de statische evaluatie, hebben slechts waarde, indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- a. De mijnen moeten rijp zijn op het moment, dat de operatie begint.

- b. De actuatie breedte van de gebruikte veegtechniek en de variatie van de actuatie waarschijnlijkheid als functie van de dwarsafstand moet bekend zijn.

- c. Het tijdsverloop tussen opeenvolgende actuatie mogelijkheden moet groter dan de intercountdormant periode zijn. (intercountdormant periode = tijd dat een mijn na een actuatie niet ontvankelijk is voor een volgende actuatie). De operatie wordt nu zodanig uitgevoerd, dat over

de gehele kanaalbreedte een uniforme veegwaarschijnlijkheid wordt geëist.

Dit kan gebeuren door een relatief groot aantal tracks in het kanaal vast te leggen en iedere track slechts 1 (één) keer te vegen, doch ook door de onderlinge afstand tussen de tracks groter te maken en hierover het aantal runs te vermeerderen.

Wanneer een mijnenveger veel mijnentypen moet vegen loopt zij het gevaar beschadigd of tot zinken te worden gebracht tengevolge van het gecombineerde invloedsveld van schip en tuig of tengevolge van het tuiginvloedsveld, dat een mijn dichtbij het schip tot explosie brengt. Het risico voor de mijnenveger wordt nu bepaald door de toegepaste mijnenveegmethode. We stellen ons een tactische situatie voor waarbij de vijand een mijnenveld gelegd heeft, dat twee typen mijnen bevat: een grove of combinatiemijn, die gelegd is om een dreiging te vormen voor de koopvaardij-schepen en een gevoelig mijntype, dat gelegd is om een dreiging te vormen voor koopvaardij-schepen en mijnenvegers. Wanneer een mijnenveger veegt, hangt haar veiligheid af van de intensiviteit van het tuiginvloedsveld en van de afstand van het werkzaam gedeelte van het veegtuig van het schip.

De veegstroom van een magnetisch tuig kan gevarieerd worden, de controle van acoustische tuigen is minder eenvoudig, terwijl bovendien het lawaai van het schip zelf constant is. De invloedsvelden van magnetische veegtuigen, waarbij grote stroomsterkte wordt gebruikt alsmede die van acoustische veegtuigen bij bijzonder gunstige voortplantingsomstandigheden snijden de damage area en vormen een gevaar voor de vegers. Daar de mijnenveger een klein magnetic signatuur heeft kunnen magnetische mijnen veilig geveegd worden indien veilige stroomsterkte wordt gebruikt, mits slechts één type mijn is gelegd en de gevoeligheid ervan bekend is.

Dit is echter een fictieve situatie. In werkelijkheid zullen zowel gevoelige als grove mijnen worden gelegd. In dat geval vormen de gevoelige mijnen een gevaar voor de mijnenveger, wanneer deze de grove mijnen aan het vegen is (d.w.z. volle stroomsterkte gebruikt). Het probleem bij acoustische mijnen ligt anders, omdat gevoelige acoustische mijnen door het schip zelf kunnen worden geactiveerd en ook omdat acoustische veegtuigen onder bepaalde omstandigheden hoge geluidsintensiteit leveren.

Hoewel gevoelige en grove acoustische mijnen ieder afzonderlijk veilig kunnen worden geveegd

door het tuig respectievelijk op korte en lange sleeplijnen te voeren, is de veger in beide gevallen in gevaar indien het andere mijntype ook aanwezig is. Een gemengd mijnenveld kan dus nauwelijks veilig worden geveegd. Het risico voor mijnenvegers blijft altijd bestaan. We kennen nu een methode die met veilige stroomsterkte één of een paar tracks in het centrum van het kanaal mijnenvrij maakt en daarna overgaat tot progressief vegen, waarbij als eerste track genomen wordt een track, die reeds met veilige stroomsterkte is geveegd.

Een andere variant van het beginsel van voorvegen is de methode van multiple coverage. Bij deze methode wordt eerst een volledige dekking met veilige stroomsterkte uitgevoerd, waarna dan de operatie wordt gevolgd door een complete dekking met onveilige stroomsterkte. Deze laatste methode kan ons in staat stellen het kanaal mijnenvrij te maken met een redelijke inspanning en met gering risico voor de mijnenvegers. Het probleem met betrekking tot het risico voor de mijnenvegers kan echter ook op een andere manier benaderd worden. In het algemeen moeten niet alleen wij schatten wat voor tactiek de vijand heeft toegepast bij het leggen van een mijnenveld, maar ook moet de vijand schatten wat onze veeginspanning en onze veegmethoden zullen zijn. Ook de vijand moet met andere woorden *aannamen* doen wat betreft onze tactieken. Een oplossing voor dit probleem wordt ons door de speltheorie gegeven. Deze theorie wordt thans intensief toegepast bij de behandeling van mijnenbestrijdingsproblemen.

B. Attrition operaties

Het doel van de mijnenbestrijding is het verminderen van het risico, dat de mijnen voor de scheepvaart bieden.

Wij hebben reeds gezien dat bij de uniform clearance methode de veeginspanning gelijkmatig verdeeld werd over op gelijke afstand van elkaar liggende tracks teneinde een uniforme veegdichtheid te krijgen. Hierbij is de kans, dat een mijn na een aantal veegpassages een bepaald aantal actuaties heeft ontvangen onafhankelijk van de positie van de mijn in het kanaal. Het risico voor de koopvaardij-schepen, die door een kanaal waarin uniformclearance sweeping heeft plaats gevonden stomen, is afhankelijk van het bereikte percentage clearance en is onafhankelijk van de grootte van de standaarddeviatie van de navigatiefouten van de koopvaardij-schepen.

Wanneer we echter de navigatiefouten van koopvaardij-schepen bekijken, dan zullen ook deze fouten in de praktijk een normale verdeling hebben tengevolge van de natuurlijke neiging van de schepen om de as van het kanaal te stomen en zeker wanneer de schepen opdracht hebben om de as van het kanaal te stomen. Dit heeft tot gevolg, dat de scheepspassages meer in het centrum geconcentreerd liggen en de kansdichtheid der passages naar de rand van het kanaal afneemt. Het voorgaande in aanmerking genomen is het duidelijk dat bij uniform clearance methode een gedeelte van de veeginspanning wordt gebruikt om ook in de randgebieden een zeker percentage clearance te verkrijgen, terwijl de kansdichtheid van een scheepspassage in deze gebieden minimaal is. Dit gaat ten koste van het centrum, waar juist de meeste scheepspassages worden gemaakt. Met het oog op de normale verdeling van de navigatiefouten van koopvaardij-schepen ten opzichte van de kanaalas en het feit, dat niet altijd voldoende tijd beschikbaar is om, voor dat scheepspassages zullen plaats vinden, een zeer hoog percentage clearance te bereiken, rijst de vraag of het niet beter is om de veegoperatie zodanig uit te voeren, dat de veeginspanning over het kanaal wordt verdeeld evenredig met de kansen op scheepspassages. Door de juiste verdeling van de veeginspanning, die van de as naar de randen gaande afneemt, is het nu mogelijk om over de gehele kanaalbreedte een constante risicodichtheid te krijgen. De theorie toont nu dat wanneer een veegoperatie op deze manier wordt uitgevoerd, waarbij dezelfde veeginspanning wordt geleverd als bij uniform clearance, het risico voor de scheepvaart door het kanaal minimaal is. De veegmethode die uit deze theorie naar voren is gekomen, noemen we de „constant-risk” methode. Ook andere tactieken zijn natuurlijk mogelijk. Indien nu echter de legger de wetenschap heeft, dat wij na iedere recente mijnenleg de scheepvaart zouden ophouden en zijn mijnen zodanig instelt, dat deze een maximale dreiging vormen na een door hem geschatte tijdsduur van de scheepvaartstop, dan moet dat naar voren komen tegen het einde van de stopperiode door een toename van de veegresultaten. Het passeren van schepen door het kanaal moet dan zodanig afgestemd zijn, dat passage gedurende de kritische periode vermeden wordt. We zullen nu enkele punten bekijken, die naar voren komen wanneer we het scheepvaartverkeer in een kanaal voor een bepaalde periode na een mijnenlegoperatie stoppen onder aanname, dat de mijnenlegactiviteiten

gedetecteerd kunnen worden. We beschikken verder over mijnenvegers en mijnenjagers. Wanneer we willen bekijken, wat we kunnen bereiken, wanneer we het scheepvaartverkeer door een kanaal stoppen, moeten we allereerst onderzoeken over welke mogelijke tactieken de mijnenlegger beschikt. De mijnenlegger heeft de keuze uit:

1. mijntype;
2. schepenklokinstellingen;
3. bewapeningsvertragingen;
4. tijdstip en omvang mijnenlegoperaties;
5. verdeling van de mijnen per kanaal en tussen de kanalen onderling enz.

De mijnenbestrijder moet zijn keuze bepalen uit:

1. al of niet stoppen van het scheepvaartverkeer door het kanaal
 2. tijdsduur van de verkeersstop
 3. verdeling van de veeg- en jachtinspanning en van mogelijke verandering in deze verdeling gedurende de tijdsduur van de verkeersstop.
- Uit het bovenstaande blijkt dat het probleem zeer ingewikkeld is en het is te verwachten, dat alleen een benadering hiervan met behulp van de speltheorie kan leiden tot het vinden van geschikte strategieën voor mijnenlegger en mijnenbestrijder. Deze speltheorie wordt zeer in het bijzonder toegepast bij de:

C. Operations of short (or limited) duration.

Zoals de naam al zegt is er onvoldoende tijd beschikbaar om een kanaal door een mijnenveld voor honderd procent te vegen, voordat een schip of een konvooi van schepen dit kanaal passeert. Dit geval kan zich voordoen bij b.v. landingsoperaties, doch ook wanneer in de kortst mogelijke tijd een kanaal naar een haven of ankerplaats geveegd moet worden. Het doel is om in beperkte tijd de optimale methode voor vegen te realiseren en tevens op een basis van een acceptabel risico voor de schepen de gewenste veeginspanning te bereiken. De berekeningen van het risico zijn dan ook gebaseerd op het feit, dat bij de mijnenleg gebruik gemaakt wordt van de meest effectieve mijnentypen en schepenklokinstellingen. Eén en ander heeft tot gevolg, dat de uitkomsten een tendens tot pessimisme te zien geven v.w.b. het te verwachten risico of anders gezegd de gewenste veeginspanning is groter dan die welke in normale gevallen noodzakelijk zal zijn. Dit is echter

een voorwaarde wil de operatie een hoge waarschijnlijkheidskans op sukses hebben.

In het algemeen zullen de werkelijke verliezen die worden verkregen *lager* zijn dan de verwachte. In overeenstemming met de speltheorie voor mijnenbestrijdingsoperaties van beperkte duur heeft de mijnenlegger de beschikking over: mijntypen, gevoeligheden voor elk mijntype en schepenklokinstellingen; de mijnenbestrijder heeft de beschikking over de keus van de techniek, de veegmethode, het aantal veegrans en het gebruik van mijnenjagers. Het verwerken van al deze technieken vergt ingewikkelde berekeningen en presentaties, welke noodzakelijkerwijs het gebruik van een digitale computer wenselijk maakt. De berekeningsmethode gaat er van uit, dat de mijnenlegger geen beperkingen heeft v.w.b. de schepenklokinstellingen en dat alle mijnen in het veld rijp zijn, voordat er mijnenbestrijdingsoperaties zullen plaats vinden. Indien geen informatie beschikbaar is over de gevoeligheden van de mijnen wordt aangenomen, dat alle mijnen zijn ingesteld op de optimale gevoeligheid d.w.z. dat hun gevoeligheid zodanig is, dat de schepen de grootst mogelijke schade zal worden toegebracht. Wanneer er beperkingen zijn op de maximale schepenklokinstellingen of indien de mijngevoeligheden niet optimaal zijn, kan het risico voor de schepen alleen maar dezelfde of lager zijn dan de waarden welke gegeven worden.

Normaal zal een mijnenveld samengesteld zijn uit verschillende typen mijnen, ieder met een gevoeligheidsband en bepaalde schepenklokinstellingen. Het is echter niet waarschijnlijk, dat er iets bekend is omtrent de verhouding tussen de mijnen van verschillende typen die gebruikt worden of van de gevoeligheden en de schepenklokinstellingen.

In het algemeen wordt de veeginspanning dus bepaald door het mijntype, dat het meest gevaar oplevert, wanneer deze alleen gebruikt zou worden. Deze inspanning kan het meest eenvoudig worden verkregen door de optimale gevoeligheid voor elk mijntype te bepalen en hieruit de maximale veeginspanning voor elk gewenst type te berekenen. Het maximum van deze waarden wordt als gewenst level van veeginspanning aangenomen. De gevallen waarin de mijnnevgers in staat zijn meer dan één of combinaties van veegmiddelen te gebruiken moet ook beschouwd worden, indien verschillende veegcombinaties, verschillende effecten op meer dan één mijntype kunnen hebben. E.e.a. zal gepresenteerd dienen te worden in de vorm van een matrix. De oplos-

sing van deze matrix, die in de meeste gevallen niet eenvoudig is, geeft ons de beste door ons te gebruiken tactieken.

Wat in werkelijkheid zal gaan gebeuren hangt van allerlei factoren af, b.v.

1. wat weten (of schatten) we omtrent het tijdstip van leggen, de aard van de mijnen en de doestelling van de vijand;
2. hoeveel tijd is beschikbaar en welk risico aanvaarden we;
3. geeft de plaats waar we mijnen verwachten de mijnenjager of de mijnveger een betere kans enz. enz.

Wat ook zij, de battle of wits tussen de mijnenontwerper en de taktiek van de legger tegenover de kennis van de lokale omstandigheden en de beschikbare veeg en/of jaagmiddelen en methoden, zijn bepalend voor het resultaat. De speltheorie, ondersteund door de computer en deze gevoed door de gegevens, verkregen uit nauwe samenwerking tussen de mijnenbestrijdingsofficier, die weet wat hij op zee kan doen en de mathematicus, zal de uitkomst bepalen. De tijd, dat mijnen geveegd kunnen worden door gemilitariseerde vissers met gevorderde vissersvaartuigen en geleid door reservisten wiens voornaamste asset hun enthousiasme is, behoort eens en vooral tot het verleden. Een defensie-inspanning die nog daarvan uitgaat komt onvermijdelijk bedrogen uit.

Nu mag ik het woord geven aan KLTZ Huijsman, chef-staf van de Mijnendienst Nederland.

SLOTBESCHOUWING

Meneer de voorzitter,

De voorgaande sprekers hebben de afkomst en iets van de historie van de mijn verteld, een beeld is gegeven van de vormen en de capaciteiten van de moderne mijn, daarna zijn de middelen die de moderne bestrijdingsmethoden vormen gepresenteerd en ten slotte is iets verteld over de wijze waarop deze middelen werden toegepast.

Ik herinner mij uit mijn schooltijd een leraar, die, als zijn betoog zover was gevorderd, placht te zeggen: „Wat nut ons dit alles?”

Welnu, als laatste spreker hoop ik U die synthese te kunnen brengen door de plaats en de mogelijkheden van de mijn in de strategie van de moderne zeeoorlog te belichten en in het voorbijgaan nog enkele andere aspecten te releveren.

Van origine was de mijn defensief, bedoeld om de vijand het naderen van de kust of het passeren van een bepaald vaarwater te beletten. De kunstklip, U in de inleiding getoond, was daarvan de eerste Nederlandse vertegenwoordiger. Het defensieve gebruik beperkte zich niet alleen in een poging de vijand te beletten het eigen territorium te benaderen, evenzeer werd hij toegepast om die gebieden voor de vijand onbereikbaar te maken, die wij voor eigen gebruik wensten te reserveren. De Clausewitz van de maritieme strategie, captain Mahan heeft de stelling geponeerd: „Communications dominate war”, daarmee niet doelend op wat wij tegenwoordig „communications” noemen, nl. de bevelsverbindingen via radio, lamp, koerier of wat dan ook, doch hij doelde op de aan- en afvoer van goederen, die voor het gaande houden van iedere operatie, ja, zelfs voor het blijven voortbestaan van iedere gemeenschap een absolute noodzakelijkheid is. Het eerste doel van een vloot, volgens Mahan is dan ook het open houden van die lijnen van communicatie.

En de mijn werd dan ook al spoedig gezien als een nuttig hulpmiddel om dit doel te bereiken. Door het blokkeren van havens werd de vijandelijke vloot afgesneden van het terrein waar de eigen levensnoodzakelijke verbindingen lagen. Oorspronkelijk een blokkade van havens, later uitgebreid tot een blokkade van gehele zeegebieden om de toegang van daaruit tot andere zeegebieden af te sluiten. In de twee wereldoorlogen werd het Kanaal op deze wijze afgesloten en daarnaast getracht ook de noordelijke ingang van de Atlantische oceaan, tussen Schotland en Noorwegen en later tussen Schotland-IJsland en Groenland te versperren.

Omgekeerd zal de andere partij alles in het werk stellen de op deze wijze beveiligde verbindingen te onderbreken. Ook daarin speelde de mijn zijn rol, een offensieve rol, deze maal. Door een haven te blokkeren met mijnen kan men niet alleen het verkeer van binnen naar buiten, doch evenzeer het binnenkomende verkeer beletten. Vandaar is het maar één stap om mijnen te leggen in volle zee, op de waarschijnlijke aanlooproutes van het verwachte verkeer. Op de waarschijnlijkheid van die aanlooproutes kom ik straks nog even terug. De mijn is een betrekkelijk goedkoop wapen. Het heeft een uitermate lange levensduur. Het leent zich op eenvoudige wijze voor massaproductie. Ook voor het leggen van mijnen zijn geen ingewikkelde en dure installaties benodigd. Ieder schip is binnen een aantal uren uit te rusten als

mijnenlegger. Dat geldt voor een sampan, zoals in Korea en Vietnam duidelijk werd gedemonstreerd tot de grootste supertanker, al is het gebruik daarvan nu niet direct waarschijnlijk; het gaat er maar om dat het zou kunnen. Ook de leg vanuit de lucht biedt geen bijzondere problemen. Ieder vliegtuig, juist ook een verkeersvliegtuig, dat over een deur beschikt waar een mijn doorheen kan is een potentiële legger. In het bijzonder in de limited war situatie is dit een bijzondere dreiging. Is in de totale oorlog ieder schip of een vriend of een vijand, in de schemertoestand van de gradaties tussen koude oorlog en open beperkte vijandelijkheden is een afdoende controle van het verkeer op zee totaal onmogelijk. Voor een heimelijke mijnenleg is het niet nodig om onderwaterlanceerinrichtingen te hebben: de mijn kan zo overboord gerold worden, zoals dagelijks overbodige drums worden vrijgezet, en zelfs wanneer zulks met een kraan zou gebeuren, moet U er boven op zitten om het te constateren. De zee is groot en de nacht is donker. De gelede mijn behoeft in het geheel niet direct actief te zijn. Het bewapenings-vertragsmechanisme werd U eerder in deze presentatie reeds genoemd. Daarnaast is het in de moderne techniek geenszins onuitvoerbaar om een mijn op bepaald signaal, of zo U wilt een bepaalde tijd na de ontvangst van een bepaald signaal te activeren. Dat signaal kan een geluidsein zijn, een magnetisch signaal, in welke beide gevallen het van dichtbij gegeven zal moeten worden doch ook een radiosein is geenszins ondenkbaar. Op analoge wijze zou U ze ook weer kunnen desactiveren. Het is vooral op deze laatste mogelijkheid, het desactiveren op bevel dat ik Uw aandacht zou willen vestigen. Hiermede immers is aan de gebruiker de mogelijkheid in handen gegeven te de-escaleren en het hoeft, dacht ik, in dit gezelschap geen betoog, welke importantie deze mogelijkheid biedt bij het politiek manoeuvreren in de limited war situatie.

De onherroepelijkheid van een eenmaal geplaatst wapen is hiermede opgeheven. In de periode na de tweede wereldoorlog is de mijn viermaal in het nieuws geweest en ik wil gaarne van deze gelegenheid gebruik maken deze vier gelegenheden te commentarieren. De eerste maal betrof het een incident in Straat Corfu in oktober 1945. 2 Britse torpedobootjagers liepen op mijnen. De Straat werd daarna geveegd waarbij 2 mijnen werden geborgen. Het bleken Duitse mijnen te zijn die korter dan een $\frac{1}{2}$ jaar te voren gelegd waren. De Albanezen maakten er geen geheim van dat zij de

leggers waren geweest, onder het uitbrengen van protesten over Britse provocaties in hun wateren. Nota wisselingen volgden, culminerend in een Britse klacht bij de Veiligheidsraad — en daar bleef het bij. Een geval zult U zeggen van geringe consequentie. Inderdaad, en dat is nu juist zo interessant. Veel immers wordt betoogd en niet in het minst door scribenten afkomstig uit de maritieme sfeer, dat het gebruik van de live mijn (een gebruik dus waarbij actuele ontploffing en scheepsverliezen gepaard gaan) een zodanige oorlogsdaad is, dat dit middel in een crisissituatie onbruikbaar zou zijn door de aan de ernst van de aanslag verbonden onvermijdelijke escalatie. Welnu, hier heeft U een voorbeeld waarbij die escalatie bepaald niet plaats vond.

Het tweede geval betrof de Koreaanse oorlog. Het leggen van een aantal, naar later bleek uiterst eenvoudige, mijnen verhinderde de landing der Amerikanen te Wonsan zolang, dat bijna fatale gevolgen plaats vonden. Het beruchte sein van de Amerikaanse admiraal ter plaatse „The US Navy has lost controll of the sea” is een historische les die toch niet licht vergeten zou mogen worden. Het derde geval is de direkte aanleiding geweest van de zesdaagse oorlog Israel-Egypte. De afsluiting immers van de Straat van Tyran door Egyptische mijnen deed de bom barsten, nog voordat overleg tussen de zeevarende mogelijkheden om te gaan vegen resultaat had. Interessant is hierbij dat later bleek dat er helemaal geen mijnen lagen . . . !

Het vierde geval is Vietnam. Zeer weinig is bekend gemaakt in de ongeclassificeerde pers omtrent de details en consequenties van dit gebruik. Eén artikel in de USNIP licht een tipje van de sluier op. Het beschrijft een veegoperatie die noodzakelijk werd geacht alvorens zwaardere eenheden ingezet konden worden voor het uitvoeren van bombardementen. Bezien we nu, voor wat betreft de consequenties, in het licht der vier voorgaande gebeurtenissen de mogelijkheden van een mijnenleg in een modern conflict — of moderne crisis zo U wilt.

Hoewel geneigd deze mogelijkheden in een ladder te presenteren, doe ik dat niet.

De laddertreden immers hangen nog van veel meer omstandigheden af. Wel is het mogelijk ze tussen de „drempels” van een ladder te plaatsen.

1. Een mijnenleg wordt aangekondigd, b.v. onder het motto van oefening. Van belang is daarbij: — waar gebeurt het (open zee, contiguous zone, territoriale wateren, drukke doorvaart, gericht zijn b.v. tegen één land),

- de aankondiger,
- de hoeveelheid mijnen,
- hun soort.

De consequentie is steeds dat de scheepvaart in dat gebied vrijwel tot stilstand komt. De bedreigde zal moeten gaan zoeken en zelfs als hij niets vindt zal de stagnatie — en daarmee het economisch gevolg — enorm zijn. Redenen voor een nucleaire-drempel-passering?; bepaald niet.

2. Er blijken inderdaad mijnen te liggen — een incidentele explosie bewijst dit.

Resultaat: Het zoeken wordt ruimen, afhankelijk van de eerder genoemde variaties kost dit tijd en verliezen. De stagnatie is totaal in dat gebied — op zichzelf nog geen reden tot een nucleaire drempel-overschrijding.

3. Hetzelfde speelt zich af op een tweede of meerdere plaatsen.

Resultaat: groeiende stagnatie, maar op zichzelf nog steeds geen nucleaire drempel overschrijding voor de gehele Nato.

4. Algemene mijnenblokkade. Slechts wanneer niet over een adequate mijnenbestrijding wordt beschikt zouden de consequenties wel eens naar een nucleair antwoord kunnen neigen, i.v.m. een dreigende algemene instorting.

Juist nu de wetenschap en de techniek zoals reeds vermeld, in staat worden geacht de mijn op afstand orders te geven, is de mijn voor crisisveroorzaking en beheersing nu ineens een aanzienlijk betere propositie geworden. Men kan beginnen op ieder gewenst tijdstip, terwijl men vroeger gebonden was aan een vooraf ingestelde tijd en wat misschien nog wel meer is, men kan terug, zodra men dit wil. Het enige antwoord op deze genoemde dreiging is het beschikbaar en paraat hebben van een moderne en goedgeoefende mijnenbestrijdingsorganisatie. De dreiging gaat op en neer omgekeerd aan de efficiency van de beschikbare tegenweer.

Mijnen en mijnenbestrijding zijn in de meeste marines nooit populair geweest. Dat begon al toen in de Napoleontische tijd, een Britse First Sea Lord een mijn werd gedemonstreerd.

Hij wees het wapen resoluut van de hand — enerzijds als gevaarlijk voor de natie die de zee reeds beheerste — anderzijds omdat hij het als oneerlijk en onsportief aanvoerde. Een gevoel dat nu nog iedere zeeman deelt. Bij de meeste marines stond — en soms staat — in vredetijd de mijn en zeker zijn bestrijding op een laag pitje en hebben de specialisten in dat vak bepaald geen populariteit.

Een recent sociologisch onderzoek in het buitenland bracht aan het licht dat de marineman emotioneel verbonden is met zijn schip en daarmee aan de wapens die dat schip voert. Het niet gebonden zijn van de mijn aan een bepaald schip zou de impopulariteit van de mijnspecialist verklaren. Eerst bij het uitbreken van een oorlog placht voor de mijnenbestrijding dan de noodzakelijke impetus te komen.

Soms bijna te laat – Engeland in twee wereldoorlogen – of definitief te laat – Japan in wereldoorlog 2. En in die oorlogen was mijnenvegen nog een betrekkelijk eenvoudige zaak, wat zoals wij U hebben laten zien thans bepaald niet meer het geval is.

Wat nu is de toekomst?

De moderne technieken maken het mogelijk de mijncircuits gevoeliger en bestendiger te maken maar vooral ook selectiever. Het is geenszins ondenkbaar dat de moderne mijn het signature van een schip zal weten te onderscheiden van dat van een veegtuig, dat dat signature after all op een vrij ruwe manier tracht na te bootsen. En dat brengt mij op de toekomst van de bestrijder.

De komst van de mijnenjager is een hele stap vooruit geweest. De jager immers tast de mijn op afstand als het ware af, circuits en dergelijke in de mijn interesseren hem niet én hij gaat niet zelf over de mijn heen. Toch is het jagen niet altijd en overal het antwoord. Verzanding en geaccidenteerde bodem kunnen werk beletten. Ook actief bestaan er gevaarlijke tegenmogelijkheden. Wat dacht U van de mijn – dat wordt dan wel een hele dure – die zich na aangesproken te zijn door de sonar, als een torpedo gaat gedragen en op de jager toesnelt.?

Vegen zal naast jagen nodig blijven. U is uiteengezet dat het niet mogelijk is zonder risico te vegen. Dat is een deftige manier van uitdrukken voor het harde feit dat mijnenvegers in de lucht plegen te vliegen. We kunnen er van alles aan doen om ze zo veilig mogelijk te maken, niet-magnetisch, geruisarm en de veiligste tactieken. Niettemin zullen we ze verliezen en een moderne mijnenveger met alles erop en eraan kost vandaag zo'n 20 miljoen. En dan praat ik nog niet van die 30 à 40 man bemanning per schip... IJverig wordt er dan ook gezocht naar andere oplossingen: Goedkoper, standvastiger en personeel besparende. Geëxperimenteerd wordt met helicopters, draagvleugelboten, luchtkussen vaartuigen (hover craft) en ten slotte met de drone, het op afstand bediende, onbemande mijnenveeg-

tuig. Het is duidelijk dat de tijd van het bemande mijnenveegvaartuig zijn einde nadert.

Ten slotte dan een woord over de stand bij ons. Toen na wereldoorlog 2 de donkere politieke wolken zich gingen samepakken, heeft een wijze marineleiding de vloot in de vijftiger jaren van een voor die tijd modern en efficiënt mijnenbestrijdingspotentieel voorzien.

Zoals eerder uiteengezet staat echter de ontwikkeling niet stil en doet daarnaast de tand des tijds zich voelen. In de zeventiger jaren zal vernieuwing uitgedacht, uitgeprobeerd en in aanbouw genomen moeten worden. Het begin daarvan is er al – in de komst van de eerste mijnenjagers in onze vloot. Het is nog niet te laat maar het wordt wel tijd om impetus te gaan geven aan een programma van vernieuwing en vervanging van onze de twee kruisjes naderende mijnenbestrijdingseenheden. We moeten wel beseffen dat de Noordzee en het Kanaal – de laatste etappe van de goederenstroom over de Oceaan naar Nederland – in de kringen der deskundigen de naam van „Miners Paradise” draagt. Als ergens waarschijnlijke routes kunnen worden geprojecteerd is het in dat gebied. Met het groter worden der schepen begint in deze relatief ondiepe wateren – ook voor de marine – de „dictatuur van het terrein”, zich meer en meer te manifesteren. Een term overigens waaraan de doorsnee marineman nog – of misschien gezien de Ruyter's tactiek tussen de banken – wèèr, zal moeten gewennen. Slechts een up to date en parate mijnenbestrijdingsdienst kan voorkomen dat die levensnoodzakelijke goederenstroom in onze voortuin verloren gaat. Die middelen en die geoefendheid moeten wij blijven bezitten om in ons operatiegebied het devies van de mijnen dienst waar te maken:

SIT MARE SECURUM

PAUZE

DISCUSSIE

Voorzitter:

Ik heropen de bijeenkomst en dank de inleiders voor hun betoog. Zijn er heren die nadere informatie willen, of met één van de inleiders in discussie willen treden?

Generaal Touber:

Mijnheer de voorzitter, uiteraard kan ik moeilijk met de inleiders in debat treden, maar ik heb wel een paar vraagjes.

De eerste vraag is heel kort. Bij de grondstrijdkrachten bestaan atomaire mijnen; bestaan die in marinekringen ook of hebben ze mogelijksterwijs geen enkele zin op zee?

De tweede vraag is: Er zijn moderne technieken van mijnenleggen, eigenlijk van mijnschieten. Ik denk aan artilleristische middelen, waarmee op een onderkende nadering een grote hoeveelheid mijnen wordt gelegd met raketwerpers. Doet zich zo iets voor ter zee? Ik kan me voorstellen, dat dit zin heeft in een gevecht waarin verdedigd wordt, de nadering van de vijand is onderkend en op die nadering legt men snel een hoeveelheid mijnen. Ik kan me zoiets ook voorstellen in een andere tactische situatie, bijv. bij het afbreken van het gevecht, om een achtervolgende vijand van het lijf te houden. Als daar iets over bekend is, of iets van bestaat zou ik daar gaarne iets van horen. Mijn derde vraag is: de grondstrijdkrachten die achter een waterloop verdedigen, versterken die verdediging in front vaak met riviermijnen. Zijn er duidelijke verschillen tussen zee-mijnen en riviermijnen?

Inleider:

Mijnheer de voorzitter, Gen. Touber's eerste vraag was of er ook atomaire mijnen zouden bestaan in Marine-kringen. Er is inderdaad sprake geweest van de geweldige, ontzettende gevolgen, die zo'n atomaire mijn zou hebben en er is dus wel eens over gedacht. Het is zoals we al hebben gezegd, met mijnen: „The sky is the limit”. Je kan net zoveel bedenken als je wilt, het is makkelijk om bepaalde ladingen in een bus te frommelen of in een plastic zak en die ergens neer te leggen, maar thans wordt er bij ons geen rekening mee gehouden. We zouden ook op het ogenblik geen middelen weten om er wat tegen te doen. Het heeft ook geen enkele zin, om één schip zoiets aan te doen, als het met een eenvoudiger middel kan. Een gewone mijn is vaak al sterk genoeg en het heeft dan geen zin om een atomaire mijn voor te gebruiken. Een atomaire mijn zou je kunnen gebruiken om een groot gebied te gaan vernietigen, maar op het ogenblik houden wij er in onze mijnenbestrijding geen rekening mee. Maar hebben we wel het idee, dat het een mogelijkheid zou kunnen zijn.

De tweede vraag ging over de moderne technieken, die gebruikt zouden kunnen worden bij het leggen van mijnen. Gen. Touber sprak over raketwerpers die misschien gebruikt zouden kunnen worden, om grote hoeveelheden mijnen op een bepaalde plaats exact neer te leggen. Ook

dat zou een mogelijkheid zijn, maar die is nog niet urgent gebleken omdat het kan door middel van vliegtuigen, van schepen. Op gewone manieren kunnen ze dus die mijnen al kwijt en het is weinig zinvol om ze met een raket te gaan afschieten. Onmogelijk is het niet. Ook daar hebben we geen speciale technieken voor ontwikkeld. De derde vraag van Gen. Touber, mijnheer de voorzitter, ging over de riviermijnen. En dan kom ik op het raakvlak tussen de Kon. Landmacht en de Marine.

Natuurlijk zijn er velerlei overeenkomsten. Veelal zullen riviermijnen gecontroleerde mijnen zijn; dat wil zeggen aan een elektrische kabel bevestigd en op een tijdstip waarop dat gewent is, tot ontploffing te brengen. Dat komt in de Marine weinig voor. Wel wordt soms een dergelijk type gebruikt in de Scandinavische landen. De Noren en Zweden vinden het een mooie methode om hun havens te verdedigen, maar voor ons gebied hebben ze weinig zin.

De inrichting van een riviermijn kan precies hetzelfde zijn als een gewone mijn. Ze zijn vaak wat kleiner. Er zijn ook mijntjes die de rivier afdrijven. In Vietnam werden hele eenvoudige mijntjes gebruikt aan een soort kruis; zo'n kruis dat onderaan de kerstboom zit; en dat liet men de rivier afdrijven om schepen, die ergens voor anker lagen, of haveninstallaties te beschadigen. Die mijnen kunnen ook op een bepaalde manier opgeruimd worden. Wij komen dan meestal, als we daar wat aan willen doen wat we niet met mijnenvegers doen. Dat wordt dan werk van de duik- en demonteerploegen, die een onderdeel zijn van de Nederlandse Marine en vrijwel van alle Marines. Door duikers en kikvorsmannen worden die dingen opgeruimd. Ook in Nederland zijn wij volkomen in staat om iedere riviermijn onschadelijk te maken. Mijnheer de voorzitter, ik vertrouw dat ik de vragen van de Gen. Touber heb beantwoord.

Kapitein ter zee Salm:

Mijnheer de voorzitter, ik heb twee vragen waarvan de één eigenlijk informatief is. Die wil ik eerst even stellen. Ik was vooral bij het verhaal van de laatste spreker getroffen door enkele nieuwe ideeën. Hij noemde o.a. het leggen van mijnen, die op afstand aan- en afgezet kunnen worden. Op afstand, inderdaad op een grote afstand. Niet vlak aan de wal met een elektrische kabel, draadloos. Mijn vraag is: Is dit een futurologische blik van de mijnendienst zelf, of is dit werkelijk iets wat nu al over de horizon gaat

komen. Ik zeg het omdat we zelf met onze verbindingen bij o.a. de onderzeeboten moeite hebben om onder water in contact te kunnen komen. Ik kan niet begrijpen, dat iemand in Moskou allerlei mijntjes aan en af kan zetten. Ik kan me dit wel voorstellen, als u dat bedoelt, door een in de nabijheid liggend schip, dat dit eventueel met sonar zal doen; maar dan ligt dat ergens zeer dichtbij. Dat is mijn eerste vraag.

De tweede is meer een discussiepunt. U heeft gezegd – of aan willen tonen – dat in het beperkte conflict de mijn zo'n prachtig instrument is om op zee toegepast te worden. Nu noemde u als voorbeelden van na '45 typisch die conflicten, die aan de periferie plaatsvonden en bovendien vaak een zwakkere tegenstander tegen een veel machtiger bezig was. Voor dergelijke gevallen ben ik het volkomen met u eens en is de mijn een prachtig instrument voor die zwakkere. Maar bijv. in het Kanaal en de Noordzee kan ik niet zien, dat de Rus – die toch echt een supermogendheid is – z'n toevlucht zou nemen tot de mijn als wapen, in een „limited conflict”. Ik geloof, dat als hij daarmee begint en we er achter komen dat hij dat doet, hij tenminste een represaille in dezelfde richting uitlokt. Ik geloof ook, dat we niet moeten vergeten dat die mijn een wapen is waar op den duur de legger net zoveel last van heeft, – zeker later als de vrede gesloten is – als de man tegen wie die gelegd is.

Inleider:

Mijnheer de voorzitter, de eerste vraag van de Kolonel Salm. Hij wilde weten of de uitlatingen van Overste Huijsman over op afstand hercontroleerbare mijnen futurologie is of dat het al werkelijk bestaat. Het is altijd moeilijk te zeggen wat futurologie is. Wij hebben ze nog niet en ik weet ook niet of ze al in de praktijk zijn. De gegevens daar over zijn geklassificeerd en het spijt me: ik kan hier vanavond eigenlijk niet meer over zeggen. Denkbaar is het zeker. Het is uitvoerbaar ook. De tweede vraag is een discussiepunt. Het beperkte conflict. Kol. Salm bestrijdt onze bewering, dat die mijn zo'n goed voorbeeld is, om in de beperkte oorlogvoering in area's te gebruiken, die wij als „miners-paradise” kwalificeren. Hij vindt ook onze voorbeelden, die vier, minder gelukkig, omdat die golden voor een zwakkere tegen een sterkere. Mijnheer de voorzitter, men kan daar over van mening verschillen. Wij hebben alleen geprobeerd te betogen, dat het mogelijk is. Dat vroeger de mijn veel moeilijker was, omdat die niet gedéescaleerd kon worden,

nu kan het wel en de vraag of de Rus dit nou wel of niet zou doen en of het zal uitlopen op nucleaire oorlogvoering, dat blijft een kwestie, waar je over van mening kan verschillen. Maar wat door ons niet wordt uitgemaakt wordt uitgemaakt door de andere kant, d.w.z. of men het zou willen. Het enige waar wij graag op willen wijzen, is dat als Nederland de middelen heeft, of laten we zeggen, het NAVO bondgenootschap de middelen heeft om er direkt wat aan te doen, het niet meer aantrekkelijk is voor een vijand om de actie te beginnen. Want die wordt dan zinloos, want dan kunnen de mijnen onmiddellijk worden opgeruimd. We hebben willen betogen, dat het zaak is voor Nederland om te zorgen parate mijnenopruimingsstrijdkrachten te hebben, om een tegenstander te verhinderen, ooit tot deze actie over te gaan. We moeten vooral proberen te vermijden, dat de wens de vader van de gedachte wordt en dat we zeggen: ze zullen het wel niet doen, laten wij dan ook maar geen gelden gaan besteden aan verbetering van de mijnendienst.

Vroeger waren daarvoor eenvoudige schepen. Je kon wat vissersboten ombouwen en daar wat mijnentuig aanhangen. Maar nu wordt de mijnendienst een kostbare zaak en dan wordt het natuurlijk een kwestie van stellen van prioriteiten. Om te voorkomen dat de vijand tot deze maatregel zou overgaan, willen wij zwaar beklemtonen, dat dit punt niet vergeten moet worden. Mijnheer de voorzitter, heeft misschien Kolonel Salm daar nog een wederwoord op? (Kolonel Salm ziet af van verdere discussie).

Kapitein ter zee v.d. Meer Mohr:

Mijnheer de voorzitter, ik zou graag dit punt iets verder willen uitdiepen. Ik heb het laatste kwartier zitten worstelen met de gedachte: wat zou de Rus eraan kunnen hebben, wat zou die ermee bereiken, om bijv. in de aanlooproute van de Nieuwe Waterweg, waar een groot deel van de olietoevoer naar West-Europa – niet alleen van Nederland – plaats vindt. Met steeds groter wordende tankers, die doelwitten zijn, speciaal in dit „miners-paradise”. En ik heb bij mezelf gedacht: wat kunnen de Russen ermee bereiken door daar iets te doen? En toen kwam ik tot het punt, als ze niets bekend maken vanuit Moskou, vooral niet zeggen, dat zij iets gedaan hebben. Maar daar wel een handjevol mijnen gooien. Een dozijn, of nog minder. Met een gereede kans, dat één of meer van dat dozijn mijnen tot explosie komt onder een supertanker. Wat bereiken ze daar dan mee? Ze houden de mond dicht, maar er gaan één of

twee supertankers vóór de Nieuwe Waterweg in vlammen op. Grote consternatie, want iedereen ziet wel, dat het explosies zijn geweest en iedereen vraagt zich af: wie is hier de boosdoener?

Punt 1 is, dat ik me als Rus zou afvragen: stel dat die andere mijnen gevonden worden. Kan ik dan onmiddellijk gepinpoint worden als degeen die ze gedropt heeft? Is de kennis die bij Engelsen en Nederlanders over Russische mijnen bestaat zodanig dat als ze het restant van het dozijn vinden, ze meteen weten dat e.e.a. uit Moskou afkomstig is? Dat is de eerste vraag, die ik nu ga stellen. Weten wij zoveel van Russische mijnen af, dat als we wat van dat handjevol vinden, we ook onmiddellijk kunnen zeggen: jullie waren de boosdoeners!

Punt 2. Dan die consternatie, vóórdat dat „handjevol” gevonden is. Want wij kunnen natuurlijk aan deze kant nooit weten hoeveel er gedropt zijn. Misschien waren het er twee en zijn ze allebei geploft. Dan zoeken we dus geruime tijd naar niets. Die consternatie duurt enige tijd en wat is daar dan mee bereikt? Behalve uiteraard een tijdelijke onderbreking van de olietoevoer. Met dit probleem heb ik me in Moskou's plaats gedacht en gezegd: wat bereiken we hier mee? Een tijdelijke onderbreking van de olietoevoer, dat is duidelijk. Misschien enkele weken en we hebben de kans dat onze mijnen gevonden worden en wij als de boosdoeners worden aangewezen.

Is dit zinvolle propositie? Daar zou ik graag gedachten over willen horen.

Inleider:

Mijnheer de voorzitter, de eerste vraag: als daar mijnen gevonden zouden worden, of we dan weten of het Russische mijnen zijn? Dat weten we natuurlijk niet. Want zij kunnen iedere dag nieuwe types mijnen maken. En als ze daar geen bordje op hangen: „Made in Moscou”, dan kunnen we dat ook niet aflezen. Wat we wel weten is, dat het geen mijnen van ons zijn, want die kennen we. En we kunnen ook zeggen: dat kunnen we zien aan de technieken. Of ze nl. gemaakt zijn door een technisch ontwikkeld land, of dat het een soort „Booby-traps” van een onderontwikkeld gebied zijn. Dat geeft toch wel een idee. Daaraan kunnen we vermoeden of het Russische mijnen zijn of niet. Of van China misschien, of Oost-Duitse, of Roemeense, of wat dan ook.

Maar zolang er geen naam op staat, kunnen we nooit zekerheid hebben. Is daarmee de vraag van Kolonel v.d. Meer Mohr voldoende beantwoord? Mijn Chef Staf zou hier nog iets aan toevoegen.

Chef Staf:

Het is natuurlijk een vraag of, wanneer we de mogelijkheden bezitten om een mijn te activeren en te deactiveren op afstand, wij deze ook kunnen laten exploderen op afstand. Je kunt ze op een moment, als het gevaarlijk wordt oplazen. Dat is één mogelijkheid. Het is heel gemakkelijk een mijn niet-demonteerbaar te maken. Hij zou „gejaagd” moeten worden door een Hunter en op één of andere wijze boven water aan land gebracht moeten worden. Het is eenvoudig om dat te verhinderen, door er een foto-electrische cel in te plaatsen. Op het moment dat U hem boven water haalt, explodeert hij.

Inleider:

De tweede vraag is van heel andere strekking. Kolonel v.d. Meer Mohr begint te veronderstellen, dat de Russen een aantal mijnen in de Noordzee gelegd zouden hebben. Wat zou daarvan het nut zijn? Een paar schepen lopen daar dan op. Als een paar schepen op mijnen lopen onder vredesomstandigheden, dan geloof ik, dat de rest van de Koopvaardij toch wel wat bezwaren zal hebben om dan uit te varen. En dan krijgt u onherroepelijk een stagnatie in het verkeer. En raakt u de fundamentele maritieme belangen. Dat is nou eenmaal waarvoor een Marine bestaat, nl. om zeeverkeersverbindingen open te houden. Nu kunt u zeggen: nou ja, veertien dagen maar. Ik geloof als alle verbinding naar West-Europa, voor veertien dagen wordt gestagneerd, daar wel iets gebeurt. Dat is toch een belangrijke zaak en daar zal toch wel actie op moeten genomen worden.

Het is niet direct noodzakelijk, dat ze schepen omhoog laten lopen. Ook het aankondigen van een mijnenveld kan al bepaalde consequenties hebben. Die weer teruggedraaid kunnen worden. En zo kan in dat spelletje van maatregelen nemen, tegenmaatregelen treffen, escaleren, zeer veel gebeuren. U zegt: het gebeurt niet in de Noordzee of in de routes van Het Kanaal. We hopen het. De enige zekerheid die ik kan geven is dat, als wij zorgen dat wij een redelijke mijnenbestrijdingsvloot hebben, de kans dat het gebeurt veel geringer is.

Voorzitter:

Ik geloof, dat het altijd erg gevaarlijk is, om – laten we zeggen – één bepaald voorbeeld te geven, geografisch zeer beperkt. Want zo speelt het natuurlijk niet. Dergelijke dingen spelen in een samenhang met allerlei andere zaken, die ook gebeuren. Ook hele andere zaken, van een andere orde misschien. En dan is het zeer wel denkbaar, dat dit soort dingen ook een rol speelt. Dit was dan een kleine afsluiting mijnerzijds. Dank u zeer. Ik neem aan, dat we hiermee allen tevreden gesteld zijn. Er is nog veel om over na te denken. Ik wil beginnen met de heer van Bergeijk en zijn medewerkers hartelijk te bedanken voor hun interessante en leerzame uiteenzettingen, die misschien af en toe een klein beetje aan de technische kant raakten en die misschien voor de insiders die hier wellicht tussen hebben gezeten wel geheel te volgen waren. Voor de anderen misschien niet helemaal. Maar die hebben dan toch de troost, dat ze het rustig nog eens zullen kunnen nalezen, straks in ons tijdschrift. Er was toch een aantal

(voor mij althans) verrassende onthullingen. Misschien een wat te groot woord, maar toch uiteenzettingen over zaken, die aan de ene kant zo oud zijn als de weg naar Kralingen, maar aan de andere kant volkomen modern en „up to date”, en allemaal behoren tot de dingen, die ons bedreigen. Ik heb zoëven, toen de heer Huijsman het verhaal deed van mijnenleggen, dat eigenlijk niets anders is dan een paar dingetjes over boord gooien, gedacht: nou, dat is wel een zeer veredelde vorm van milieuverontreiniging. Daarmee lijkt mij, dat de bestrijding van die mijnen wel in een goeie golf ligt op het ogenblik, om in maritieme termen te blijven spreken. Ik hoop voor degenen, die daar voorstanders van zijn, dat ook deze avond daartoe heeft bijgedragen. Want als je bepaalde ideeën hebt, moet je ze kunnen verkondigen, en ik ben blij, dat onze vereniging die gelegenheid aan u heeft mogen bieden.

Ik dank U allen voor Uw bijdragen en voor het werk, dat U er aan gehad heeft. Ook degenen, die aan de discussie hebben willen deelnemen voor hun bijdragen en het gehoor voor de aandacht.

Bijeenkomst donderdag 18 maart 1971

te 's-Gravenhage

Voorzitter:

Ik heet allereerst welkom de beide inleiders van vanavond, Majoor Segers en Overste Van Lent, die in deze volgorde zullen spreken voor „De mens in de strijdkrachten in de zeventiger jaren” en „Doel en plaats van militaire belangenverenigingen”. Het is geen wonder, dat bij deze beide onderwerpen – die zo nauw aan elkaar verweven zijn – een aantal autoriteiten, zowel militaire als civiele, op het personeelsgebied van de krijgsmacht hier aanwezig is. Ik heet hen, zonder ze allen bij name en functie te noemen, welkom. En ik heet ook in het bijzonder welkom een aantal vertegenwoordigers van militaire belangenverenigingen, die wij hebben uitgenodigd om bij deze bijeenkomst van „Krijgswetenschap” aanwezig te zijn. Wij zijn blij, dat ze hier zijn en ik moet van te voren aannemen, dat deze onderwerpen hen evenzeer zullen boeien als ons allen. Voordat ik het woord geef aan de heer Segers,

bieden wij onze verontschuldigingen aan voor het te laat rondzenden van onze convocatie. Zelfs een foutieve circulaire, aanvankelijk. Het is gelukkig hersteld. Het spijt me erg; het is altijd de schuld van de drukker, die er ook weer allerlei excuses voor heeft. Ik hoop dat we het in de toekomst kunnen voorkomen.

Ik geef dan nu eerst het woord aan Majoor Segers voor het onderwerp „De mens in de strijdkrachten in de 70'er jaren”.

Mag ik U verzoeken, i.v.m. het grote aantal aanwezigen, om het roken ietwat te matigen. Hoe U dat doet, moet U zelf weten. We zullen na de inleiding van de heer Segers een paar minuten pauzeren, dus een heel korte break, zonder koffie. Daarna komt de heer Van Lent aan het woord en dan zal er een koffiepauze zijn, waarbij we ons ook buiten de zaal zullen kunnen begeven. De heer Segers.

De mens in de krijgsmacht in de zeventiger jaren

Inleiding

De titel van mijn lezing heeft een bedriegelijke overeenkomst met de naam van een onlangs door één der Krijgsmachtdelen gepubliceerd rapport. Ook de inhoud is op vele punten gelijk. Dat is niet zo verwonderlijk want beide werkstukken zijn geïnspireerd op de sociale wetenschappen. Daarom leg ik er voor de duidelijkheid de nadruk op dat mijn lezing niet is bedoeld als verdediging of aanbeveling van een bepaalde beleidsvisie, maar als een analyse van de problemen waar wij in dit decennium voor komen te staan.

De maatschappelijke ontwikkeling in het afgelopen decennium geeft het beeld van een samenleving in toenemende verwarring, met groeiende spanningen en met een toenemend aantal conflicthaarden. Speciaal over het geïndustrialiseerde gedeelte van de wereld gaat een golf van verzet tegen de structuren van de samenleving en klinkt de roep om fundamentele democratisering. Hiermede is dan tevens de verwarring compleet. Weinig discussieonderwerpen geven zoveel aanleiding tot misverstaan, tot langs elkaar heenpraten, als het begrip democratie.

Deze spraakverwarring komt voort uit de verschillen in achtergrond en beeldvorming bij de gesprekspartners. Eén groep heeft het over een maatschappelijk ideaal dat verwezenlijkt moet worden; een andere groep bedoelt een organisatieprincipe dat een gunstige uitwerking heeft op de effectiviteit van de organisatie; weer een andere groep heeft een mentaliteit op het oog. Al deze uitgangspunten bevatten waarheden maar zijn op zich eenzijdige benaderingen van het probleem. Het zijn drie facetten van een maatschappelijk proces; een proces dat al eeuwen op gang is en in deze eeuw in een stroomversnelling is gekomen. Democratie is het proces van de emanciperende mens die in zijn steeds doorgaande emancipatie

botst tegen de organisatievormen van onze maatschappij.

Bij een emancipatie-beweging gaat het altijd om een superieure groep, een groep die de macht heeft, het geld heeft, de invloed heeft en een groep tweederangs burgers, een inferieure groep die tracht ten koste van de superieure groep invloed te verwerven, gelijkwaardig te worden. De geschiedenis geeft een hele reeks emancipatie-bewegingen te zien. Eerst begint in de renaissance de leek in de kerk mee te praten. In de Franse revolutie neemt de gegoede burgerij de macht over van adel en geestelijkheid.

Dan volgen de arbeiders, de vrouw, de koloniale volken en het ras. Met zoveel voorbeelden in de geschiedenis zouden wij eigenlijk niet vreemd mogen aankijken tegen de emancipatie van de jongere generatie en de emancipatie van de werkers in de grote organisaties, twee bewegingen die onze maatschappij vandaag in een stroomversnelling brengen.

Zo'n emancipatie-proces ontstaat niet omdat enkele progressieve geesten menen dat een groep zo nodig mondig moet worden. Het wordt gestimuleerd door de maatschappelijke situatie. In onze samenleving zijn de industrialisatie met de daarmee samenhangende verstedelijking en het steeds stijgende intellectuele peil van de bevolking de grote motoren voor de steeds verdergaande emancipatie. Daarom is dit proces dan ook onontkoombaar en niet te stuiten. In de strijd voor gelijkwaardigheid richt een emancipatiebeweging zich tegen die maatschappij-situaties die een belemmering vormen voor de voortgang van het proces. Dat betekent in de huidige situatie dat de spanningen het hoogst oplopen rond het ontbrekend toekomstperspectief in onze samenleving, de aflossing van de generaties in de leiding en de formele organisatie. Aangezien ons specifiek interesse-gebied is „de mens in de Krijgsmacht,”

ga ik op de formele organisatiestructuur dieper in.

De formele of bureaucratische organisatie heeft een aantal kenmerken waar positieve en negatieve effecten het gevolg van zijn.

Als eerste kenmerk ziet U de hiërarchische opbouw. Door deze structuur ontstaat een stuk coördinatie in denken en handelen zodat een organisatie doelgericht kan functioneren. Achter deze conceptie staat de gedachte dat bij het stijgen in de hiërarchie de competentie van de functionarissen toeneemt. Dit heeft dan gelijk het negatieve effect dat deze organisatie een getrapte incompetentie uitdrukt. Als U hier nog aan toevoegt het feit dat een chef niet alleen leiding geeft aan de activiteiten, maar bovendien enige beoordelaar is die het leven en de carrière van zijn mensen diepgaand beïnvloedt, dan komt U op de structurele angst om te beslissen. Dat betekent enerzijds het naar boven spelen van futiele beslissingen – „Dek je op je voorman” – anderzijds een angst om te delegeren. Er ontstaat een overconformisme dat de communicatie van beneden naar boven belemmert. De formele organisatie bevordert wel de communicatie van boven naar beneden, maar in omgekeerde richting werkt elk hiërarchisch niveau als een zoldering van gewapend beton waar slechts vage geluiden doorheendringen.

Een tweede kenmerk is de reglementering, het geheel van interne procedures dat de samenwerking tussen de delen van de organisatie waarborgt. Deze procedures bevatten de kennis en ervaring die nodig is om efficiënt te kunnen werken. In een veranderingsproces zijn zij echter een element van verstarring, omdat het geschreven woord nu eenmaal minder snel verandert dan de werkelijkheid. Zelfs de invoering van losbladige systemen heft dit euvel niet op. In samenhang met de zoëven geconstateerde angst om te beslissen, veroorzaakt het voorschrift weinig ruimte voor uitzonderingen. Vooral in een tijd van verandering geeft het aanleiding tot dogmatisme: dan gaat het voorschrift functioneren als steunpilaar voor de wankelmoedigen. Een derde kenmerk van de formele organisatie is de objectivering van het personeelsbeleid. In de plaats van de willekeur die in de vorige eeuw mogelijk was, groeit onder invloed van de vakbeweging en de belangenverenigingen een rechtspositie, gebaseerd op objectieve, meetbare normen. Deze zijn b.v. leeftijd, diensttijd en diploma. Hierdoor heeft de formele organisatie een onschatbare bijdrage geleverd aan de groei van de gelijke rechtsbedeling in democratische landen. Er is echter ook een keerzijde. Dit

systeem is uitgegroeid tot een weinig stimulerend geheel; het is een premie op de middelmatigheid. Op 15 oktober 1969 hield de heer H. J. J. Hoogenboom, voorzitter van „St. Martinus” een rede in Breda en ik citeer hieruit enkele zinnen t.a.v. het bevorderingsbeleid:

„Wij hebben dit jaar gepleit voor vermaatschappelijking van de krijgsmacht, uitgaande van de opvatting dat binnen de krijgsmacht de mens centraal moet worden gesteld. Daarmee hebben wij tevens bedoeld dat die mens nadrukkelijk in de gelegenheid moet worden gesteld zijn capaciteiten en kwaliteiten vruchtbaar in dienst te stellen van het geheel. Bij de opzet van het huidige bevorderingssysteem van de KL is er bij het streven elk risico van willekeur te vermijden een verregaand nivellerend beleid geformaliseerd. Niet de individuele militair met zijn mogelijkheden en onmogelijkheden, maar de vrees voor enig risico en een streven naar gelijkheid zijn de uitgangspunten geworden waarop het beleid steunt . . .

Een bevorderingssysteem, steunend op periodiciiteit (waarvoor wij altijd hebben gepleit) vertoont zonder keuze-element een grote mate van verstarring . . .”

Uiteraard zijn de hier ontwikkelde gedachten niet van enig risico ontbloot. Wij zijn echter van mening dat de ontwikkelingen in de samenleving en in de krijgsmacht in hun tempo zouden worden belemmerd wanneer niet tegelijkertijd enig risico wordt aanvaard.

In dit citaat begint de emanciperende mens in de krijgsmacht al gestalte te krijgen.

Voor we hierop ingaan moeten we eerst nog stilstaan bij het vierde kenmerk van de formele organisatie, n.l. het gezag dat berust op rang of functie en niet afhankelijk is van de persoon. In de KL en de KLu is de strafbevoegdheid verbonden aan de functie van compagnies-commandant of squadroncommandant en niet opgedragen aan de meest beleidvolle strafoplegger in de compagnie.

Deze regeling van bevoegdheden vereenvoudigt in hoge mate de vervanging van personeel. Bij een snelle wisseling van de personeelsbezetting – en wij zijn snel in verplaatsingen – krijgen leidinggevendenden nauwelijks de tijd om zich waar te maken, zodat zij zich wel moeten handhaven door rang of functie. Hier stuiten wij op een fundamenteel spanningsveld met de maatschappij. Daar zien we juist de ontwikkeling dat de gezagsdrager wel degelijk beoordeeld wordt door zijn ondergeschikten en dat de aanvaarding van

het gezag afhankelijk is van de mate waarin de chef bijdraagt aan het bereiken van het doel; of m.a.w. de emanciperende mens aanvaardt het gezag van een chef als deze zich door kennis en kunde heeft waar gemaakt, het informeel gezag heeft verworven.

In de grote formele organisatie loopt het gezag het gevaar te verworden tot anonieme macht, zonder persoonlijk gezicht – het vage hogerhand –. Dan gaat de relatie met het gezag verloren en ontstaat wantrouwen, verzet zoals dat zich de laatste jaren manifesteert. Geen gezags-crisis, maar gezagsdragers-crisis.

Al het leidinggevend handelen gaat uit van veronderstellingen, van hypothesen, van generalisaties d.w.z. van theorie. Deze veronderstellingen blijven vaak onuitgesproken, zijn vaak vrijwel onbewust en soms met elkaar in strijd. Ook onze organisatie-theorieën en -principes berusten op vóóronderstellingen en zijn voor velen natuurwetten geworden. De in de Tayloriaanse school – het scientific management – ontwikkelde principes als hiërarchische structuur, gezag, eenheid van leiding, taakverdeling, onderscheid tussen lijn en staf, span of control enz. bevatten een aantal in logisch opzicht nogal overtuigende veronderstellingen over het gedrag van de mens, die generaties lang grote invloed hebben gehad op het doen en laten van de leidinggevenden. Ondanks het feit dat deze principes niet op empirisch onderzoek berusten, schijnen ze niet in discussie te mogen worden gebracht.

Zoals gezegd schuilen achter het handelen van de organisatie veronderstellingen over de aard en het gedrag van de mens. Deze veronderstellingen zijn impliciet verwerkt in het grootste deel van de literatuur over organiseren. Deze veronderstellingen zijn:

- a. de gemiddelde mens heeft een aangeboren afkeer van werken en zal dit vermijden als hij kan;
- b. de gemiddelde mens geeft er de voorkeur aan onder leiding te staan, wenst verantwoordelijkheid te vermijden, heeft weinig ambities en zoekt boven alles zekerheid;
- c. door deze eigenschappen moeten de meeste mensen worden gedwongen, onder controle gesteld, gedirigeerd en met straf worden bedreigd om hen te brengen tot de nodige inspanning terwille van het organisatiedoel.

Deze premissen tekenen het 19e eeuwse rationalistische beeld van de mens; de homo-economi-

cus; de mens die met zo weinig mogelijk inspanning tracht in leven te blijven.

De hieruit afgeleide traditionele organisatieprincipes hebben het beoogde effect bewerkt in de tijd dat de arbeider leefde op de grens van het bestaans-minimum: hij werkte 14 uren per dag, was voortdurend bang op straat te worden geschopt, wat zijn ondergang betekende want zijn schoolontwikkeling was minimaal en de alternatieven in de maatschappij waren niet aanwezig: hij leefde niet, hij bestond slechts; hij had geen andere mogelijkheid dan zich aan te passen aan de wil van de leiding.

Naarmate het emancipatie-proces van de mens voortschrijdt, naarmate de mens bewust mondig wordt, klopt de oude theorie over het menselijk gedrag niet meer en hebben de traditionele organisatieprincipes minder het gewenste effect op de mens.

De laatste jaren hebben vooral research-resultaten in de sociale wetenschappen geleid tot een dynamische theorie over de menselijke motivatie. Deze theorie stelt, dat de mens een wezen is met begeerten en behoeften; zodra er één bevredigd is treedt er een andere voor in de plaats. Dit proces heeft geen einde. De mens spant zich voortdurend in om zijn behoeften te bevredigen. Deze menselijke behoeften zijn georganiseerd in een reeks niveaus, waarin een ontwikkeling van de mens tot uitdrukking komt:

- a. fysiologische behoeften;
- b. behoeften aan veiligheid, geborgenheid;
- c. sociale behoeften, ergens bij horen, affectieve contacten;
- d. ego-behoeften, de behoefte aan zelfrespect en de erkenning en waardering door anderen;
- e. de behoefte aan ontplooiing en zelfverwerkelijking.

Deze theorie is dynamisch en daardoor een betere verklaring van de bovengeschetste maatschappelijke processen. Zij beklemtoont de mogelijkheid van groei en ontwikkeling van de mens. Zij wijst op het feit dat de menselijke samenwerkingsmogelijkheden niet worden begrensd door de menselijke natuur maar door de maatschappelijke of organisatorische situatie. Kon het oude mensbeeld gebruikt worden als excuus voor het falen van een organisatie . . . die mensen van vandaag! . . . de moderne visie stelt dat als de mens lui is en niet bereid tot samenwerking, de oorzaken liggen in de organisatie en

de beheerstechnieken: in de maatschappelijke situatie waarin hij zich bevindt.¹⁾

De hier beschreven organisatie-structuur heeft in de laatste 100 jaar veel bijgedragen aan de maatschappelijke ontwikkeling. Zij heeft de industriële revolutie mogelijk gemaakt en ons de welvaart verschaft om het ontwikkelingspeil van de bevolking omhoog te brengen. De tragiek is dat zij juist daardoor een proces van bewustwording op gang heeft gebracht en daarmee haar eigen premissen heeft ondergraven. Wij staan dus voor de uitdaging om in de zeventiger jaren „de emanciperende mens in de krijgsmacht” een zodanige organisatie en interne procedures te geven dat hij tot optimale ontplooiing en daardoor tot een optimale inzet kan komen. Daarom neem ik nu weer de draad van mijn betoog op betreffende democratisering wat dus identiek is aan voortgaande emancipatie van de mens. Prof. Vollebergh typeert democratie als: een proces van bewustwording dat leidt tot spreiding van invloed gericht op:

- a. mede bepalen van de eigen situatie (gelijkwaardigheid);
- b. deelhebben aan de verworvenheden van de cultuur (gelijkberechtigtheid).²⁾

Tussen de elementen gelijkwaardigheid en gelijkberechtigtheid bestaat geen automatisch positieve relatie. Het is een spanningsrelatie. De grenswaarde wordt bepaald door het economisch regelprincipe van de organisatorische doelmatigheid. Een democratiseringsproces is dus geen zuiver integratie-model, noch een zuiver conflict-model. Het is het beste te beschouwen als een conflict-model in evolutie.

Onderzoek van Blau aan 115 Amerikaanse Universiteiten heeft wel aangetoond dat democratisering en doelmatigheid niet per definitie tegenpolen zijn. De universiteiten waar de onderwijsvernieuwing het verst was voortgeschreden, waren tevens het verst in de inspraak van studenten en hadden het minste te kampen met ernstige conflict-situaties.

Een bijzonder belangrijk element in het verloop van democratiseringsprocessen is het optreden van autoriteiten. In „Intermediair” nr 9-10-11 van dit jaar geeft Prof. Lammers een overzicht van diverse reactie-wijzen van Universitaire autoriteiten tegenover studenten-acties. Na verwerking van de verslagen van de studentenbeweging aan de universiteiten in de afgelopen 6 jaren, heeft Lammers 4 reactie-wijzen ontdekt: de

defensieve die ten koste van alles de bestaande situatie wil handhaven; de concessieve die onder druk bereid is concessies te doen; de preventieve die ernstige conflicten tracht te voorkomen door tijdig het initiatief te nemen voor invoering van veranderingen en de pioniersreactie die in samenwerking met alle partijen een principiële vernieuwing nastreeft.

Tot mijn spijt is een half uur te kort om dit onderwerp uitvoerig te behandelen. Ik kan daarom deze artikelen slechts warm in Uw belangstelling aanbevelen. Persoonlijk heb ik er de bevestiging in gevonden van een eerder door mij geponeerde overtuiging dat een met visie uitgevoerde aanpak van de problemen verre te verkiezen is boven afgedwongen veranderingen of – wat nog ernstiger zou zijn – een conflict dat uitloopt op een breekpunt.

Een beleidsprogramma om de mens in de Krijgsmacht in de zeventiger jaren tot optimale ontplooiing te brengen moet dus gericht zijn op spreiding van invloed en medebepaling van de eigen situatie. Om dit te realiseren staan wij voor een aantal samenhangende terreinen waarop wij veranderingsprocessen op gang moeten brengen.

Structuur

In de organisatie-structuur zullen wij mogelijkheden moeten scheppen voor een betere communicatie van beneden naar boven, teneinde alle niveaus te betrekken in het proces van besluitvorming.

Gezag

Dit houdt de voorwaarde in dat de leiding zich wil laten beïnvloeden. Wij zullen dus afstand moeten nemen van rang of functie, maar moeten erkennen dat gezag in onze maatschappij alleen aanvaard wordt als het zich waar maakt. Dit houdt dus een beoordeling van onderop in en een beklemtoning van het belang van professionele kennis en kunde. Dit vraagt een herziening van de militaire visie op specialisten en generalisten; grote delegatie en als gevolg van de erkenning dat deskundigheid en inzicht op alle niveaus aanwezig is. Dit vraagt een bewuste verkorting van de sociale afstand tussen rangen en categorieën en de inbouw van overlegorganen.

Personeelsbeleid

Binnen het personeelsbeleid zal ruimte geschapen

moeten worden voor individuele uitzonderingen. Er zijn nu eenmaal geen „gelijke monniken”, dus zullen de „gelijke kappen” nooit passen. In het plaatsingsbeleid zullen we de zoëven genoemde visie op gezagsverhoudingen moeten realiseren, d.w.z. afstappen van de gedachte dat een Officier alles moet kunnen, maar slechts iemand voor een functie aanwijzen als hij de voor die functie benodigde kennis bezit. In het carrière-beleid zal het automatisme verminderd moeten worden ten bate van een meer individuele benadering. Daarbij zou dan ook meer ruimte moeten zijn voor de persoonlijke inbreng van betrokkene. Vergelijking van een serie artikelen over loopbaanplanning in enkele grote concerns en de KL brengt aan het licht dat het „slachtoffer” in de Krijgsmacht maar een minieme inbreng heeft in de bepaling van zijn levensloop.

Opleidingen

In onze opleidingen zullen wij nieuwe, activerende methoden moeten ontwikkelen zodat wij vooral de a.s. beroepsmilitairen niet alleen voorbereiden op hun toekomstige functie maar ook de kennis en vaardigheid meegeven zichzelf bij te houden in de ontwikkeling, zodat zij na het magische jaar 2000 nog steeds kunnen functioneren.

Zo'n veranderingsprogramma zal altijd gepaard gaan met vele problemen, conflicten en spanningen.

Zij zullen echter niet groter zijn dan wanneer niets gebeurt. Alleen zullen zij nu optreden bij hen die moeite hebben te leven in een veranderende wereld. Het gehele programma, gericht op de mens, zou ongeloofwaardig worden als wij deze mensen zonder meer zouden laten vallen.

Daarom zal een grote diversiteit aan vormingsactiviteiten moeten worden ontwikkeld om de mensen te helpen om te blijven functioneren in een veranderend bestel. Dit is de ethische verantwoordelijkheid die wij dragen tegenover de medemens. Deze verantwoordelijkheid zullen wij moeten aanvaarden om te mogen starten.

Een grote uitdaging staat voor ons. Een uitdaging die de zeventiger jaren, vol twijfel, onzekerheden en spanning zal doen zijn. Maar ook een uitdaging die het waard maakt om „mens in de Krijgsmacht in de zeventiger jaren” te zijn.

Voorzitter:

Heren, ik stel voor nu enkele minuten te pauzeren, waarbij het misschien mogelijk zal zijn om de heren, die tot dusver met een staanplaats genoeg hebben moeten nemen een stoel te bezorgen.

1). Maj. Drs. F. van Doorn
Inleiding gehouden op een studieweek. Niet gepubliceerd. 9-10-1970.

2). Prof. Dr. J. A. A. Vollebergh
Lezing gehouden op het congres van het Nederlands Instituut van psychologen. 25-2-1941.

Doel en plaats van militaire belangenverenigingen

Rond de eeuwwisseling gingen de eerste militaire belangenverenigingen van start op de lange en moeilijke weg die leidde naar een betere rechtspositie en naar betere sociale verhoudingen. Tussen 1898 en 1920 ontstonden vijf officieren- en vijf onderofficierenverenigingen.¹⁾ In de jaren zestig werden opgericht de „Landelijke Korporaals Vereniging” (1965) en de „Vereniging van Dienstplichtige Militairen” (1966).

Bladerend in jaarverslagen en jubileumuitgaven bekruipt mij een gevoel van groot respect voor de verenigingsmensen die in het verleden het baanbrekende werk hebben verricht.

Het zou de moeite waard zijn wanneer iemand de gelegenheid zou vinden de geschiedenis van de militaire belangenverenigingen te boekstaven. Bij dat doorbladeren ervaar je ook, dat regelmatig dezelfde onderwerpen ter sprake komen. Behalve zaken als beoordeling, bevordering en verplaatting, ook vraagstukken als de dienstplicht en het overleg.

Om het heden te kunnen verstaan is het wel nodig een aantal zaken uit het verleden te noemen. Lag aan het ontstaan van de eerste verenigingen van onderofficieren de verbetering van de levensomstandigheden en van de militaire verhoudingen ten grondslag, bij de oudste van de officierenverenigingen, de NCOV (1900), stond de evangeliserende taak op de voorgrond.²⁾

Voor de nood die in materieel opzicht in het officierskorps heerste, bestond geen vereniging, omdat zulk een vereniging „onverenigbaar werd geacht met het sterke gevoel voor hiërarchieke verhoudingen”.³⁾ Toen in 1910 de VOKL werd opgericht hield de meerderheid van het officierskorps zich afzijdig, omdat zij een slechte invloed vreesde op de gezagsverhoudingen in de krijgsmacht, niettegenstaande het feit dat de regering

inmiddels de militaire vakverenigingen erkende. In de Memorie van Antwoord op het 1e Hoofdstuk van de Staatsbegroting 1908 vindt men namelijk de houding omschreven, welke de regering tegenover de militaire vakverenigingen innam.

Nadat er op gewezen was dat „sommige vereenigingen zich niet voldoende doordrongen betonen van de verhouding van ondergeschiktheid, welke tusschen de staat en de militairen bestaat en beslist dient te worden gehandhaafd”, verklaarde de regering zich daarnaast „ten volle bereid waken en opmerkingen van besturen van vereenigingen, op gepaste wijze bij haar voorgebracht, in overweging te nemen, niet slechts als zij arbeidsverhoudingen, maar ook als zij den dienst betreffen, doch eene verplichting om de vereenigingen te kennen, dus dat aan regelingen raadpleging der vereeniging zou moeten voorafgaan, erkent de Regering niet”.⁴⁾

De activiteiten van de VOKL beperkten zich aanvankelijk tot het aandringen op het brengen van verbetering in de minder rooskleurige materiële positie der officieren. De uitdrukking „vergulde armoede” wees duidelijk naar de discrepantie tussen de wedde en de eisen die in maatschappelijk opzicht aan het officier-zijn werden gesteld. Wereldoorlogen, zoals deze eeuw gekend heeft, gaven een grote stoot aan de omwenteling in het denken. Na de eerste wereldoorlog was een ieder het er wel over eens, „dat de tijden veranderd waren”. Wat eerst binnen de bestaande structuren als hinderlijk werd ervaren – ik doel op de vakverenigingen – wordt na zo’n omwenteling wat positiever benaderd. Waarneembaar is een duidelijke „behoefte aan verenigingen en de Regering vraagt zelfs voorlichting aan bonden. De hiërarchie kan niet meer alleen de noden peilen, die in het leger zijn, maar heeft daarbij

hulp en voorlichting nodig van de organisaties".⁵⁾ In deze sfeer komt het georganiseerde overleg voor de krijgsmacht van de grond; het eerst voor de zeemacht (1921), daarna voor de landmacht (1922).

De confessionele organisaties gaan zich ook met de materiële belangen bezig houden. De belangrijkste ontwikkeling tussen de eerste en de tweede wereldoorlog is dat de verenigingen van officieren en die van onderofficieren voor wat betreft de doelstelling een eigen weg gaan. De verenigingen van onderofficieren hielden dezelfde koers, terwijl de verenigingen van officieren een breder veld gingen bestrijken. In hun optreden naar buiten namen de confessionele verenigingen stelling tegen de anti-nationale en pacifistische stromingen in de 20er jaren en lieten een ernstige waarschuwing horen tegen de fascistische en nationaal-socialistische bewegingen in de 30er jaren. Het was een ageren tegen gezagsondermijnende, anti-legale, staatsgevaarlijke en revolutionaire bewegingen.

Door de VOKL werd „krachtadig stelling genomen tegen de vele krachten en stromingen die elk middel aangrepen onze krijgsmacht af te breken en uit te hollen, hetgeen haar (de vereniging) als een grote verdienste moet worden toegerekend".⁶⁾

Vanuit de verenigingen werd ook contact gezocht met de politieke partijen en met kamerleden persoonlijk.⁷⁾

Laat ik mijn aanloop afronden met te stellen dat de in aanhef genoemde „lange en moeilijke weg" duidelijk een oneffen weg was, welke eerst geleidelijk werd geplaveid.

De anti-verenigingsstemming binnen de krijgsmacht en een gebrek aan vertrouwen in de verenigingen hebben een lang leven geleid. De oorzaak is – dacht ik – tweeledig.

- Ten eerste moest men er nog aan *wennen* dat controle en kritiek op het beleid wezenlijke kenmerken van democratie zijn. Zelfs doelgerichte, oprechte en redelijke kritiek leek al gauw op het „zich onvergenoegd betonen", botste met de opvattingen over ondergeschiktheid en zeker met die over loyaliteit.
- Ten tweede was er een afweershouding die steunde op de indrukken die de belangenbehartiging van buiten af maakte. In een artikel over „democratisering"⁸⁾ ziet Lt. Kol. A. B. Philbert „belangenbehartiging" in twee betekenissen. De vorm welke tegen de doelstelling van de organisatie gericht kan zijn en richting krijgt

uit zelfbelang. Zij staat van oudsher in het teken van de belangenstrijd. Het machtselement is hierbij essentieel. Deze belangenbehartiging roept aan de ene kant een afweershouding op en zoekt aan de andere kant naar middelen om maatregelen af te dwingen. Bij de andere vorm gaat het om je mede-verantwoordelijkheid, welke gestalte moet krijgen door aan het overleg mee te doen in overlegorganen die binnen de organisatie functioneren. Deze vorm van (professionele) belangenbehartiging spreekt mij meer aan dan de eerste.

Wat is thans (1971) het doel van de militaire belangenverenigingen? Wanneer ik voorbij ga aan de missionaire taak die expliciet voorkomt in de statuten van de protestant-christelijke verenigingen (NCOV en NCOOV), kan het doel van de verenigingen naar twee gezichtspunten worden onderscheiden:

1. *De behartiging van de persoonlijke belangen die het maatschappelijke en ideële welzijn bevorderen.*

Dit punt is bij alle verenigingen terug te vinden.

Dat aan het begin van de jaren '70 niet alleen materiële belangen worden nagestreefd is niet verwonderlijk. De psychische behoeften – de sociale en ego-behoeften, waar collega Segers zo juist over sprak – worden dan ook steeds scherper geformuleerd.

2. *De behartiging van de belangen van de krijgsmacht.*
 - a. intern-organisatorisch, d.w.z. gericht op het welzijn en wel functioneren van de organisatie; en
 - b. als deel van de samenleving, als krijgsmacht in en van de maatschappij. Het zijn uitsluitend de officierenverenigingen die dit aspect in hun doelstelling of considerans tot uiting brengen.

Vanzelfsprekend is voor de vier confessionele verenigingen de levensbeschouwing uitgangspunt voor hun denken en handelen. Opvallend is dat de niet-confessionele verenigingen van onderofficieren en die van korporaals in de doelstelling of „de eerbiediging van de levensovertuiging" uitdrukkelijk vermelden (b.v. OB en LKV) of de „behartiging van de belangen, verband houdende met de godsdienstige beginselen van de confessionele leden tot doel hebben" (VBZ). De „Ver. van leden behorende tot het wapen der Kon.

marechausee, beneden de rang van officier" huldigt dezelfde opvatting.

Het is juist en ook belangrijk voor een vereniging dat zij de doelstelling regelmatig kritisch beziet en wanneer nodig opnieuw formuleert. En dat doel moet aanspreken, wil er sprake zijn van een gemotiveerd lidmaatschap. Zijn de leden gemotiveerd, dan gonst het in de periferie van activiteiten.

Wij leven nu in de tijd dat het *principe* van het lidmaatschap (pro of anti) buiten discussie is – een wat traag denkende achterhoede nemen wij voor lief – doch dat achter de zin van het lidmaatschap weleens een vraagteken wordt geplaatst.

Er zijn signalen te onderkennen:

Een voorbeeld: de doeleinden zijn bereikt, er is thans een goede rechtspositie, de aanpassing geschiedt vanuit de organisatie met wel gemotiveerd personeel, de onderlinge verhoudingen zullen verbeteren nu „de mens in de krijgsmacht” centraal staat en „de organisatie de geëmancipeerde mens wel zal opvangen”. „Mijn lidmaatschap kost doch heeft geen baat”.

Een ander voorbeeld: „de verenigingen zijn door hun tweeledige doelstelling, behartiging belangen van de leden en van de organisatie, enigszins „besmet”. Te gemakkelijk kan nu immers aan een voorstel in het belang van de organisatie de schijn van het eigen belang van de leden worden gekoppeld. Hoe pakt bovendien een voorstel in het belang van de organisatie uit, dat rechtstreeks strijdig is met de persoonlijke belangen van grote groepen of misschien wel van alle leden”.⁹⁾

Nog een voorbeeld: het militaire G.O. heeft aan betekenis ingeboet. De verschillen in rechtspositie vervagen.

Het beleid wordt vastgesteld via het centrale G.O., Het militaire G.O. blijft niets anders over dan zich te conformeren.

Er is nu alle reden om het thema „doel en plaats van militaire belangenverenigingen” wat concreter te behandelen.

De functie, die de verenigingen met een populatie van 75.000 man vervullen en de positie die zij innemen – enerzijds ten opzichte van de militaire overheid en anderzijds ten opzichte van de andere verenigingen – worden in hoge mate bepaald door: de gekozen doelstelling, de wijze van optreden en de erkenning, zoals die wordt ervaren, alsook de betekenis van de belangenverenigingen voor de organisatie. In dit kader wil ik gaarne. – zij het wat vluchtig – met u spreken:

- over de behoefte van de organisatie aan impulsen, omdat de organisatie de gelegenheid ontbreekt impulsief te zijn;
- over de behoefte van de organisatie – die a-politiek is – aan professionele politieke steun;
- over de betekenis van een gemeenschappelijk doel voor en de organisatie en de belangenverenigingen;
- over de noodzaak van een militair G.O. in verband met de unieke positie van de militair en daaraan inherent de eigen rechtspositie;
- over de noodzaak de achterban uit de achtergrond te halen;
- over de noodzaak de militaire belangenverenigingen structureel binnen een militaire belangengemeenschap te houden en tot „centrales van militair personeel” te geraken;
- en tenslotte over de verzuiling, de gewilde en ongewilde eigen identiteit, alsmede de bezinning op de eigen levensbeschouwelijke waarden.

Over de impulsen

In de parlementaire en buiten-parlementaire sfeer is men momenteel ten aanzien van defensie in hoge mate ambitieus in het uiten van ideeën, het signaleren van tekortkomingen, het stellen van vragen en het scheppen van nieuwe behoeften, betreffende o.a. de rechtstoestand van de militair. Bij de personeelsdiensten van de krijgsmachtdelen moet, als overal, een planmatig beleid kunnen worden gevoerd, mede afgestemd op de factoren „tijd” en „financiële ruimte”. Nu zien wij dat „geldgebrek” wel, maar „tijdgebrek” nimmer als argument wordt gehanteerd om iets (nog) niet te realiseren. Wij zien daardoor een zo grote gelijktijdigheid van in behandeling zijnde vraagstukken dat een efficiënt, op continuïteit gericht personeelsbeleid wordt verstoord.

Hoewel de organisatie in kwalitatieve zin in staat is bv. een studie als „de mens in de krijgsmacht in de 70er jaren” reëel gestalte te geven, zal blijken dat de *impulsen* van buiten, ook van de belangenverenigingen, op de effectuering een grote, wellicht te grote druk uitoefenen; zij kunnen daarentegen niet gemist worden, in verband met de noodzaak de ontwikkelingen te volgen.

Dan doet zich bovendien het conflict voor, dat de organisatie de latent aanwezige progressiviteit moet indammen vanuit haar verantwoordelijkheid elke discontinuïteit te vermijden. In het samenspel van krijgsmacht en verenigingen is het

logisch dat de laatsten de naam hebben minder traditioneel te zijn.

Over de politiek

In Nederland is men in politieke kringen algemeen van mening, dat de krijgsmacht zich moet onthouden van elke activiteit welke er op gericht is haar eigen bestaan (in het belang van de samenleving) te rechtvaardigen. Men acht dit een zaak van de civiele overheid en van de politieke partijen.

Men kan zich nu afvragen of de belangenverenigingen, binnen de gegeven beschrijving van belangenbehartiging, zich activiteiten kunnen permitteren, die zich direct of indirect richten op politieke groeperingen. Het antwoord van de belangenverenigingen zelf is duidelijk. De Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve-Officieren (AVNRO) stelt zich onder meer ten doel „mee te werken aan de in- en uitwendige weerbaarheid van het Rijk”, hetgeen betekent dat aan de reserve-officieren, die een schakel vormen tussen volk en krijgsmacht, een belangrijke taak toevalt bij de verbreiding van de weerbaarheids-gedachte.

Wanneer de VOKL/KLu het tot haar taak rekent „bij te dragen aan de discussie en oordeelsvorming over de krijgsmacht”, de VMO zich uit in woorden met eenzelfde strekking en de FCO (ARKO en NCOV) „zich mede ten doel stelt binnen en buiten de militaire samenleving mede richting te geven aan het denken over vraagstukken van defensie, over de krijgsmacht en haar plaats in de maatschappij” behoeft er – althans m.b.t. de officiersverenigingen – geen twijfel te bestaan over hun politieke activiteiten als dat nodig mocht blijken. Eerder in mijn lezing is gebleken dat die omstandigheden zich inderdaad kunnen voordoen. „De verenigingen van militairen beneden de rang van officier hebben van oudsher het standpunt gehuldigd dat zij zich afzijdig moeten houden van politiek, alhoewel zij (vandaag) hier zelf ook een vraagteken achter stellen”¹⁰). Hun standpunt is bij mij als volgt overgekomen: Zij distanciëren zich van de politiek als het betreft de krijgsmacht als zodanig, doch zij zullen zich (zo nodig) politiek inlaten wanneer politieke beslissingen gevolgen in het personele vlak kunnen hebben. Het is ook mijn mening, dat de belangenverenigingen politiek actief moeten (kunnen) zijn.

„Tot bescherming van de belangen van de staat is er een krijgsmacht”, zegt de Grondwet. Leden van de belangenverenigingen zijn de dienaren van

die belangen, belangen die voorwerp zijn van politieke beslissingen. Op allerlei terreinen ervaren de verenigingen een confrontatie met vraagstukken, waarvan de één meer, de ander minder politiek geladen is.

Voorbeelden: de structuur van defensie, „de crisis van onze defensie”¹¹) de betekenis van de massavernietigingsmiddelen, het behouden en verstevigen van de vrede, beslissingen inzake de rechtsregels van het personeelsbeleid, de „gezagsproblematiek en de intermenselijke verhoudingen”¹²) en de andere op de dienstvervulling betrekking hebbende zaken, zoals werk- en leefklimaat, overlegorgaan, enz.

Aan politiek doen door een vereniging wil niet zeggen zich met een politieke partij identificeren. Omdat een militaire belangenvereniging geen politieke partij representeert en om alle schijn van het voeren van partij-politiek te vermijden, moet een voorzitter van een belangenvereniging deze functie m.i. niet combineren met een partij-lidmaatschap. Zoals bewindslieden zich los moeten maken van zakelijke contacten (b.v. commissariaaten) om mogelijke bevoordeling zo veel mogelijk uit te sluiten, zo dienen in mijn opvatting, in ieder geval, de voorzitters van belangen- en vakverenigingen zich te schonen van partij-bindingen.

De reële achtergrond van mijn opstelling is mede de verwachting dat in de 70er jaren in toenemende mate politieke contacten worden gelegd en derhalve een professionele meningsvorming wordt geëist.

Dit vereist samenspraak met anderen, welke het best kan geschieden in de kring van de militaire belangenverenigingen.

Aan de visie die wordt uitgedragen moet de grootste zorg worden besteed.

Procesmatig is een cirkelgang te onderkennen. Het is het overdragen van militaire kennis naar instituten die fundamenteel denken en publiceren op het terrein van levensbeschouwing, wetenschap en politiek.

Dit denken stimuleert maatschappelijke bewegingen en levert een bijdrage aan de professionele meningsvorming binnen de krijgsmacht. Dit kan b.v. het denken over de functie van de krijgsmacht in de wereld, de oorlogvoering en vredesbeheersing beïnvloeden.

De aldus binnen de krijgsmacht ontwikkelde visie wordt door de verenigingen uitgedragen naar kerk, universiteit en politieke partij. Deze kringloop vindt tenslotte plaats binnen een overheidsapparaat dat op dit terrein formeel niets kan uitrichten.

Over het gemeenschappelijke doel

Vooreerst een uitspraak: „Het resultaat van gemeenschappelijke inspanning is aanzienlijk meer dan de som van de resultaten van afzonderlijke inspanningen”.

Wanneer U met mij ervaart dat in deze uitspraak een wetmatigheid ligt opgesloten, dan begrijpt U mijn stelling, dat de leiding van de krijgsmacht en de militaire belangenverenigingen een grote mate van *gelijktijdigheid* moeten betrachten in de bezinning op en de aanpak van de vraagstukken die door de ontwikkelingen worden vereist.

In samenspraak meewerken bij het bepalen van de grote lijn van het beleid is participatie die tot een verbreding van verantwoordelijkheid leidt.

Wanneer de verenigingen deze medeverantwoordelijkheid niet schuwen, kan men binnen de krijgsmacht tot een bestuursstructuur geraken die steunt op consultatief leiderschap en die een openheid naar en de organisatie en de belangenverenigingen inhoudt.

Alvorens te zeggen hoe dit in zijn werk gaat, is het goed ons te realiseren dat het monopolie-karakter van de krijgsmacht unieke situaties schept, die in de rechtspositionele zin tot unieke regelingen leiden. Deze eigenheid van de krijgsmacht is mede een reden voor een verdere uitbouw van het overleg binnen defensie. Wil de beoogde overlegstructuur goed functioneren, dan zal aan een aantal voorwaarden voldaan moeten worden, zoals:

- er moet respect en begrip zijn voor een ieders inbreng en voor een ieders positie. De verenigingen mogen zich niet afsluiten uit vrees, dat onvoldoende naar hun stem wordt geluisterd en/of dat zij hun onafhankelijke positie verliezen;
- de verenigingen zullen zich hun medeverantwoordelijkheid bewust moeten zijn;
- de organisatie en de verenigingen moeten streven naar een optimum voor de wederzijdse belangen. Omdat de leiding van defensie, behalve een goede krijgsmacht, ook het materiële en ideële welzijn van de militair nastreeft, zijn de doelstelling van de organisatie en die van de verenigingen in wezen dezelfde;
- de vraagstukken moeten van stonde af aan gezamenlijk worden aangepakt met geen of een zodanige classificatie, dat meedenken van de verenigingen, inbegrepen de achterban, mogelijk is, alsook dat tijdens het tot stand komen van de oplossing terugkoppeling naar de vere-

nigingen verzekerd is. Thans is men te onkundig van de factoren die bij de besluitvorming een rol spelen en is een groot deel van het intellect verstoken van meedenken en meespreken, doch vooral ook van *medeformuleren*.

Er zijn, dacht ik, voldoende indicaties die er op wijzen dat aan deze voorwaarden kan worden voldaan. De organisatie heeft uitgesproken, dat zij in de 70er jaren de mens meer centraal stelt. Dit betekent dat zij een grote rol gaat vervullen in de vormgeving van het welzijn van die mens, hetgeen de belangenverenigingen eveneens beogen. En de belangenverenigingen willen dat welzijn een plaats geven in een welfunctionerende krijgsmacht. Uit het volgende citaat blijkt dat verenigingen van onderofficieren deze kritische functie, die verantwoordelijkheid met zich brengt, eveneens verstaan.

„Het behoeftenpatroon van de leden heeft principieel andere normen gekregen. Mede daardoor heeft een wezenlijk nieuw element in de belangenbehartiging zijn intrede gedaan, gericht op de wens tot meedragen van verantwoordelijkheid voor de te nemen beslissingen, met name wanneer deze liggen op het vlak van de ontwikkeling van de samenleving in haar geheel en van de krijgsmacht in het bijzonder”.¹³⁾

De veranderingen zijn ook van de zijde der overheid opgemerkt en geapprecieerd, zoals blijkt uit de volgende passages uit de rede, gehouden door de toenmalige Staatssecretaris van Defensie (KL) tijdens de algemene vergadering van de VOKL/KLu op 13 mei 1966.¹⁴⁾ Sprekend over de tweeledige doelstelling: „Ik zie bepaald geen tegenstelling in deze twee doelstellingen, want ik ben van mening, dat goede arbeidsvoorwaarden ook van essentieel belang zijn voor het doeltreffend functioneren van de krijgsmacht” en sprekend over de veranderde mensbeschouwing en arbeidsverhoudingen:

„Ik meen, dat ook in de officierenverenigingen deze veranderingen hun weerslag vinden en dat er diensgevolge een duidelijke accentverschuiving valt te constateren; hierbij komt de nadruk minder te liggen op het behartigen van de materiële belangen en sociale zekerheden doch in steeds sterkere mate op het actief, positief en constructief deelnemen aan de beleidsvorming op het personeelsgebied in de meest ruime zin”; voorts:

„Ik kan U wel zeggen, dat het goed functioneren van de officiers- en ook van de onderofficierenverenigingen van regeringswege van bijzonder groot belang wordt geacht”.

Wanneer vanuit zeventig jaar militaire belangenverenigingen de lijn naar de toekomst wordt doorgetrokken, bestaat de stellige verwachting, niet alleen dat het formele overleg beter wordt geïnstitutionaliseerd, doch ook dat de overlegverhoudingen en de samenwerking zullen verbeteren. Van dat „institutionaliseren”, waaruit blijkt, dat de belangenverenigingen structureel deel hebben aan het overleg, zijn enkele recente voorbeelden te geven die naar een alleszins toe te juichen ontwikkeling leiden. Bij de Koninklijke Marine hadden twee vertegenwoordigers van de VBZ zitting in een commissie die een (inmiddels ingevoerde) regeling moest ontwerpen. Een ander voorbeeld. De stuurgroep „Mens in de KLu” geeft adviezen voor beleidsvorming en praktische begeleiding. De voorzitter wil de inspraak van de belangenverenigingen effectueren via een liaison in de stuurgroep. Op deze wijze krijgen de belangenverenigingen inspraak in een commissie, projectgroep of stuurgroep; zij zijn bij de totstandkoming van adviezen betrokken en – wat vooral belangrijk is – in een vroeg stadium. Overigens leert de ervaring, dat de oplossing van zwaarwichtige problemen dikwijls lang op zich laat wachten, waardoor de mensen in de organisatie en daarmee de belangenverenigingen een wat ongeduldige houding aannemen of zelfs als pressiegroep gaan optreden.

In het kader van de hiervoor geschetste ontwikkeling ligt het voor de hand aan de Minister te suggereren om in voorkomende gelegenheden reeds bij de instelling van zodanige commissies o.a. de belangenverenigingen in te schakelen.

Over het Militaire G.O.

Bij de instelling van het militair georganiseerd overleg (M.G.O.) zei de toenmalige Minister dat „het terrein waarop het G.O. zich zal bewegen geen neutraal terrein is, waarop gelijkwaardige partijen onderhandelen, maar overheidsterrein”. Wanneer de Minister zich bovendien het recht voorbehield rechtspositie-regelingen eenzijdig vast te stellen en te bepalen welke aangelegenheden wel of geen onderwerp van overleg zullen zijn, kon ten aanzien van de militaire belangenverenigingen bezwaarlijk over een sterke onderhandelingspositie worden gesproken. Na 50 jaar is er veel ten goede veranderd; niettemin zijn de strijdpunten van toen nu nog regelmatig onderwerp van discussie. Op die punten is onlangs¹⁵⁾ door de Vlagofficier Personeel gewezen en betreffen onder meer:

- de afhankelijkheid van het G.O.,
- zaken welke wel of niet in het G.O. moeten worden behandeld; en
- de mogelijkheid van de regering om van de ontvangen adviezen af te wijken.

Hoewel de verenigingen er regelmatig blijk van geven veel waarde te hechten aan het G.O. en grote waardering te hebben voor de sfeer waarin het overleg wordt gevoerd, zijn er zaken die verbetering behoeven van de kant van en de overheid en de verenigingen. Het betreft de structuur van het G.O., de onderwerpen van overleg, de procedures en de deskundigheid van de vertegenwoordigers der verenigingen.

In de memorie van toelichting bij de defensiebegroting 1971 is vermeld dat een „centrale commissie voor georganiseerd overleg bij de krijgsmacht” zal worden ingesteld. Wanneer voor het M.G.O. het burger G.O. model staat, mag worden aangenomen dat alle categorieën van personeel van de drie krijgsmachtdelen in die centrale commissie vertegenwoordigd zullen zijn. Bovendien dat het te voeren overleg betreft alle aangelegenheden van algemeen belang voor de rechtspositie van het militair personeel der krijgsmacht, met inbegrip van de algemene regels van personeelsbeleid. Voorts dat geen geheimhoudingsplicht geldt voor het behandelde in de centrale militaire commissie.

Van belang is ook de regeling van de verhouding tot het centrale G.O. in ambtenarenzaken. Immers behalve zaken die uitsluitend op de rechtspositie van militairen betrekking hebben, zoals reglementen voor de militaire ambtenaren, wetten betreffende bevordering en ontslag e.d. zijn er zaken die gelden voor en burger en militaire ambtenaren, zoals salarismaatregelen, verplaatsingskostenbesluit, enz.

Vooral voor de laatstgenoemde zaken blijkt te vaak dat het M.G.O. en de belangenverenigingen te laat worden ingeschakeld, waardoor alleen al in verband met de tijdnood van een goed gefundeerd advies geen sprake kan zijn. Over de problematiek van de rechtspositie en de werking van het M.G.O. is een interessante doctoraal-scriptie vervaardigd door de kapitein van de KLu A.J.T. Dörenberg.¹⁶⁾

Omdat verwijzing naar scripties niet betekent, dat daarmee de bron toegankelijk is, zou ik kapitein Dörenberg willen adviseren aan zijn scriptie of gedeelten daaruit een ruime verspreiding te geven, vooral ook omdat gedurende de

laatste jaren geen beschouwing van betekenis is gepubliceerd over de structuur en werking van het M.G.O.

Ingegeven door genoemde scriptie wil ik thans twee punten naar voren halen. In de eerste plaats is het voor het M.G.O. van groot belang – wil zij een reële bijdrage tot de besluitvorming leveren – dat de interdepartementale procedures worden verbeterd, inhoudende o.m.:

- verplicht overleg bij de voorbereiding op *ambtelijk* niveau tussen de departementen van Binnenlandse Zaken en Defensie;
- het direct informeren van verenigingen tijdens het informeel overleg;
- indien relevant, het houden van gecombineerde vergaderingen van beide centrales van het G.O.

In de tweede plaats de vraag of de verschillen in rechtspositie tussen de burgerlijke en militaire ambtenaren gescheiden centrales van georganiseerd overleg rechtvaardigen.

Kapitein Dörenberg spreekt over talrijke verschillen in beider rechtspositie, met name „een geprononceerde hiërarchie, een bijzonder tucht- en strafrecht, speciale opleidingen en oefeningen, hoge paraatheidseisen, frequente verplaatsingen, alsmede hoge fysieke en psychische eisen”. Daarnaast noemt hij verschillen in aanspraken, zoals „hogere bezoldiging, ontslagleeftijd, toelagen voor gevaarlijke diensten, bepaalde kostenvergoedingen”.

Hij motiveert dat „een afzonderlijke rechtspositie voor de militaire ambtenaren verantwoord is”.

Het doorlopend beschikbaar zijn en de noodzaak dat dienstbevelen worden opgevolgd leiden voor de militair tot beperking in rechten en vrijheid. In deze totale samenhang ben ik van mening dat de eigen rechtspositie ook een eigen M.G.O. rechtvaardigt en dat dit verplichtingen schept voor de verenigingen. De leiding van defensie wil aan het overleg meer inhoud geven en het aanzien van het M.G.O. vergroten. Dit hangt samen met de kwaliteit van de adviezen, dus met de kwaliteit van de inbreng van de belangenverenigingen.

Bij de belangenverenigingen zelf realiseert men zich wel, dat aan hun vertegenwoordigers in het M.G.O. bijzonder hoge eisen worden gesteld, nu naast allerlei financiële regelingen en regelingen de arbeidsvoorwaarden betreffende ook zaken van algemeen personeelsbeleid ter sprake komen. In de doelstelling der verenigingen heeft het ideële welzijn een duidelijke plaats gekregen. Het probleem is de deskundigheid van het advies en van de

kritiek. Wij dienen de zaak niet met alleen maar „verontrust” te zijn. Er zal meer research verricht, relaties gelegd en er zullen vergelijkingen getrokken moeten worden. En dat kost tijd, teveel tijd voor de vertegenwoordiging van de officierenverenigingen, die dit in hun vrije tijd moeten klaren.

Met het inzien van stukken en het discussiëren uit de vrije hand zijn noch het M.G.O., noch de leden van de verenigingen gebaat.

Ook de officierenverenigingen kunnen zonder „vrijgestelde” bestuursleden hun taak niet naar behoren vervullen.

Om op deskundige en verantwoorde wijze aan het overleg te kunnen deelnemen zullen de vertegenwoordigers ook in meerdere mate dan voorheen de spreekbuis van de vereniging moeten zijn. In dit verband kan aan een efficiënt contact met de leden niet voorbij worden gegaan.

Over de achterban

In het kader van de maatschappelijke ontwikkelingen wil men de staatsburger interesseren voor en betrekken bij het bestuur van het land, hetgeen ik zou willen noemen het volwassen worden van de democratie.

Binnen de bedrijven en overheidsdiensten, zoals de krijgsmacht, ziet men via organen van overleg de medezeggenschap van de werknemer in betekenis toenemen en formeel meer gestalte krijgen. Dat blijkt uitstekend te passen in de opvattingen van „modern management”, een systeem, een filosofie zo U wilt, welke mede vanuit de democratie wordt geïnspireerd.

Er ontstaat echter een vreemde situatie, wanneer de militaire belangenverenigingen erin berusten, dat de leden passief blijven en dat het lidmaatschap louter dient voor de contributie en voor het getal dat aan de stem gewicht geeft. Ik verwacht namelijk dat in de toekomst de binding tussen bestuur en leden groter zal moeten worden en dat een bestuur zich in zijn prestatie naar buiten zal moeten beperken tot hetgeen bij het merendeel der leden leeft en als zodanig wordt uitgesproken. Omdat het de leden zijn die inhoud moeten geven aan de verenigingsactiviteiten, zullen vele leden hun appreciatie – door hun lidmaatschap – moeten koppelen aan een actievere participatie.

Over de „centrale van militair personeel”

Er zal geen twijfel bestaan over het belang om, terwille van het doel, de kwaliteit te verbeteren van het advies, van het overleg en van de publica-

ties en daarmee van het aanzien van de militaire belangenverenigingen. Daarnaast ervaren wij dat de bekwaamheid niet in één of enkele verenigingen ligt opgesloten, maar over *alle* verenigingen is verdeeld. Wanneer er voorts het streven is om met de militaire overheid de belangen gemeenschappelijk te behartigen, dan is een *maximale concentratie* van belangenbehartiging binnen defensie een voor de hand liggende zaak. De „gezamenlijke officierenverenigingen” (GOV) en het sinds 1 januari 1970 bestaande „gesprekscentrum” van de verenigingen van militairen beneden de officiersrangen, alsmede het contact tussen beiden, zijn stappen in de goede richting. Voor de verenigingen is er echter alle reden te zoeken naar nog hechtere vormen van concentratie binnen het militaire milieu, waardoor zij naar buiten kunnen treden als een eenheid, met name als een „centrale van militair personeel”.

Ik vraag mij dan af, of er nog *structurele* bindingen met andere vakcentrales mogelijk zijn. Structurele samenwerking leidt immers tot afnemen van zelfstandigheid en een bepaald stuk zelfstandigheid kan men slechts eenmaal kwijt.

Het niet-aangesloten zijn bij vakcentrales behoeft overigens geen hinderpaal te zijn voor contacten. Integendeel, ik ben daar ook een groot voorstander van, omdat de verschillende overlegmilieus van elkaar kunnen leren, doch ook omdat een aantal aspecten van de eigen rechtspositie buiten het militaire overleg worden geïnitieerd.

Over de twaalf militaire belangenverenigingen

De „twaalf” zijn het resultaat van verschillen in krijgsmachtdeel, rang, status en levensbeschouwing.

Dat de beide marineverenigingen (VMO en VBZ) zich geheel los van de overige verenigingen hebben ontwikkeld en gehandhaafd, is historisch verklaarbaar. Doch naarmate de verschillen in rechtspositie en overige zaken van personeelsbeleid verminderen, gaan de belangen bij de drie krijgsmacht delen meer parallel lopen en ligt het „interservice” karakter der verenigingen voor de hand.

Bij de gescheidenheid naar de *rang* van de leden wordt in deze tijd wel een vraagteken geplaatst. Op ethische gronden is er naar mijn mening geen enkele reden voor deze zogenaamde verticale geleidingen, hetgeen zou kunnen wijzen in de richting van de all-ranks-vereniging.

In de praktijk evenwel zien wij een beweging in een geheel andere richting. Er is nu een neiging

tot organiseren waarneembaar, die geleidingen creëert in plaats van elimineert. Het criterium hierbij is de (functionele) deskundigheid.

Was voorheen de maatschappelijke positie een bepalende factor, weldra zal het niveau van deskundigheid het niveau van organisatie bepalen. Wij moeten ons namelijk realiseren, dat naast voor een ieder geldende rechten en plichten – in het kader van gelijkwaardigheid en gelijkberechtiging – er ook specifieke, op functie-eisen gebaseerde plichten en verplichtingen zijn, waar tegenover bijzondere rechten staan.

Om die specifieke waardering en honorering veilig te stellen, gaat men zich verenigen.

Het zal duidelijk zijn dat ook op basis van deskundigheid vele lagen gelegd kunnen worden. In dit licht kan men ook het ontstaan (in 1965) van de LKV beter plaatsen. Deze vereniging werd opgericht omdat de belangen van de korporaals door de bestaande verenigingen niet voldoende werden behartigd.

Van geheel andere aard is de vraag of de *confessionele belangenverenigingen* bestaansrecht hebben.

Het antwoord op deze vraag is voor mij geheel afhankelijk van de gelegenheid die algemene verenigingen geven tot bezinning op de levensbeschouwelijke waarden, met geestverwanten en met andersdenkenden. Wij moeten er begrip voor hebben en aanvaarden dat de „christenmilitair een synthese dient te vinden tussen het ambt van christengelovige en het ambt van die naar in de gewapende macht van de overheid”.¹⁷⁾

Wordt aan de voorwaarde van een „autonoom confessioneel structurelement binnen een geïntegreerd verenigingsverband” voldaan, dan kunnen de confessionele belangenverenigingen opgaan in een groter samenwerkingsverband. Daarmee zullen ook zij de ontwikkeling volgen die ik als volgt wil kenschetsen:

- Op horizontaal niveau vindt integratie van belangenverenigingen plaats, en
- het aantal belangenverenigingen in verticale zin zal verder toenemen.

Deze vermindering in de breedte en vermeerdering in de diepte betekent niet dat de verticale samenwerking wordt afgebrokkeld; integendeel, ook deze samenwerking wordt geïntensiveerd, maar met behoud van de eigen positie. Symptomen welke op deze ontwikkeling duiden zijn m.i. te onderkennen.

De officierenverenigingen zijn de koplopers in het horizontale vlak en wel omdat naar verwachting

nog in 1971 ARKO en NCOV zullen fuseren en de gezamenlijke officierenverenigingen een federatie zullen vormen. Van fusies of federaties is ten aanzien van de verenigingen van onder-officieren nog niets gebleken. Wel is het eerder genoemde „gesprekscentrum” een uiting van horizontale samenwerking. Daarnaast biedt het centrum de mogelijkheid om gezamenlijk met verenigingen van andere geleidingen te overleggen.

Slotwoord

Mijnheer de Voorzitter, ter afsluiting nog een enkel woord.

Ik hoop met deze inleiding een steentje te kunnen bijdragen in het denken over „doel en plaats van de militaire belangenverenigingen” in de 70er jaren.

Wij hebben ervaren dat het begrip „belangenbehartiging” zich zodanig heeft ontwikkeld, dat de, zowel op de mens als op de organisatie gerichte belangen in de meest ruime betekenis worden genomen en wij hebben geconstateerd, dat de doelstelling van de verenigingen van officieren en die van de „militairen beneden de officiersrangen” op het punt van het dienen van het krijgsmachtbelang uiteenlopen.

Uitvoerig ben ik ingegaan op de verhoudingen van de belangenverenigingen met de overheid, met elkaar en met het externe milieu. Het vraagstuk is via een aantal stellingen benaderd en bij de uitwerking daarvan is een denkwijze ontwikkeld, waaruit een aanbeveling resulteerde.

Aldus hebben wij gezien:

- dat de belangenverenigingen het tempo van de vernieuwingen binnen de organisatie kunnen beïnvloeden door hun impulsen;
- dat de verenigingen het belang van de krijgsmacht kunnen dienen door initiatieven ten aanzien van een partieel element van de politiek, n.l. de defensievraagstukken;
- dat de verenigingen en de overheid een collectieve personele belangenbehartiging kunnen effectueren en dat de overheid vraagt om de steun van de belangenverenigingen;
- dat het eigene van de krijgsmacht leidt tot een eigen rechtspositie voor het militaire personeel en dat hiermee in verband een militair georganiseerd overleg functioneert;
- dat het aanzien van de belangenverenigingen wordt vergroot en daarmee hun onderhandelingspositie versterkt, wanneer meer, betere en gelijkkluidende adviezen worden uitgebracht en

dat dit te bereiken valt door ook officieren vrij te stellen van organieke diensten, door de leden (de achterban) meer te betrekken bij verenigingszaken en door een „centrale van militair personeel” te formeren;

- dat in deze visie voor militaire belangenverenigingen noch de behoefte, noch de noodzaak bestaat zich buiten het militaire verband structureel te binden, doch dat kan worden volstaan met formele en informele contacten voor bepaalde aspecten van de eigen rechtspositie en voor algemene vorming en oriëntatie;
- voorts dat het levensbeschouwelijke denken in een organisatie als de krijgsmacht – in verband met haar aard – niet is weg te denken en dat – om deze functie te waarborgen een structuurelement binnen algemeen verenigingsverband gerealiseerd moet kunnen worden;
- tenslotte dat op gelijk niveau het aantal verenigingen zal afnemen, doch dat naar verschillend niveau meer verenigingen zullen ontstaan.

Overigens, mijnheer de voorzitter, is de leidende gedachte van deze voordracht, dat de stroomversnelling van deze tijd en de militaire organisatie en de belangenverenigingen voor problemen plaats, die – willen zij begrepen en opgelost worden – vragen om gezamenlijke inspanning, gerichte inspraak en voortreffelijke communicatie.¹⁸⁾

Toelichting der noten

- 1) Kon. Ver. van Onderofficieren van de KL en KLu „Ons Belang” 1899
Nationale Christen Officierenvereniging (NCOV) 1900
Ver. voor Belangenbehartiging van schepelingen bij de Zeemacht (VZB) 1901
Nationale Christen Onderofficieren Vereniging (NCOOV) 1902
Ver. van leden behorende tot het wapen der Kon. Marechaussee, beneden de rang van officier 1907
Ver. van officieren van de KL en de KLu (VOKL) 1910
Kath. Ver. van Mil. Ambtenaren beneden de rang van tweede luitenant „Sint Martinus” 1911
Alg. Ver. van Nederlandse Reserve-officieren (AVNRO) 1917
Ver. van Marine Officieren (VMO) 1918
Alg. RK Officierenvereniging (ARKO) 1919
- 2) „Om in georganiseerd verband het evangelie uit te dragen in de strijdkrachten en elkander als Christen tot steun te zijn”; Appèl, Jubileumuitgave, mei 1960
- 3) VOKL, jubileumnummer 1960
- 4) Centurio, mei 1969 (blz. 4)
- 5) Luitenant-generaal P. P. C. Collette, lid HMG; citaat zie Centurio, mei 1969
- 6) Luitenant-generaal J. H. Couzy; zie VOKL, jubileumnummer 1960

- 7) „Reeds in 1920 werd onderkend, dat de politieke partijen mede-bepalend zijn voor de defensie-inspanning. Het programma van de RK Staatspartij werd daarom steeds door ARKO getoetst. Vanaf 1925 werd op die partij aandrang uitgeoefend om een militaire deskundige in haar fractie op te nemen; drie jaar later is men daartoe overgegaan. Inspraak in het partijbeleid werd toenmaals verkregen door opname van de voorzitter van ARKO, qualitate qua, in de partijraad van de RKSP”, aldus generaal-majoor P. G. A. Coopmans in Centurio, mei 1969.
- 8) Militaire Spectator 139 (1970) (8) (375)
- 9) Militaire Spectator 140 (1971) (1) (40)
- 10) Algemeen Marine Weekblad, 5 februari 1971, nr. 5, blz 67
- 11) VOKL, 1970, nr. 6; SPES, 1970, nrs 7 en 8
- 12) SPES, 1970, nrs 8 t/m 10; 1971, nr 1.
- 13) J. J. Hoogenboom, toespraak voor de verenigingsraad van „Sint Martinus” op 12 juni 1970.
- 14) VOKL, juni 1966
- 15) Rede van de Vlagofficier Personeel, uitgesproken op 19 februari 1971 bij de herdenking van het 50-jarig bestaan van het „georganiseerd overleg bij de Zeemacht”.
- 16) „Enige beschouwingen over de materiële rechtspositie van de burgerlijke en de militaire ambtenaren”, scriptie van A. J. T. Dörenberg voor het D-III examen Nederlands recht aan de Rijksuniversiteit te Leiden.
- 17) J. C. Zuidema, Appèl, december 1961
- 18) R. W. Hemmes/C. L. J. van Lent, SPES/VOKL, september 1970.

Voorzitter:

Beide heren bedankt voor hun heldere en belangrijke uiteenzettingen, waar veel over gedacht zal kunnen worden. Ik heb mij ervan overtuigd, dat de heren genegen zijn om na de pauze in discussie te treden en ik wil degenen die dit zouden willen, vragen tijdens de pauze hun naam op te geven aan mijn linker buurman, de heer Haitsma Mulier. Ik zou het prettig vinden, wanneer U er dan tevens bij kon aanduiden, tot wie van de beide sprekers U zich zou willen wenden. Dat is voor ons gemakkelijker voor het verdelen van de spreektijd.

Dan wil ik ook vragen, diegenen, die geen lid zijn en alsnog lid wensen te worden van onze vereniging zich bij de heer Haitsma Mulier op te geven tijdens de pauze en de leden om nog eens te kijken naar deze band, bestemd om het tijdschrift „Mars in Cathedra” in op te bergen.

DISCUSSIE

Voorzitter:

Ik heropen de vergadering. Er hebben zich voor de discussie opgegeven: Generaal-Majoor Thijsen, Sergeant-Majoor Hoogenboom, (voorzitter van Sint Martinus), Kolonel Walthuis en Luite-

nant ter Zee 2e klasse Van Waning (Oudste Categorie moet ik er bij zeggen). Generaal Thijsen zal een vraag stellen aan de eerste inleider en aan de tweede inleider en de drie andere heren zullen alleen een vraag stellen aan de tweede inleider. Nu wil ik de heren vragen om zich voor het stellen van hun vraag of het maken van hun opmerking te willen plaatsen achter de microfoon, die daar opzij staat. Ik neem aan dat beide sprekers om beurten willen antwoorden. Dat is meestal gebruikelijk. Dan mag ik Generaal Thijsen vragen zijn vraag te formuleren voor Majoor Segers.

Generaal Thijsen:

Mijnheer de voorzitter, i.v.m. het onderwerp zou ik mogen beginnen met een vraag aan Overste van Lent. Het is niet zo zeer een vraag, maar een korte aanvulling op wat hij gezegd heeft en waaromtrent ik wél in discussie zou willen treden met Maj. Segers. Mijn aanvulling: in de eerste plaats ben ik het bestuur dankbaar, dat het de gelegenheid heeft gevonden deze beide actuele en belangrijke onderwerpen op de agenda van de sprekerslijst te krijgen, de inleiders dankbaar voor hun duidelijke betoog en mijnheer van Lent zal mij wel vergunnen, als voorzitter van een stuurgroep een toevoeging te maken op wat hij gezegd heeft over die stuurgroep, met name over de mogelijkheid van inspraak. Het is nl. zo, dat het aanbod van inspraak niet gedaan is om dit te realiseren via een officier in de stuurgroep. Want daar zijn diverse redenen, die daartegen pleiten en ik meen, dat een heel belangrijke daarvan is, dat men zou kunnen vinden, dat men dan gebonden is aan het establishment en dat men de vrijheid van spreken en de vrijheid van denken kwijt is; wat beslist niet de bedoeling is van die inspraak. Die inspraak zou gebeuren voor de Officiersverenigingen door een officier en voor de Onderofficiers- en Korporaalsverenigingen en voor de V.V.D.M. door een onderofficier, t.z.t. een korporaal en een dienstplichtige, in een lichaam rechtstreeks onder de stuurgroep staande, nl. het bureau Personeelsbegeleiding van de Luchtmacht. Het is nl. de bedoeling dat dat bureau teams uitzendt naar de verschillende onderdelen. Die teams kunnen dan bestaan uit een officier, een onderofficier, een korporaal en een dienstplichtige en die kunnen dan met hun mensen bij de onderdelen van gedachten wisselen, kijken of er problemen zijn, die mee naar de Luchtmacht-Staf nemen en daar proberen een oplossing voor die problemen te vinden.

En in het kader van die team-bezoeken denken we, dat er ook voldoende tijd is, dat de verschillende geledingen uit dat team in staat kunnen zijn op te treden als vertrouwensman, zegsman, spreekbuis van de verschillende verenigingen. Dat was mijn aanvulling op uw rede.

Overste Van Lent:

Ik dank generaal Thijssen voor deze aanvulling en verduidelijking.

Generaal Thijssen:

En nu wat betreft Majoor Segers. Als ik Majoor Segers goed heb beluisterd, dan heeft hij gezegd dat op een gegeven moment de leiding de wil moest hebben om zich te laten beïnvloeden door de geleiden. Is dat juist?

Majoor Segers:

Ja.

Generaal Thijssen:

Daar mag ik misschien wat aan toevoegen. En dat is iets wat me in de vele publicaties die er geweest zijn over gezag, evolutie in de gezagsverhoudingen en ook over de crisis die er is in de gezagsverhoudingen, eigenlijk steeds weer opgevallen is. Dat is, dat men de vinger steeds uitstrekt naar de leiding.

Nu begrijp ik, dat is aan één kant terecht, want natuurlijk, leiding geven betekent dat je voorop loopt en dat je er wat aan moet doen, omdat je de verantwoordelijkheid hebt om er wat aan te doen. Maar aan de andere kant is het niet helemaal billijk. Natuurlijk moet de leiding de wil hebben om zich te laten beïnvloeden, door accepteren van inspraak, maar aan de andere kant moeten er ook mensen zijn, die de verantwoordelijkheid willen dragen om op een zinnige manier aan die inspraak deel te nemen en argumenten naar voren te brengen en ik heb weleens gemerkt, dat men bijzonder bang is om dat te doen. Men is bang, dat men dan gebonden raakt; men is bang, dat men dan ingekapseld raakt en men is bang betrokken te worden, deel te gaan uitmaken van het establishment en u weet dat is de grootste zonde die er momenteel is. Dat was een opmerking in het algemeen. Nu zou ik nog iets willen vragen omdat Majoor Segers ons een theorie heeft gegeven. We hebben te maken met de praktijk en één van de termen die in die praktijk veelvuldig wordt gebruikt is medebeslissingsrecht. Ik zou graag de gevoelens

van Majoor Segers willen weten, over het medebeslissingsrecht.

Majoor Segers:

Mijnheer de voorzitter, Generaal Thijssen heeft gezegd: de vinger wordt uitgestoken naar de leiding en dat is niet helemaal billijk, want de moed om de verantwoordelijkheid bij de inspraak te dragen, de mede-verantwoordelijkheid ontbreekt. Dat die kritiek op de leiding bestaat, ik dacht dat dat inhaerent was aan de emancipatiebeweging waar wij inzitten, de emancipatiebeweging van de werker in de grote organisatie. Ik dacht dat dat niet specifiek een krijgsmachtprobleem was. Ik heb daar niet de nadruk op kunnen leggen, maar u vindt hetzelfde probleem terug in elke grote organisatie. Of dat nu is een belangenvereniging, een vakbeweging, een politieke partij, een bedrijf, de K.N.V.B., de A.N.W.B., u vindt het overal. Nu Uw opmerking: „Men is bang om verantwoordelijkheid te dragen”. Ik weet niet of ik dat in zijn algemeenheid wil onderschrijven. Men is wel bang om opgeslokt te worden in een bepaalde structuur. Alleen, ik zou erbij willen zeggen, dit is een tekening van het moment. Deze angst om zich te engageren in het proces, wordt naar mijn gedachten bijzonder beïnvloed door de mogelijkheid die men ziet voor een opwaartse communicatie. Dit is het probleem van de participatie, waar ook de belangenverenigingen mee zitten; de deelname van de mensen, het durven meedoen en het durven meedenken. Ik dacht dat dat bijzonder afhankelijk was van hetgeen men zich voorstelt van het effect van de bijdragen. Zodra een organisatie kans ziet een opwaartse communicatie tot stand te brengen en die ook te verwerken; ik bedoel dan met communicatie niet alleen maar ideeën en denkbeelden naar boven in de organisatie doorsturen, maar die ook in het beleid verwerken; naarmate de mensen, in plaatselijke afdelingen, op kleine onderdelen, het gevoel krijgen van „wat wij hier zeggen dringt door” (die zolderingen van gewapend beton), dan ben ik er van overtuigd dat ook de participatie groter wordt. Een totale participatie wordt nooit bereikt. In de door mij genoemde artikelen van Lammers in „Intermediair”, komt hij tot een hoogste deelnamepercentage van (uit mijn hoofd geciteerd) 15% voor de studenten, de wetenschappelijke staf iets in de 20, de administratieve staf 0. Daar speelde het probleem nl. helemaal niet. En ik dacht, dat die verschillen altijd zullen blijven. Ik heb ook niet gepleit voor „One man, one vote”, of iets dergelijks. Ik vind het bijzonder gevaarlijk

om de begrippen democratie, democratisering, te gebruiken. Ik praat eigenlijk veel liever over emancipatie-processen, omdat wij bij democratisering direkt denken aan onze staatkundige democratie, die dan iets met verkiezingen te maken heeft. Dat is een vreselijk belast begrip en daarom heb ik gebruikt van Vollenberg: „Spreiding van invloed”. Wat een communicatie van beneden naar boven veronderstelt.

En dan zit ik tegelijkertijd, want de twee vragen van Generaal Thijssen waren bijzonder nauw met elkaar verbonden, bij dat medebeslissingsrecht. Ik heb overgenomen van prof. Vollebergh de gedachte, dat het gaat om het bepalen van de eigen situatie. En ik dacht, dat daar in het hele medespreken een geweldige beperking ligt. Het gaat voor de deelnemer aan het gesprek om relevante zaken, zaken die hem betrekken. Dat daar een beslissingsrecht aan verbonden zit, geloof ik niet. Ik betrek dit soort dingen altijd op de strijd waarin de emanciperende partij regelmatig veel meer vraagt dan men waar kan maken. Om gewoon iets anders, minder vergaand, te krijgen en ik dacht dat dit in de strijd van emancipatiebewegingen in de geschiedenis een veel voorkomend verschijnsel is geweest. Het gaat om het meespreken, het meedenken, het toch wel invloed hebben. Het gaat om het meepraten, waarbij wat gezegd wordt doorklinkt, van het gesprek een effect ziet. Op de definitie die u op de muur geprojecteerd gezien hebt, stond: „Spreiding van invloed”. En in welke structuur dit valt, heb ik me niet uitgelaten, omdat de structuur van spreiding van invloed één van de grote problemen voor de eerstvolgende tien jaar is. Dit is één van de gezamenlijke opgaven die we zullen moeten leren. Ook de inspraakorganen, overlegorganen in de luchtmacht die bijv. ingezet zijn door contactcommissies die de Landmacht heeft, zijn structuren. Maar of dit werkt? Dit zijn problemen waar we nog 10 jaar voor nodig hebben om het te leren. Ik hoop dat ik u antwoord gegeven heb op uw vraag, Generaal.

Sergeant-Majoor Hoogenboom:

Mijnheer de Voorzitter, ik heb U gevraagd of ik in discussie zou mogen treden met Overste van Lent en het verrast mij eigenlijk dat datgene wat ik in deze discussie had willen zeggen zo aansluit op hetgeen door Gen. Thijssen zo juist is gezegd. Alleen vrees ik, dat ik nu juist datgene ga verwoorden, dat door de Generaal al genoemd is: angst om in de organisatie verantwoordelijkheid te dragen. En ik hoop, dat ik voldoende duidelijk

zal kunnen motiveren, dat het geen angst is, maar een fundamentele stellingname. In het betoog van Overste van Lent (dat liep daar als een rode draad doorheen) valt een stellingname te ontwaren, een gedachte te destilleren, waarin hij zegt: „die belangenorganisaties moeten eigenlijk heel sterk worden opgenomen in de bedrijfsorganisatie en die moeten worden betrokken bij de beleidsplanning, beleidsvoorbereiding, beleidsbeslissing in de krijgsmachtorganisatie”. Ik verschill daarover met Overste van Lent van mening. Ik ben n.l. niet de mening toegedaan, dat de som van de gezamenlijke inspanning groter zou zijn dan al de onderscheiden inspanningen. Ik formuleer het niet helemaal juist, maar elk van de aanwezigen weet op welke passage van het betoog ik doel. Ik ben dat niet van mening, ik meen dat de effectiviteit van het werk van de belangenverenigingen (dat zou ook misschien geschiedkundig aan te wijzen zijn) het grootst was, op het moment waarop zij het conformisme en het ingekapseld zijn in de organisatie het meest konden laten varen. Ik dacht ook, dat met betrekking tot de democratisering binnen de krijgsmacht men niet uit moet gaan van de gedachte dat die optimaal verwezenlijkt wordt, wanneer de belangenverenigingen bij het ontwikkelingsproces binnen die krijgsmacht worden betrokken. Ik dacht dat de belangenverenigingen functioneren in de maatschappelijke democratiseringsprocessen en een plaats vinden in de maatschappelijke structuur. Dit betekent, dat zij geen plaats dienen te hebben, noch formeel, noch informeel binnen de structuren van de krijgsmachtorganisatie. Wanneer wij spreken over democratisering van de verhoudingen binnen de krijgsmacht, dan bedoelen we niet dat de belangenverenigingen daarin niet mee moeten draaien, dat we beangst zijn om verantwoordelijkheid te aanvaarden, maar dan bedoelen we, dat niet de belangenverenigingen, maar de onderscheidende hiërarchische en functionele niveau's in grotere mate bij de beleidsvoorbereidingen en de beleidsbeslissingen worden betrokken. Ik zou daarbij willen wijzen op een bijdrage – ik meen in de voorlaatste uitgave van „Twintig” van de hand van de heer Dijkstra – waarin hij zegt, dat de democratisering binnen de krijgsmacht ook moet doorgaan wanneer er geen V.V.D.M. meer zou zijn. En ik geloof, dat dat correct is en dat dat ook geldt voor de belangenvereniging van de vrijwillig dienende militairen. Wanneer men democratische verhoudingen binnen de krijgsmacht gestalte geeft en men betreft alle hiërarchische en functionele niveau's bij de beleidsvoor-

bereidingen en beleidsbeslissingen, dan moet dat niet staan of vallen met de aanwezigheid en het functioneren van belangenverenigingen. Deze functioneren vanuit een maatschappelijke positie; van buitenaf begeleiden zij kritisch de ontwikkelingen binnen de organisatie, in dit geval de krijgsmachtorganisatie, maar dat kan ten principale elke andere organisatievorm zijn, waar binnen haar leden, degenen waarvoor zij verantwoordelijkheid is, functioneren.

Een ander facet van het betoog van Overste van Lent zou ik nog even willen aanroeren, mijnheer de Voorzitter. Dat is zijn opvatting met betrekking tot het functioneren van het militair georganiseerd overleg. Ik heb een aantal malen daar binnenskamers een persoonlijk credo over uitgesproken, maar dat is heel nadrukkelijk een persoonlijk credo. Ik ben uiteraard enigszins bekend als voorzitter van St. Martinus, maar men mag dit standpunt niet mijn vereniging in de schoenen schuiven. Persoonlijk ben ik namelijk van mening, dat het bestaan van een eigen militair georganiseerd overleg, als plenair instituut op voet van staatsrechtelijke gelijkwaardigheid met de centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken, een paskwil is. Het is naar mijn gevoel onmogelijk, dat de overheid, de rijksoverheid in twee plenaire overleginstellingen, tot een afzonderlijke vorm van overleg zou kunnen komen en daar twee gescheiden vormen van verantwoordelijkheid zou kunnen neerleggen. Ik dacht dus, dat een staatsrechtelijk veel gezonder oplossing zou zijn: Eén overleginstituut, één pleno-overleginstituut waarin de belangen van al het overheidspersoneel worden besproken en waarin namens burger- en militaire belangenorganisaties verantwoordelijkheid wordt aanvaard voor de rechtstoestand van het overheidspersoneel. En dat zeer functioneel de huidige commissies voor militair georganiseerd overleg tot één centrale bijzondere commissie zouden kunnen worden omgevormd, waarin dan de typische facetten, eigen aan de militaire status, zinvol met de defensieautoriteiten besproken zouden kunnen worden. Ik geloof dat dit staatsrechtelijk een gezondere vorm is, maar ik geloof ook met dit standpunt nog een wat eenzame positie in de krijgsmacht in te nemen.

Overste Van Lent:

Mijnheer de voorzitter, door de Heer Hoogenboom zijn twee interessante punten naar voren gebracht, die duidelijk maken dat „het probleem”

door hem al eerder grondig is bekeken. Het is interessant, dat zijn woorden in „Mars in Cathedra” worden gepubliceerd, want ik geloof, dat er alle reden is, om niet zo maar even van achter deze kathedra te zeggen: „het gelijk is aan één van beide kanten”. Ik ben van mening, dat wellicht – en dat niet als compromis – een wat genuanceerde denkwijze ten aanzien van beide vraagpunten een oplossing kan bieden. Als de Heer Hoogenboom stelt, dat de effectiviteit van de belangenverenigingen het grootst is, wanneer zij niet zijn ingekapseld in de militaire organisatie, dan blijft de vraag staan: wat dat „ingekapseld” dan wel mag voorstellen.

Want de grondgedachte in onze redenering is, dat wil het overleg effectief zijn, men van meet af aan mee moet groeien met de denkwijzen, die zich ontwikkelen, de filosofieën die daar achter staan, zodat men als het ware met elkaar gerijpt wordt in de fase van de besluitvorming, in volle overtuiging „ja” kan zeggen wanneer op een gegeven moment de beslissing wordt genomen. Naar mijn mening hoeft dit de onafhankelijkheid van de belangenverenigingen niet aan te tasten; het dragen van medeverantwoordelijkheid houdt dit ook niet in. Daar komt bij, dat men ook in mijn conceptie functioneert in de maatschappelijke structuur. Wij allen staan in een maatschappelijke structuur, d.w.z. ook de krijgsmacht als organisatie. Vanuit die maatschappij wordt in de krijgsmacht tezamen beleid gevoerd. In mijn opvatting dus, zijn wij wel in een maatschappelijke en open structuur opgenomen wanneer wij in een organisatie als de onze, bij de totstandkoming van het beleid een rol spelen. Ten aanzien van het tweede punt, mijnheer de Voorzitter, vraag ik me ook af, of er inderdaad sprake is van twee plenaire overleginstellingen. Bepalend voor mij is, de mate van verschil in rechtspositie, die ik vanavond slechts ten dele heb uitgewerkt, maar waarvoor ik met veel waardering heb verwezen naar de doctoraalscriptie van de heer Dörenberg. Ik ben van mening, dat wanneer de krijgsmacht in belangrijke mate een zodanige eigenheid aan de dag legt, dat daaruit een eigen rechtspositie ontstaat, die een zelfstandige overlegsfeer bij defensie rechtvaardigt. De eigenheid van de krijgsmacht vereist een specifieke deskundigheid; deze deskundigheid is ten aanzien van bepaalde aspecten van die rechtspositie zo groot, dat het overleg binnen de defensie zelf tot een afronding moet komen.

Dan denk ik niet aan de trendberekeningen, die elk jaar plaats vinden en waaromtrend we het centrale G.O. kunnen volgen, maar aan zoveel

typische zaken die sterk op onze organisatie zijn geënt en waaromtrent wij niet in vol vertrouwen buiten onze organisatie het overleg kunnen laten voeren. Zaken als: de ontslagleeftijd, eigenlijk ook de werk- en rusttijden. Het zijn zaken die in onze organisatie beslist een andere rol spelen. Wij die een grote beschikbaarheid aan de dag moeten leggen en voor wat betreft de arbeidsintensiteit andere normen aan de dag leggen dan buiten onze organisatie gelden. Duidelijk is de tendens in de civiele samenleving naar een verdere verkorting van de arbeidstijd mogelijk door verdere automatisering van productieprocessen. Daartegenover staat het doorlopend beschikbaar zijn, doch ook het langdurig daadwerkelijk dienst verrichten; zaken die ten aanzien van onze rechtspositie een belangrijke rol spelen.

Daarnaast moeten wij de blik verwijden door ook naar de civiele ontwikkelingen te kijken en contacten te onderhouden. Maar ik meen toch dat wij voor de typische eigen zaken, een eigen centrale commissie en een eigen georganiseerd overleg in stand moeten houden. Het zal overigens regelmatig nodig zijn de pakketten van rechten en plichten van burger- en militaire ambtenaren ten opzichte van elkaar te evalueren en te kwantificeren. Ik geloof mijnheer de Voorzitter, dat met dank aan de Heer Hoogenboom voor zijn inbreng, ik met deze reactie kan volstaan.

Kolonel Walthuis:

Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik U daarstraks heb horen zeggen, dat U Uw gehoor lof toe zwaaide, voor het zich niet laten afleiden, dan geloof ik dat het juist is wanneer we die lof terugbuigen in de richting van de inleiders, die door hun voortreffelijke betoog dat hebben verhinderd. Wanneer ik me in het bijzonder mag richten tot de laatste inleider, tot Overste van Lent, dan mag ik misschien wel even van te voren toelichten wat voor concrete vraag ik zou willen stellen. En die toelichting is dan deze.

Ik heb met bijzonder veel interesse gehoord over de evolutie die heeft plaats gevonden in de verhoudingen tussen de overheid enerzijds en de belangenverenigingen anderzijds. Een evolutie, die er tenslotte toe geleid heeft, dat de overheid de belangenverenigingen als een volwaardige gesprekspartner accepteert en, zoals de inleider ook gezegd heeft, een grote mate van inspraak geeft in de besluitvorming. Maar de consequentie daarvan zou kunnen zijn wanneer deze ontwik-

keling zich in de verdere toekomst nog in deze richting zou voortzetten dat uiteindelijk de belangenverenigingen in de organisatie in de persoon van hun voorzitters of de bestuursleden een merkwaardige plaats zouden gaan innemen, dat die inspraak zou worden tot een regelrechte besluitvorming. Die regelrechte besluitvorming zou ik dan bijvoorbeeld kunnen zien op het beleidsvormende niveau, of op het dirigerende niveau, misschien zelfs op hoge functies op het uitvoerende vlak, in het bijzonder in de personeelszuil. Wanneer de belangenverenigingen, met name de voorzitters daarvan of andere bestuursleden, op die functies zouden komen, dan zou sprake moeten zijn van een onverenigbaarheid van die functies. Nu heeft de inleider gezegd, dat hij van mening is dat politieke lidmaatschappen in wezen onverenigbaar zijn met het voorzitterschap van een belangenvereniging. En dan zou ik aan de geachte inleider willen vragen, of hij niet van mening is dat er bepaalde functies in de organisatie zijn, of althans bepaalde functiegebieden, die evenzeer onverenigbaar zouden zijn met de bestuursfuncties in de belangenverenigingen?

Overste van Lent:

Mijnheer de Voorzitter, ik vind het prettig dat Kolonel Walthuis deze vraag gesteld heeft. Het is goed om de zaak wat verder uit te diepen. En ik zou zijn vraag eigenlijk het beste en het kortst kunnen beantwoorden met: „er zijn voor mij geen functies en functiegebieden binnen de organisatie onverenigbaar met die van het bestuur van een belangenvereniging”. Dit past geheel in de denkwijze die ik vanavond heb ontwikkeld.

Voorzitter (na interruptie):

Laten we geen misverstanden krijgen ! !
Ik meen dat Overste van Lent gezegd en ook bedoeld heeft te zeggen, dat er geen functies in de organisatie zijn die onverenigbaar zijn met een bestuursfunctie. De heer Walthuis heeft ook gesproken over het voorzitterschap van belangenverenigingen. Meende de Heer Walthuis, dat er enkele, of bepaalde functies in de krijgsmacht waren, die wel onverenigbaar waren met, met name het voorzitterschap van de belangenverenigingen? Ik mag U misschien uit mijn eigen geschiedenis even iets vertellen. Ik ben indertijd voorzitter van de VOKL geweest. Toen ik benoemd werd tot plaatsvervangend Chef van de Generale Staf, heb ik eigener beweging, – er be-

staat geen enkel voorschrift voor – gevraagd of ik van mijn voorzitterschap ontheven kon worden en dat heeft men natuurlijk gedaan. Hiermede vertolk ik mijn opvatting, maar dat doet hier eigenlijk niet ter zake. (Gelach).

Overste van Lent:

Er zijn uitspraken, mijnheer de Voorzitter, van meerdere topfunctionarissen, die desgevraagd in het verleden hebben verklaard geen enkel bezwaar te hebben tegen vermenging van en ambtelijke, ook personeelsfuncties, en verenigingsfuncties, waaronder die van voorzitter. Dit past ook in het door mij vanavond ontwikkelde denkpatroon, dat de overheid en de belangenverenigingen een collectieve personele-belangenbehartiging moeten proberen te effectueren.

Kolonel Walthuis:

Mijnheer de Voorzitter, ik wil de integriteit van niemand in twijfel trekken. Dat stel ik voorop. Maar de geachte inleider heeft, als ik het wel heb, gesproken over een twaalftal verschillende belangenverenigingen. Nu kan ik me voorstellen, dat daar een bepaalde mate van concurrentie tussen bestaat. De standpunten die we vanavond hebben horen uiteen zetten, liggen vrijwel in een gelijk vlak. De uitgangspunten daarentegen zijn verschillend. Nu kan ik me voorstellen, dat er vanwege elf belangenverenigingen bezwaar zou zijn, wanneer de voorzitter van de twaalftde belangenvereniging dankzij zijn functie in de militaire organisatie een vrij stevige grip zou hebben op het personeelsbeleid, hetzij op de beleidsvorming, hetzij op de uitvoering en met name op de plaatsingsbevoegdheid, op het bevorderingsbeleid.

Dan heeft naar mijn mening, die ene voorzitter niet alleen een duidelijke inspraak in de beleidsvorming, maar hij heeft die beleidsvorming daadwerkelijk in handen. Ik wil niet zover gaan, dat ik zeg dat een Opperofficier Personeel of een Vlagofficier Personeel voorzitter van een belangenvereniging zou zijn, maar wanneer dat wel het geval was, dacht ik, dat er wel degelijk sprake was van een constructie waar ernstige bezwaren tegen gemaakt zouden moeten worden. En wanneer dat bezwaar niet van de zijde van de belangenverenigingen wordt gemaakt, moet dat toch zeker wel van de zijde van de overheid geschieden. Die onverenigbaarheid zou niet mogen worden getolereerd.

Overste Van Lent:

Mijnheer de Voorzitter, niettegenstaande een

toespitsing op het bijzondere geval – wat ik in de discussie toejuich – blijf ik van mening, dat in het algemeen de combinatie van bestuursfunctie ener belangenvereniging en een belangrijke functie in de organisatie mogelijk moet zijn. Vanuit de verenigingen kan uitsluitend sprake zijn – zoals in mijn voordracht gesteld – van participatie bij het beleid, van medeverantwoordelijkheid. Mondt dit uit in een functie waar volledige verantwoordelijkheid wordt gedragen, dan moet de hoogste overheid zich over de verenigbaarheid uitspreken. Vooralsnog is dit voor mij een zaak liggende in het uitvoerings- en niet in het principiële vlak.

Voorzitter:

Het lijkt me voor vanavond voldoende, dat we hierover gepraat hebben; het is zeker nog niet uitgediept en misschien, dat de heren elkaar nog eens kunnen ontmoeten om er verder over te praten.

Kolonel Walthuis:

Mijnheer de Voorzitter, mag ik dan besluiten met te zeggen, dat misschien de mogelijkheid van het „vrijgesteld” worden een oplossing zou kunnen geven.

Voorzitter:

Dat wordt dan een gedwongen „vrijstelling”. Het woord is nu aan de Heer van Waning.

Luitenant ter zee van Waning:

Mijnheer de Voorzitter, mag ik ook, alvorens mijn vraag concreet te stellen een kleine inleiding geven waarom de verschillende leden van de Ver. van Marineofficieren, die speciaal voor deze voordracht uit Den Helder en uit Den Haag zijn gekomen, zo bijzonder verheugd zijn met hetgeen hier vanavond gezegd is. Omdat het bijzonder interessant voor ons is. Er is namelijk in de V.M.O. een discussie gaande, juist over deze zaken. Als ik een kort historisch overzicht mag geven, dan begrijpt U ook de achtergrond van de vraag beter. In 1882 meen ik, verging Z.M. „Adder” in een zomerstormpje voor de Nederlandse kust en men kwam er na 3 dagen achter, dat er een schip gezonken was. Dit heeft nogal een deining verwekt in den lande en dat is de directe aanleiding geweest voor de oprichting van de Marine Vereniging, een professionele ideële vereniging. In 1919, in de periode waarvan Overste van Lent zei, dat de zaak nogal in beroering was, is er opgericht de

Algemene Vereniging van Marineofficieren, die de behartiging van de sociaal, economische, algemeen maatschappelijke belangen van de officieren voorop stelde. Destijds door vele officieren bestempeld als de „bolsjewiekenclub”, en als zodanig ook gemeden.

In 1947 heeft er een fusie plaats gevonden tussen de professionele vereniging en de belangenvereniging.

Doelstelling punt 1 bleef het professionele, het ideële en in punt 2 zat ergens de materiële belangenbehartiging verscholen.

Het was zaak om de Marinevereniging-mensen, laten we zeggen de oude idealisten, niet al te veel voor het hoofd te stoten. In 1969 heeft een doelstellingswijziging plaatsgevonden, waarin punt één staat: behartiging van de belangen van de officieren van de Zeemacht. Toen heeft plaatsgevonden, wat Overste van Lent zo graag wil zien, een engagement van meerdere leden. Dat heeft aanleiding gegeven tot discussie-nota's, bijeenkomsten, enz. Nou blijkt, dat men tot een doelstellingsanalyse wil komen, die in feite niet eerder plaats heeft gevonden, doch over de hele linie voor verandering van de statuten onontbeerlijk is. Het probleem is nu en daarmee kom ik in de richting van mijn vraag, kunt U in één vereniging inderdaad verenigen het professionele aspect waarbij de organisatie voorop wordt gesteld, desnoods ten koste van de persoonlijke belangen en het materiële? Ten tweede – en nu wordt het nog interessanter – het centraal overleg van de krijgsmacht, waarop U doelde, heeft dat de bedoeling, dat de twaalf belangenverenigingen samenkomen als één grote vereniging en dat die dan inderdaad als centraal overleg orgaan van de krijgsmacht tegenover de Regering gaan staan en gaan praten over die onderwerpen, die nu in het G.O. worden voorgelegd, d.w.z. de materiële zaken, rechtspositie en algemeen maatschappelijke zaken?

Overste Van Lent:

Mijnheer de Voorzitter, de Heer van Waning heeft twee vragen voorgelegd. In de eerste plaats een met betrekking tot het harmoniëren van de hogere belangen en de materiële belangen.

Ik meen, dat de historie van de verenigingen en de concretisering van de doelstellingen zoals die de laatste jaren tot uitdrukking is gebracht – en ook bij de Vereniging van Marineofficieren duidelijk in haar mededelingenblad naar voren is gekomen – dat men onder belangenbehartiging niet alleen materiële belangenbehartiging verstaat. Ik wil niet zeggen, dat men daarmee de materiële be-

langenbehartiging gaat isoleren, maar de doelstelling heeft wel een zeer grote verbreding gekregen. In de eerste plaats praat men ten aanzien van de persoonlijke belangen van de militair al over materiële en ideële belangen: „het welzijn van de mens in de zeventiger jaren”, en daarmee wordt al een zekere integratie van belangen gesuggereerd en ook een afwegen van belangen gezien de rangvolgorde van Maslow, die de heer Segers ons vanavond opnieuw heeft geschilderd.

Vanuit die volgorde is het logisch, dat de materiële belangen in eerste situatie de prioriteit hebben gekregen. Maar nu wij de vruchten van de welvaart hebben geplukt en het nu zoeken in het welzijn, is daarmee voor het ideële, het geestelijke, een ruime plaats ingebed en als onder het geestelijke ook de godsdienstige belangen worden verstaan, dan acht ik hogere en materiële belangenbehartiging bijzonder goed te combineren, zelfs te integreren. Omdat voor een ieder zijn levensbeschouwing de basis is van waaruit hij optreedt, is dit voor mij mede reden de eerste vraag met „ja” te beantwoorden.

De tweede vraag slaat op de door mij genoemde „centrale van militair personeel”. Ik heb niet gezegd dat dit een „vereniging van militair personeel” betekent. Het is wel zo, dat wanneer één „centrale commissie voor georganiseerd overleg bij de krijgsmacht” wordt ingesteld, er ook een „centrale van militair personeel” zou moeten worden geformeerd, waarvan de twaalf van vandaag, de twaalf verenigingen, automatisch lid moeten zijn.

Deze centrale zou een overkoepelend bestuur moeten hebben: over de constructie daarvan valt nog te praten. Wel heb ik willen aangeven, dat vanuit die „centrale van militair personeel” het overleg wordt gevoerd naar en de overheid en de centrale voor burgeroverleg. In concreto derhalve moet elke vereniging automatisch lid zijn van die „centrale van militair personeel” ook, en met veel genoegen, de Vereniging van Marineofficieren. Dank U, mijnheer de Voorzitter.

Voorzitter:

Ik heb begrepen, dat de Heer Segers nog iets zou willen zeggen.

Majoor Segers:

Mijnheer de Voorzitter, mag ik op de laatste drie vraagstellers, die zijn ingegaan op de plaats van de militaire belangenverenigingen terugkomen en dan aanhaken op wat ik in mijn lezing gezegd heb.

„Democratisering” is geen zuiver integratiemodel en geen zuiver conflictmodel, maar een conflict in evolutie. En ik dacht, dat dit verschil in benadering hier prachtig gedemonstreerd kan worden. Overste van Lent denkt in een zuiver integratiemodel, waarbij het dragen van medeverantwoordelijkheid voor het beleid en de integratie van alle activiteiten vooropstaan.

In zijn betoog gaat hij er van uit, dat alle leden van de organisatie medeverantwoordelijkheid dragen en in zijn gedachtengang zullen alle activiteiten van de leden bijdragen aan het organisatie belang omdat er geen wezenlijk belangverschil is. De Heer Hoogenboom begint van deze stelling afstand te nemen en zei bijzonder aardig: de belangenbehartiging ging vroeger effectiever, toen wij minder ingebed waren, toen de integratie in de organisatie minder ver was voortgeschreden. Dit is de andere pool, n.l. het conflictmodel, waarbij een belangentegenstelling bestaat tussen de organisatie, gepersonificeerd in de leiding, en de verenigingen. Er is een verschil in belang tussen de mens en de organisatie en daarom moet de belangenbehartiging gescheiden zijn.

Er zijn onderzoeken geweest waaruit U zou kunnen concluderen, dat belangenbehartiging gewoon beter buiten de organisatie kan plaatsvinden. Een onderzoek bij de Nederlandse Spoorwegen heeft aangetoond, dat het proberen „medeverantwoordelijk” te zijn en belangenbehartiging voor bepaalde categorieën in een persoon te verenigen gewoon het probleem geeft de mensen twee rollen te laten spelen, waar een mens nu eenmaal niet toe in staat is. Een bijzonder moeilijke positie dus voor degenen, die als vertegenwoordigers optreden.

Met een conflictmodel in evolutie, bedoel ik een denken vanuit een ontwikkelingsmodel, waarin nieuwe conflicten ontstaan, maar ook bestaande conflictsituaties door de ontwikkeling opgelost worden. Ik dacht, dat hiermede de existentionele nood van belangenverenigingen en vakbewegingen van dit moment is getekend. Zij zoeken naar een doelstelling en proberen deze te vinden in het middel van het conflict, naar mijn smaak wel eens jammer, omdat de tegenstellingen niet absoluut zijn, maar juist in een ontwikkelingsbeweging vaak anders komen te liggen.

En het is voor mij persoonlijk de vraag, of de tegenstellingen in de ontwikkeling van de toekomst wel zullen lopen langs de lijnen, leiding – geleide – of langs de scheidslijnen officieren – onderofficieren – korporaals en manschappen; ik dacht, dat er scheidslijnen komen te liggen, die

dwars door de bestaande tegenstellingen heengaan en dan zal de plaats van en de rol van de verschillende belangenverenigingen constant een stuk van die spanning uitdrukken; een spanning, die, naar mijn gevoel niet opgelost kan worden. Ik dacht, dat wij in deze spanning moeten durven leven, met z'n allen.

Voorzitter:

Ik wil graag deze avond besluiten. Ten eerste met een woord van oprechte dank aan de beide inleiders voor hun bijzonder nuchter en strak en ik dacht ook verantwoord betoog, waar echter nog heel veel over nagepraat, nagedacht vooral ook, – eerst denken en dan praten zou ik zeggen –, nagelezen, zal moeten worden.

Ik wens allen die deze bijzonder moeilijke problematiek, waar allerlei dingen dwars tegen elkaar in schijnen te lopen, – iets wat we in de maatschappij van heden trouwens meer zien –, bijzonder veel wijsheid toe en evenwichtigheid. Een goede communicatie, zowel van beneden naar boven, als van boven naar beneden, als wel binnen de diverse horizontale vlakken en tussen de horizontale vlakken onderling, alsook in de belangenverenigingen. Ik herinner me uit mijn eigen verenigingstijd hoe moeilijk het was, om zelfs in één vereniging die communicatie tot stand te brengen.

Ik wens allen toe, vooral eigenlijk naast al deze dingen die al zo moeilijk zijn, bijzonder veel geduld. Ik kan me voorstellen, dat er momenten zijn waarop het ongeduld moeilijk in te tomen valt, maar zonder geduld zal men er niet komen. Ik geloof ook, dat bij alle gesprekken die plaatsvinden over deze zaken, men steeds moet trachten de beide kanten te zien, zowel het belang van de organisatie, als dat van de belangenvereniging. Want mocht er teveel discrepantie tussen komen, dan gaat de organisatie er aan en dat kan eenvoudig voor een krijgsmacht, die door de wil van het volk bestaat, niet geaccepteerd worden. Dat is een onmogelijkheid. Men moet dus geduld opbrengen om elkaar te vinden en men moet dat oprecht willen. Mocht die geest niet bestaan, dan lijkt het mij een onmogelijkheid om hier goed uit te komen.

Ik wil ook degenen die aan de discussie hebben willen deelnemen, daar hun bijdragen aan hebben gegeven, hartelijk danken. Zij hebben ook weer de inleiders in de gelegenheid gesteld om nog wat aan te vullen en te verduidelijken. Ik wens u allen een goede thuiskomst en dank u zeer voor uw grote aandacht. (Applaus).

Bijeenkomst donderdag 1 april 1971

te Seedorf (West-Duitsland)

*Kolonel Walboom (Plv C-Ned. troepen
Seedorf/Hohne):*

Namens ons allen heten wij U van harte welkom hier in Zeven. Wij stellen het zeer op prijs, dat U naar deze uithoek bent gekomen, om ons de lezing „GUERRILLA” te laten horen. Het aantal bezoekers, generaal, valt erg mee, want het leek hier nl. dat sprake van een 1 april-mop was. We zijn blij, dat zovelen zijn gekomen. Generaal, mag ik U hierbij voor vanavond de zaal overdragen.

Voorzitter:

Ik open deze bijeenkomst van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap. Ik wil beginnen met een woord van welkom aan allen, die hier vanavond aanwezig zijn: leden en niet-leden, bij een vergadering van een vereniging, die de eerbiedwaardige leeftijd heeft van honderdvijf jaar, (sedert 1865). Het is bij mijn weten (en ook bij het weten van mijn medebestuurders) de eerste keer in de geschiedenis van deze vereniging, dat er een lezing wordt gehouden buiten onze landsgrenzen. Wat dat betreft is dit een historisch moment. Dat daar toevallig de datum van 1 april voor is uitgekomen ligt niet aan ons; het is een toevallige samenloop van omstandigheden en ik ben dankbaar voor het feit, dat misschien mede dankzij de zeer suggestieve affiche die links en rechts is opgehangen (met mijnheer Guevara in eigen persoon) zovelen hier zijn gekomen.

Nu wil ik iets anders doen dan normaal, wanneer we in Nederland een bijeenkomst hebben. Dat is deze keer de aanwezige bestuurders voorstellen. In de eerste plaats de ondervoorzitter, Generaal Slager van de Koninklijke Luchtmacht, dan onze redacteur Generaal Touber, Directeur van de Hogere Krijgsschool, Kolonel Dieters van de Koninklijke Luchtmacht, onze tweede secretaris Luitenant-Kolonel der Artillerie b.d. Albarda, onze penningmeester, Majoor Enkelaar van de Koninklijke Luchtmacht en dan moet ik melden tot mijn spijt de afwezigheid (door dienst uiteraard) van Commandeur Heck-

man van de Koninklijke Marine, van Kolonel Lamers van het Korps Mariniers en van Kolonel b.d. Haitsma Mulier. Ik zal mezelf ook voorstellen: Generaal Majoor b.d. d'Engelbronner. Ik heb U hiermee willen tonen de gevarieerdheid van ons bestuur, wat de verdeling over de verschillende krijgsmacht delen betreft. Waarom wij hier zijn? Niet alleen om de lezing van Overste Felix hier te brengen (voor wie ik ook een bijzonder welkomstwoord zou willen spreken), maar ook is het voortgekomen uit een soort klaagbriefje van een officier van de Klu, in Duitsland gestationeerd, aan onze penningmeester, die zei: „Schrijf mij maar af als lid, want wij merken van onze vereniging zo weinig: ik zie af en toe wel eens een tijdschrift, maar verder merk ik nooit wat; ik hoor nooit een lezing.”

Toen heeft de penningmeester in positieve zin gereageerd en gezegd in het bestuur: „Is het dan niet nuttig, dat wij eens naar Duitsland toegaan.” Dat hebben we gedaan, mede dank zij de hulp van de Luchtmacht, of liever gezegd van de Minister van Defensie, die ons een vliegtuig heeft aangeboden om hier te komen. Nu spijt het me verschrikkelijk voor de Luchtmacht, dat wij hier in een landmachtcentrum terecht zijn gekomen en de luchtmachtonderdelen hier vandaan liggen, zodat ik niet mag aannemen, dat hier veel luchtmacht officieren zitten; dat is spijtig, maar U hebt in ieder geval hieraan te danken, dat we het later nog een keer t.o.v. de luchtmacht goed moeten maken. Ik wil nog degenen danken, die ook hier vanavond gastvrijheid hebben willen verlenen en Kolonel Walboom vragen mijn speciale dank, ook namens het bestuur, over te brengen aan Generaal Eisma. En hem tevens onze allerbeste wensen voor een volledige en spoedige beterschap over te brengen. De mess-president uiteraard ook bedankt voor de gastvrijheid en U allen voor Uw aanwezigheid hier.

Dan is nu het woord aan Overste Felix voor het brengen van zijn lezing: „Guerrilla”.

(volgt voordracht Luitenant-Kolonel H. Th. J. F. FELIX)

Voorzitter:

Ik wil voorlopig Overste Felix bedanken voor z'n scherp analyserend betoog van een zeer uitvoerig onderwerp, wat volgens hem summier behandeld is, en dat is ook misschien wel zo. Ik geloof, dat het niet veel korter kon. Er is vanavond heel veel gezegd en ook geprojecteerd, dat zeker nadere bestudering wettigt en ik zou diegenen die nog geen lid zijn van onze vereniging willen raden om dat alsnog te worden. Opdat zij ervan verzekerd zijn, dat zij ook het tijdschrift, waarin deze lezing, die vanavond voor de derde maal wordt gehouden en de daarbij behorende discussie, zullen ontvangen.

Ik zou nu willen voorstellen kort te pauzeren om diegenen, die in discussie willen treden met Overste Felix, hetzij om hem bij te vallen, hetzij met hem van mening te verschillen, hun namen hier bij ons op te geven (bij mijn rechterbuurman Overste Albarda) opdat wij weten wie hier gesproken hebben.

PAUZE

Voorzitter:

Overste de Jager en Overste Prins hebben zich voor discussie gemeld. Ik heb gevraagd aan Overste Felix, wat hij het liefste wil. Hij wil de heren afzonderlijk, dus na elkaar beantwoorden. Wil Overste de Jager het eerst het woord voeren en daarvoor naar de microfoon gaan?

Overste de Jager:

Mijnheer de voorzitter, misschien mag ik allereerst een compliment maken voor de gelegenheid, die ons geboden is om deze voortreffelijke lezing aan te horen. Het was werkelijk een afgeronde studie, die zeer verhelderend was en waarvan we echt hebben kunnen genieten.

Mijnheer de voorzitter, dan heeft toch de lezing een vraag bij mij opgeroepen, die ik aan de inleider zou willen voorleggen. Hij heeft voorgesteld, dat voor de guerrilla-oorlogvoering wordt gekozen, indien de krachtsverhouding slecht is, ongunstig voor de partij, die deze vorm kiest. Hetzij als zelfstandige vorm, hetzij als een vorm ter inleiding van een conventionele oorlog. Daarbij wordt er dan van uitgegaan, dat bepaalde leuzen worden gezocht die appelleren aan de lust tot strijden van een grote laag van de bevolking. Dan wordt daarbij bedoeld, dat deze mensen, die tot de strijd worden opgeroepen, met inzet van hun hele persoon zullen gaan vechten. Welk gevecht dan vaak met grote wreedheid gepaard gaat; georganiseerde verbanden zijn moeilijk te

zoeken; er wordt in kleine groepen, soms zelfs individueel gevochten. En er wordt geappelleerd aan nationalisme, waarbij ook een groot aantal mensen betrokken raken, die om heel andere redenen daar aan mee willen doen. Dan denk ik b.v. aan mensen, die uit zijn op persoonlijk gewin of ook wel, (waar Liddell Hart in het bijzonder op doelt), dat tuchthuisboeven onder de mom van nationalisme deel zullen gaan nemen aan deze strijd. En dan kom ik eigenlijk op de vraag: op welke wijze is een dergelijke oorlogvoering te beheersen, hoe houd je het in de hand? Zou juist het probleem van het zo moeilijk kunnen beheersen van deze vorm er niet toe geleid hebben, dat nu zelfs al wetenschappelijk gesproken kan worden van de beperkte vorm van guerrilla; die eigenlijk nooit komt tot het doel, wat eigenlijk verzandt in een voortdurende terreur, waar eigenlijk geen eind meer aan is. Ik zou willen vragen of de inleider daar misschien nog een enkel woord op wil zeggen; op welke wijze hij dit probleem ziet. Of het inderdaad een probleem is.

Overste Felix:

Mijnheer de voorzitter, ik zou alvorens daar wat verder over uit te wijden toch willen voorstellen, dat het verschijnsel van de beperkte guerrilla, veelal tot uiting komend in de z.g. stads-guerrilla, waarbij men zich bedient van methoden, die eigenlijk niet uitgaan boven terreur en sabotage, iets is van de laatste twee jaar. Al deze activiteiten zijn nog in gang en ik dacht, dat het dit jaar, komend jaar, nog rijkelijk vroeg was, om conclusies te kunnen verbinden aan de uitkristallisering van deze nieuwe ontwikkeling van de guerrilla. Dat sluit niet uit, dat de vraag van Overste de Jager een toepasselijke is, die misschien het beste als volgt kan worden beantwoord.

Als wij kijken naar de twee grootste guerrilla-oorlogen, die in de afgelopen tientallen jaren zijn gevoerd, dan dacht ik, dat we die zouden kunnen onderkennen in China, Het China van Mao en Indo-China o.l.v. een Ho Tsi Minh en Giap. In beide gevallen hebben deze revolutionaire bewegingen zich onderscheiden t.o.v. talrijke andere revolutionaire bewegingen, nl. in die zin dat zij exponent waren per definitie en met uitsluiting van alle andere groeperingen exponent waren van een communistische partij. Daar kwam nog bij, dat deze revolutionaire strijd tevens gericht was op het verwerven van natio-

nale onafhankelijkheid en dat leidde er eigenlijk toe, dat nationale onafhankelijkheid en communistische partij met elkaar konden worden geïdentificeerd. Zowel in de theorieën van Mao als in de theorieën zoals die zijn neergeslagen in het werk „Peoples Army, Peoples War” van Giap, komt tot uiting, dat zij voorstander zijn van het instituut van politieke commissarissen. Waar Mao het stelde van de compagnie naar hoger gaat Giap zelfs nog verder en ziet politieke officieren op pelotonsniveau.

De guerrillastrijd is in die gevallen de gewapende exponent van de partij en het systeem van de politieke commissarissen, van politieke officieren is erop gericht, om het proces, dat tot ontwikkeling wordt gebracht in die gewapende strijd voor en namens de partij te beheersen. Mao Tse Tung noemt met name als mogelijke groeperingen, waaruit guerrilla-strijders kunnen voortkomen, – om even mijn antwoord te relateren in directe zin aan de opmerking van Overste de Jager: bandieten, boeven, deserteurs, rovers e.d. Hij heeft het kennelijk opportuun geacht dit soort elementen tot zich te trekken, te incorporeren in guerrilla-eenheden. Maar dan wel onder een voortdurende politieke indoctrinatie van zijn commissarissen, die zoals we weten tot op het laagste niveau voorkomen.

Een geheel andere ontwikkeling, zowel in theorie als in praktijk, is waarneembaar in de landen in Latijns-Amerika. De bekende theoreticus van het guerrilla-patroon dat daar vandaag de dag kan worden waargenomen is m.i. de eerder genoemde Regis Debray. Deze verklaart zich een fervent tegenstander van het systeem van politieke commissarissen en betoogt, dat de guerrilla-organisatie de politieke voorhoede vormt van het volk. Naar zijn mening zijn de guerrillaleiders de toekomstige politieke leiders van het volk en het komt er eigenlijk op neer, dat de guerrillaleider tevens in zijn persoon de politieke leidersfunctie verenigt, die Mao toedichtte aan afzonderlijke functionarissen. Opmerkelijk is, als praktisch voorbeeld, dat b.v. op Cuba de guerrillastrijd van Castro ook geen exponent was van een bepaalde politieke partij, laat staan van een communistische partij. En als wij gaan kijken naar de diverse guerrillabewegingen in Latijns-Amerika, dan kunnen we in geen enkel geval aangeven, dat de revolutionaire beweging aldaar exponent is van een politieke partij. Dus is het volslagen onmogelijk, om conform de theorie van Debré het systeem te begeleiden en in de „grip” te doen houden door de politieke

officieren en de politieke commissarissen. Dat dit in revolutionaire kringen toch de nodige zorg baart, blijkt wel heel duidelijk, dacht ik, uit de theorieën van Guevara, die uitgebreid aandacht besteedt (en daaraan zelfs een compleet hoofdstuk wijdt in zijn werk) aan het beheersen van, het op tijd afremmen, het sturen, het kanaliseren van het revolutionaire proces. Hij ontwikkelt een aantal theorieën, die er specifiek op gericht zijn te waken voor een te ver doorslaan van de revolutionaire ontwikkeling en met name ook een aantal maatregelen, die erop gericht zijn het hoofd te bieden aan contra-revolutionaire activiteiten.

Nu heeft hij zelf kennelijk ook niet geheel de oplossing gezien. Enerzijds tracht hij een rigoureuze discipline door te voeren, en die is typisch en kenmerkend voor alle theorieën de guerrilla betreffende van Castro, Debray en Guevara, anderzijds ziet hij de beheersing van het proces in absolute uitroeiing van elementen, die hij niet loyaal acht t.o.v. de revolutionaire beweging en voor het overige een doorlopende politieke indoctrinatie na het behalen van de overwinning. Uiteraard is deze uitspraak m.i. in overeenstemming met het praktische verschijnsel, dat zich ook op Cuba heeft voorgedaan, nl. dat de revolutionaire beweging de „partij-in-wording” is. En geconstateerd moet worden, dat op Cuba de communistische partij eerst gestalte kreeg nadat Castro zijn overwinning had behaald. Als ik mag recapitulieren: in de theorieën van Mao en van Giap is het proces beheerst door het systeem van politieke commissarissen en van politieke officieren tot op de laagste niveaus; een voortdurende indoctrinatie. In de theorieën buiten dit tweetal, van Castro, Guevara en Debray wordt getracht het proces te beheersen door een overaccentuering van de uiterlijke discipline enerzijds en een rigoureuze onderdrukking van die elementen, die men potentieel als van contra-revolutionaire aard inschat. Ik zou de beantwoording van de vraag voorshands hierbij willen laten.

Overste Prins:

Mijnheer de voorzitter, ik wil beginnen met ook mijn waardering uit te spreken, mijn zeer grote waardering voor onze inleider.

Wellicht mede gezien onze stationering in West-Duitsland zijn mijn vragen iets meer toegespitst op West-Duitsland. Ik heb begrepen, dat een revolutionaire guerrilla in West-Duitsland op het

ogenblik, dat daar de omstandigheden niet voor aanwezig zijn. Genoemd is (en nu komt mijn eerste vraag) een tweetal Engelse heren, die een defensieve guerrilla gepaard aan gemechaniseerde, reguliere eenheden op de naderingsassen voorstelden voor de verdediging van West-Europa. Het zou naar mijn smaak vervelend zijn als onze tegenstander die we bepaald niet moeten onderschatten, ook deze ideeën zou krijgen en wellicht kort voorafgaande aan een conflict, met gefiltreerde eenheden, agenten (men zegt, dat \pm 16.000 Oostduitse agenten in West-Duitsland opereren), in dezelfde gebieden zich nestelt en daar kortstondig, laten we zeggen 14 dagen een guerrilla in het Grosze Moor, Braunschweig, de Harz, uit gaat uitvoeren. Wat onze operaties bijzonder zou kunnen hinderen en belemmeren.

Mijn tweede vraag gaat naar een lager niveau. In de opleiding van de man in zijn tijd bij het Eerste Legerkorps, is een aantal oefeningen opgenomen die ten doel hebben te exfiltreren; d.w.z. eenheden van compagniegrootte die afgesneden zijn in het beweeglijke gevoerde gevecht en hun materieel vernietigen en trachten te voet te exfiltreren, de eigen linies wederom te bereiken. Mede gezien de mogelijkheden in het West-europese terrein: zou het niet meer aanbeveling verdienen voortaan deze exfiltratie-oefeningen maar te vergeten en wanneer een compagnie, of overeenkomstige eenheid afgesneden is het dichtstbijzijnde grote bosgebied op te zoeken en gedurende een aantal dagen een guerrilla te voeren op de vijandelijke verbindinglijnen? Wellicht zou dat voor het doel waarvoor wij optreden een groter rendement hebben dan de exfiltratie te voet. Dank u zeer.

Overste Felix:

Mijnheer de voorzitter, in de eerste plaats wil ik inhaken op wat Overste Prins stelde t.a.v. de haalbaarheid van een revolutionaire guerrilla in West-Duitsland en daaruit concludeerde dat die niet erg waarschijnlijk zou zijn, geen grote kans op haalbaarheid vertoonde.

Ik dacht dat we de uitspraak, dat een revolutionaire guerrilla in een hoog ontwikkeld en een geïndustrialiseerd land als West-Duitsland al dan niet kan plaats vinden, wel moeten nuanceren v.w.b. het type guerrilla.

Ik ben het met Overste Prins eens, als hij als achtergrond van zijn opvatting hanteert dat we hier te maken hebben met een in hoge mate verstedelijkte, geciviliseerde bevolking, die geen

reden heeft voor agitatie; die zeker geen motivatie bezit tot omverwerping van de maatschappij. Met andere woorden, een totale guerrilla, die moet steunen op massale volkssupport die langdurig van karakter zal zijn, die ook over moet gaan naar conventionele operaties om inderdaad de totale overwinning te bevechten, is niet wel denkbaar. Maar ik heb gesignaleerd de ontwikkeling van een guerrilla, die naast de totale vorm zou kunnen worden aangeduid als „beperkte guerrilla”. Een guerrilla, die door een handvol elementen kan worden bedreven, in z'n activiteiten niet uitgaat boven terreur, in eerste instantie ook slechts een beperkte politieke doelstelling nastreeft. Ik heb in dit verband ook gesteld, dat het zeer te bewtiffelen valt of voor een dergelijke beperkte, op kleine schaal gevoerde guerrilla, die zich beperkt tot terreur, sabotage e.d., nog de voorwaarden gelden van massale volkssupport, groot gebied en gunstig terrein. Om dus de woorden van Overste Prins in rechtstreekse zin te beantwoorden. Ik dacht het niet waarschijnlijk, dat er sprake kan zijn van een totale revolutionaire guerrilla, noch in West-Duitsland, noch in enigerlei ander hoogontwikkeld, geïndustrialiseerd land in West-Europa. Maar ik sluit een beperkte guerrilla in deze gebieden niet uit.

En ik acht het mogelijk, dat in deze gebieden op enigerlei wijze een beperkte guerrilla actief kan worden. Die z'n activiteit bedrijft in de steden, wiens doelstelling primair gericht is op ontwrichting van het maatschappelijk bestel en daarvoor is onze gecompliceerde samenleving zeer kwetsbaar. En die zich via terreur uitsluitend tot doel stelt een chaos te creëren, waarna een situatie ontstaat, waarin het toepasselijk is om te spreken van: „het is prettig vissen in troebel water.”

T.a.v. van de eigenlijke vraagstelling van Overste Prins met betrekking tot de theorieën van Pontifex en Burgess, heeft hij opgemerkt dat ook de Rus van zijn kant (indien die zich zou kunnen conformeren aan de opvattingen van Pontifex en Burgess) de kans heeft om vooruitlopende, of voorafgaande aan het uitbreken van vijandelikheden, een guerrilla-organisatie paraat te stellen in eerder genoemde gebieden. Voorop stellende, dat mijns inziens hiervoor wel zou zijn vereist: in de eerste plaats de inschakeling van ter plaatse woonachtige elementen, vooropstellende dat deze elementen aldaar in een zodanige organisatie worden ondergebracht en de beschikking krijgen over wapening en ook voorraden, dat zij

vóór het uitbreken van vijandelijkheden paraat kunnen worden, moet ik de gedachte van de Overste Prins onderschrijven. Inderdaad zou van de zijde van de Rus gestreefd kunnen worden naar een versturende guerrilla, gedurende korte tijd, gericht op ontwrichting van onze verbindingen, in de periode dat deze kritiek zijn. Ik moet aan de andere kant toch de kanttekening plaatsen, dat de voorwaarden zijn, dat hier gewerkt zal moeten worden met inheemse elementen, die arrivé en accepté zijn in de omgeving. Dat deze elementen bovendien in een bepaalde organisatievorm moeten worden ondergebracht. En dat tenslotte deze organisatie moet beschikken over voorraden en over wapenening. Toch wel enorme opgaven voor de Sovjets om dat in volle vreedstijd, voorafgaande aan het uitbreken van vijandelijkheden te realiseren.

Persoonlijk heb ik mij gedistancieerd van die visie en ik heb een aantal vraagtekens gezet bij de haalbaarheid. Ik geloof niet in de haalbaarheid van een volksmotivatie in West-Europa, noch in nationaal, noch in NAVO-verband, om te kunnen hopen op een als totale volksstrijd gevoerde guerrilla als straks de ballon opgaat. Daaruit vloeit voort, dat uiteraard ook niet de fiducia aan mijn kant bestaat om dat te willen zien als een alternatief voor een nucleaire deterrent. In feite zijn we op dit moment alleen maar doende met het neutraliseren van een anti-propaganda en ik acht het niet binnen de reële mogelijkheden te liggen om het volk te motiveren voor het voeren van een guerrilla, straks in oorlogstijd. En zeker niet in die mate, dat die onmiddellijk na het uitbreken van vijandelijkheden manifest zou worden en wij op dat gebied verzekerd zouden zijn van éénheid van doelstelling, werkwijze en leiding.

In concreto uw vraag beantwoordend, ik acht het noch in nationaal, noch in NAVO opzicht mogelijk om het volk via propaganda, voorlichting, indoctrinatie of hoe u het ook wilt zeggen, voor te bereiden op het voeren van een guerrilla en daarbij de hoop te koesteren, dat deze guerrilla als een volksstrijd over de kim komt.

Voorzitter:

Het woord is nog aan Generaal Slager.

Generaal Slager:

Mijnheer de voorzitter, het is niet gebruikelijk dat een bestuurslid ook vragen stelt, maar ik heb

toch nog wel een vraag n.a.v. een opmerking die u gaf als antwoord op Overste Prins.

In de eerste plaats wil ik u zeggen, mijnheer Felix, ik heb nu driemaal uw lezing gevolgd en de derde keer was even boeiend als de eerste. Maar toch zit ik nog met een probleempje, dat ik graag zou willen voorleggen. U had het in uw antwoord aan Overste Prins over een beperkte stedelijke terreur als vorm van volksverzet. Dat alleen maar tot doel had chaos te creëren. Nu is er op 't ogenblik in Noord-Ierland een revolutionaire beweging bezig, die zich voornamelijk werpt op stedelijke terreur. Stedelijke terreur, die één voordeel heeft, dat ze nl. een macht achter zich kan denken (ik bedoel de illegale Ierse vrijkorpsen, of hoe die ook mogen heten) en in de tweede plaats, dat ze door deze beperkte stedelijke terreur toch al politieke voordelen hebben behaald. In de vorm van een gematigder bestuur. Hoe plaatst u die beweging in Noord-Ierland, hoe plaatst u die in uw concept van guerrilla?

Overste Felix:

Ik dacht, mijnheer de voorzitter, voor zover ik op de hoogte ben van de ontwikkelingen in Ulster, dat we daar moeten signaleren een zekere animositeit tussen een tweetal bevolkingsgroepen, terug te voeren tot een religieuze tegenstelling. Als zodanig dacht ik niet, dat er sprake was van enigerlei georganiseerde guerrilla. Maar naar het schijnt, heeft men de laatste tijd ook daar het optreden geconstateerd van opgeleide elementen van de IRA, die onder dekking van de bevolkingsspontaniteit overgaan tot meer duidelijke terreuractiviteiten. En ik kan niet ontkennen, dat bepaalde concessies zijn afgedwongen. Ik geloof, dat we hier te maken hebben met twee verschijnselen. Enerzijds het normale, door mij reeds gesignaleerde verschijnsel van twee bevolkingsgroepen die behept zijn met tegenstellingen en in de tweede plaats het gebruik maken van die situatie van een politieke organisatie, die de IRA is, teneinde in dit troebele water te gaan vissen en daaruit maximale voordelen te putten. Als ik de zaak bij elkaar optel en kom tot een grootste gemene deler-appreciatie van deze ontwikkeling, dan zou ik in mijn gedachtengang de activiteit van de IRA in Noord-Ierland moeten aanmerken als die van een stedelijke guerrilla, gericht op een beperkt politiek doel. Althans in eerste instantie gericht op een beperkt politiek doel, waarvoor gebruik gemaakt wordt van

methoden die eigenlijk liggen beneden het niveau van de volledige guerrilla en het best kunnen worden geëtiketteerd met het woord: „terreur”. Als zodanig passen de activiteiten in Noord-Ierland in het voor mij geformuleerde onderscheid tussen de beperkte guerrilla, – waar zij dan duidelijk onder vallen – en de totale guerrilla.

Voorzitter:

Heren het is aan mij om deze avond te besluiten en ik wil geen poging wagen om een samenvatting te geven van datgene wat vanavond behandeld is. Daarvoor is de stof te uitgebreid en voel ik me bovendien geenszins deskundig op het moeilijke terrein waarop Overste Felix zich vanavond heeft bewogen. Ik wil een enkele opmerking maken en Uw aandacht nog vestigen op een lezing, die ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ jaar geleden gehouden is, ook voor onze vereniging door Majoor Herweyer over „Geweldloze weerbaarheid”. Die bijzonder aansluit (of ik moet het misschien om-draaien), waar de voordracht van Overste Felix

bijzonder op aansluit. Het zijn twee facetten van ongeveer dezelfde materie. Daar ontbreekt nog aan, het onderwerp waar het bestuur zich op 't ogenblik op beraadt, of we misschien een volgend jaar daar over kunnen laten spreken door iemand, de „Counter Guerrilla”. Overste Felix heeft zich met opzet ervan gedistancieerd, omdat hij daar de tijd niet voor had. Maar wij hopen iemand te kunnen vinden, die op basis van alle wetenschap die Overste Felix verzameld heeft in de afgelopen tijd, een uiteenzetting over die andere kant van de medaille kan geven. Ik heb in het begin van de avond al een paar woorden van lof gesproken in de richting van Overste Felix en ik heb dat ook al aan het eind van zijn vorige voordracht gedaan. Ik wil niet in herhaling treden. Ik wil alleen nog Uw aandacht vragen voor de belezenheid die gebleken is uit de voordracht van Overste Felix. Ik wil de heren die Overste Felix in de gelegenheid hebben gesteld iets van zijn grote kennis over dit onderwerp te demonstreren, bedanken voor het feit dat ze in discussie hebben willen komen.

Dan sluit ik deze vergadering. Dank U wel.

Bijeenkomst donderdag 20 april 1971

te Doorn

Voorzitter:

Mijne heren, welkom hier. Ik open de vergadering en geef eerst het woord aan Majoor Segers. Zijn onderwerp is: „De mens in de strijdkrachten in de 70'er jaren”. Daarna een korte pauze. Vervolgens zal Overste Van Lent spreken over „Doel en plaats van militaire belangenverenigingen”. Onderwerpen, die in deze tijd van het allergrootste belang zijn voor allerlei ontwikkelingen, die zich in de krijgsmacht, met name op personeelsgebied voordoen.

Ik stel mij voor, om daarna een wat langere pauze te houden, waarna we tot een eventuele discussie kunnen komen. Allereerst dan het woord aan Majoor Segers.

(Volgt voordracht van Drs G. W. Segers, Majoor van de Koninklijke Luchtmacht).

Voorzitter:

Ik wil reeds nu Majoor Segers bedanken voor zijn door korthed uitmuntende analyse. Ondanks die korthed zullen er naar ik hoop te mogen aannemen toch wel opmerkingen zijn, die tot nadere discussie leiden. Het is niet nodig om het met alles zonder meer eens te zijn; we zullen bovendien in ons tijdschrift deze stof zeker ook nog diep moeten bestuderen. Maar daar kom ik straks op terug. Ik stel voor, dat we nu een paar minuten pauzeren, om daarna het woord aan Overste Van Lent te geven.

(Volgt korte pauze en voordracht van C. J. L. Van Lent, Luitenant-Kolonel MA (hmb).

Voorzitter:

Mijnheer Van Lent, U zult begrijpen, dat ik bij mezelf gedurende Uw lezing, enige malen verschijnselen van gespletenheid heb ontdekt. Als oud-voorzitter van een militaire belangenvereniging aan de ene kant en oud-lid van een regeringsdelegatie aan de andere kant. Ik dank U hartelijk voor Uw belangrijke bijdrage voor deze avond en hoop, dat er straks discussie zal volgen. Er is in de pauze, die we nu zullen krijgen, gelegenheid om zich daartoe op te geven bij mijn linker buur-

man, onze secretaris, de heer Haitsma Mulier. Schroomt U niet om met de beide inleiders in discussie te treden of nader vragen te stellen, opdat zij in de gelegenheid worden gesteld om hun thesis nog te verduidelijken of te verdedigen, dan wel misschien te wijzigen. Ik stel voor nu te pauzeren.

PAUZE

Voorzitter:

Aanwezig is slechts een klein gezelschap voor deze grote zaal. Toch heeft een groot aantal heren in verhouding, nl. vier, zich gemeld voor de discussie. Daar ben ik blij mee. In Den Haag, met een auditorium van ongeveer honderdtwintig mensen, hebben we het ook niet verder gebracht, dus wat dat betreft mijn complimenten.

Het zijn achtereenvolgens LtZ I van de Koninklijke Marine Reserve Scholten, Luitenant-Generaal Van de Wall Bake, de heer Lambers, LtZSD III van de KM Reserve en Mr. Ribbink. De heer Scholten zal zijn vragen richten zowel tot de eerste als tot de tweede spreker, Generaal Van de Wall Bake tot de eerste spreker en de beide andere heren tot de tweede spreker. Nu moet ik U verzoeken, omdat de tekst altijd wordt opgenomen i.v.m. publicatie in ons tijdschrift „Mars in Cathedra”, om voor het stellen van Uw vragen U op te stellen achter de microfoon. Wil de heer Scholten eerst het zijne zeggen?

LtZ. Scholten:

Graag voorzitter. Ik begrijp uit uw laatste opmerking, dat ik met elke inleider afzonderlijk in discussie kan treden.

Ik heb met belangstelling het betoog van Drs. Segers gehoord. Als technocraat, niet gehinderd door kennis, zal ik niet op zijn betoog ingaan over het mensbeeld, maar ik heb toch wat moeite met zijn formulering van „democratisering”; een democratisering die in het bijzonder op de strijdkrachten betrekking heeft. Met die schets van de inleider heb ik moeite, omdat die schets naar mijn

gevoel zo somber overkomt. Ik dacht bovendien, dat het juist één van de nadelen zou kunnen zijn van die democratie, wanneer deze, mede gezien de moderne publiciteits-media, zo somber overkomt. Dat geeft dacht ik een verkeerd beeld.

Ik zou de geachte inleider graag de vraag willen stellen, wat voor identificatie hij zou hebben met de volgende eigenschappen: trouw, gevoel voor hiërarchie, grote discipline bij het uitvoeren van besluiten, teamverband, groepssolidariteit, groepsverantwoordelijkheid en, last but not least, werken als tijdelijke onderbreking van de vrije tijd. Dat voor wat betreft de eerste inleider.

Dan een vraag aan Overste van Lent. Voorzitter wij zijn niet zo vreemd met elkaar en dat doet mij dan ook het recht ontlenen nu wat raillerend op te treden. Hij heeft de voorzitters van officierenverenigingen verboden om lid te worden van een politieke partij.

Daar heb ik daarom zoveel moeite mee, omdat hij een bepaalde afzonderlijke opstelling van de Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve-officieren zeker in politiek opzicht heeft geschetst. Misschien wil hij een uitzondering maken voor de voorzitter van de Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve-officieren. Zo ja, dan zou ik moeten concluderen dat van een fusie van officierenverenigingen in het geheel geen sprake kan zijn en dat we uitsluitend nog zouden kunnen spreken over een federatie. Dan blijft de eigen identiteit van die reserve-officieren bewaard, want de reserve-officieren kunnen, mits zij goed behandeld worden van defensiezijde, de potentiële medestanders van defensie zijn in de burgermaatschappij. Tenslotte een opmerking over de politiek binnen de inrichting of de kazerne. Dit is, gezien ook het jongste besluit van de Minister, niet toegestaan. Daarnaast, en het zij mij vergeven daarop te wijzen, zijn er in die politieke organisaties, die defensie een goed hart toedragen, discussies geweest, met helaas veel te weinig participatie van de vrijwillig dienende officieren; zij houden zich namelijk afzonderlijk, zonder dat wij dat aanbevelen en geven in meerderheid nog altijd blijk van „geen politiek in de kazerne”.

U zult begrijpen uit mijn betoog, dat ik het daar niet mee eens ben. Maar ik bevind me dan in goed gezelschap dacht ik als ik in het nieuwste nummer van „Twintig” lees, dat de VVDM haar 30.000 leden oproept om te stemmen op de Partij van de Arbeid, D'66 en de PPR. Ik dacht dat u daar de politiek in de kazerne hebt.

Tenslotte sprak Overste Van Lent over de liaison die de BDL, als ik hem goed gehoord heb, na-

streeft in het hele kader van de communicatie. Ik mag hem erop wijzen, dat inzonderheid ARKO zich nog wel wat verzet heeft tegen deze vorm van liaison. Misschien kan hij dat nader toelichten. Voorzitter, ik dacht dat ik het hier in eerste instantie bij kon laten. Dank u zeer.

Majoor Segers:

Mijnheer de voorzitter, als mijn verhaal „Democratisering in de krijgsmacht” bij mijnheer Scholten somber overgekomen is, dan moet ik daarbij zeggen, dat dit niet de bedoeling is, want in mijn gedachten is het hele probleem geen specifiek krijgsmachtprobleem. U vindt de spanning tussen de democratiserende mens en de organisatie op dezelfde wijze in de grote onderneming, de politieke partij, de vakbeweging, de KNVB, de ANWB. U vindt het ook terug achter het IJzeren Gordijn. Wat dat betreft, dacht ik, dat als in de krijgsmacht er het probleem van de emanciperende mens is, de verschillen met de andere organisaties slechts gradueel zijn. De plaats van de krijgsmacht en het doel van de krijgsmacht maken het probleem misschien iets ingewikkelder.

Nu vraagt mijnheer Scholten, welke identificatie ik heb met de begrippen trouw, gevoel voor hiërarchie, groepsvorming, discipline, teamverband, groepsloyaliteit, verantwoordelijkheid en werken. Ik zou willen beginnen om al deze begrippen te vertalen door het woord motivatie. Welke visie heb ik op de motivatie? De gedachte, die MacGregor over het menselijk gedrag tot uitdrukking heeft gebracht in die vijf niveaus van behoefte-bevrediging, brengt ons op het spanningsveld tussen de mens en de gemeenschap. Dat is, zoals in mijn inleiding ook gezegd, niet automatisch een positieve relatie. Aan de ene kant kun je zeggen dat het de mens is die de levensgemeenschap, de organisatie maakt.

Aan de andere kant is het ook zo, dat de mens, zonder die gemeenschap en zonder die organisatie niet zou kunnen bestaan. In het algemeen kunt u zeggen, dat de levensgemeenschap, die de mens de hoogste psychische behoeftebevrediging geeft, dat die levensgemeenschap en organisatie de mens het meest motiveren tot inzet.

In mijn inleiding heb ik gezegd, dat het gaat om een structuur die de mensen een zo hoog mogelijke bevrediging geeft, opdat hij daardoor kan komen tot een optimaal mogelijke inzet. Dat betekent, dat ik wel bewust de motivatie van de mens 1971 anders zie, dan wij vroeger gedacht hebben. In een organisatie – en stelt u voor, dat

die organisatie een krijgsmacht zou zijn – die aan de persoonlijke behoeftebevrediging van de mens geen enkele ruimte geeft, dan komen daar begrippen als trouw, groepsloyaliteit en groepsverantwoordelijkheid ook niet tot uitdrukking.

Het is uit de vele onderzoeken, die in de tweede wereldoorlog door de Amerikanen zijn gedaan en hele bibliotheken vullen, ons duidelijk geworden, dat de gevechtsmotivatie van de militair in de gevechtssituatie niet in de eerste plaats is geweest het ideaal van democratie of verdediging van waarden, maar het zich inzetten voor de groep, het team en de commandant, die door de mensen als „de leider” was aanvaard, die behalve z'n rang en functie het informele gezag had verworven. Het is bij onderzoek bij groepen Duitse militairen, die zich het meest heftig verdedigd hebben, gebleken dat dat niet altijd de meest felle Nazi's waren, maar die groepen, die als groep, als team, het hechtste functioneerden. Ik dacht dat u hier in een spanningsveld zat. Het spanningsveld tussen wat wij als vorm gegeven hebben en wat de beleving van de mensen is.

En dat sluit niet automatisch aan. Ik dacht dat de theorie die MacGregor heeft uiteengezet, geen ondermijning betekent van de factoren die u heeft genoemd.

LtZ. Scholten:

Het is mij helemaal duidelijk voorzitter. Ik wou alleen zeggen, dat het geen specifieke militaire eigenschappen betreft en dat de inleider met het hanteren van het gegrip „motivatie” wat algemeen is geworden, hetgeen niet mijn bedoeling was. Ik wou u erop attenderen, dat volgens de jongste analyse dit de factoren blijken te zijn, waarop Japan het derde industriële land ter wereld is geworden en ongetwijfeld de eerste plaats zal bereiken. Dank u zeer.

Overste Van Lent:

Mijnheer de voorzitter, mijnheer Scholten heeft drie punten aan de orde gesteld en het eerste punt was naar mijn gevoel een wat ludieke introductie om tot de andere punten te komen. Niettemin verplicht hij mij om er op in te gaan. Ik moet hem gaarne toegeven, dat hij mij bijzonder duidelijk begrepen heeft in mijn kanttekening, dat een voorzitter zich moet schonen van partijbindingen. Ik wil namelijk benadrukken, en dat is de ernstige toon in het antwoord op de eerste vraag, dat alle schijn van partijpolitiek vermeden moet worden. Het op deze wijze stelling nemen zou u kun-

nen zien, als reactie op een van oudsher bestaand standpunt, dat mensen die in de politiek gaan zich schonen van andere zakelijke bindingen. Het is de andere kant van de medaille. Als de heer Scholten stelt dat ik in ieder geval voor de voorzitter van de AVNRO een uitzondering moet maken op grond van de doelstelling van zijn vereniging, dan ontgaat mij de draagwijdte van zijn opmerking. De doelstelling van de vereniging, waar hij lid van is en waarin hij een belangrijke bestuursfunctie vervult, is zo sterk op het algemeen belang gericht, dat men als Nederlander volledig achter die doelstelling kan staan. Nederland voert ook een daarop afgestemde politiek, hetgeen bij het merendeel van de partijen in hun programma geschreven is. Desalniettemin is er voor mij geen reden om de voorzitter van de AVNRO aan een partij te binden. Een andere zaak is het koppelen van het verenigingsbeleid aan het politieke denken in de Nederlandse samenleving, dat in meerderheid tot uitdrukking komt.

Zijn tweede vraag, mijnheer de voorzitter, handelt over de politiek in de inrichting of kazerne. Ik moet u zeggen dat dit voor mij eigenlijk een eenvoudig probleem is. Het is uitgesloten om politiek in kazernes te verbieden. Wij zijn Nederlanders, wij zijn militair, maar tevens staatsburger en vooral in deze verkiezingstijd, we ervaren het elke dag, gonst het van de gesprekken met een politieke inslag.

Naar mijn mening is het de bedoeling van de minister geweest om te stellen dat hij het organisatorisch onmogelijk vindt om 28 partijen bij toerbeurt gelegenheid te geven om alle kazernes langs te gaan.

Als u even een rekensommetje maakt van het aantal partijen, het aantal kazernes, het aantal mensen in die kazernes, de groepjes die men moet vormen om tot een redelijke discussie te komen, dan vind ik het alleen maar een uiting van verstandig beleid dat de minister zegt: ik kan hier gewoon niet aan beginnen. Alleen al uit pragmatische overwegingen.

De derde vraag gaat over de liaison die door met name de Generaal Thijssen in het informeel overleg is gesuggereerd (zie ook hiervoor, red.). Daarentrent stelt de heer Scholten, dat ARKO zich heeft verzet tegen deze liaison. Ik wil graag als lid van ARKO, tevens lid van de Federatie van Christen Officieren Verenigingen stellen, dat ik hier niet sta als verenigingsman, maar als een door de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap uitgenodigd spreker. Ik

meen dat het optreden voor deze vereniging, die het woord „wetenschap” in haar naam voert, moet betekenen dat een inleider niet kan volstaan met het geven van gangbare opvattingen en het gaan van betreden paden. Integendeel, hij zal nieuwe wegen moeten projecteren. Als ik daar niet in geslaagd ben, moet u mij dat wel verwijten. Dit, mijnheer de voorzitter, als antwoord op de vragen van de heer Scholten.

LtZ. Scholten:

Voorzitter, ik meen dat mijn vragen ten dele zijn beantwoord. De eerste vraag is namelijk niet beantwoord.

Ik heb een vraag gesteld, naar aanleiding van de opmerking van de inleider, dat hij de voorzitters van de officierenverenigingen het lidmaatschap van een politieke partij wil ontzeggen.

Ik dacht, dat een reserve-officier, die een aangeklede burger is, zeker het recht heeft, doch ook dat alle officieren het recht hebben, inclusief de voorzitters van de verenigingen, actief lid te zijn van een politieke partij. Ik vind namelijk de schijn vermijden zo achterhaald in de evolutie, dat u daar zelfs niet over zou mogen spreken. Als dat niet bij de vrijwillig dienenden is doorgedrongen, dan wil ik dat nu wel persé naar voren brengen voor de reserve-officieren. Dat was eigenlijk mijn bedoeling. Dank u zeer.

Overste Van Lent:

Mijnheer de voorzitter, ik wil bepaald geen onderscheid maken tussen voorzitters, die wel in werkelijke dienst en die niet in werkelijke dienst zijn. Ik meen overigens, dat men zich als mens niet kan vrijwaren van zijn opvattingen, noch van zijn levensbeschouwelijke noch van zijn politieke opvattingen. Men zal daar altijd van moeten getuigen, maar wanneer men dat doet onder de vlag van een politieke partij, dan is er sprake van een presentatie welke niet vanuit het ledenbestand valt te motiveren.

Mag ik het hierbij laten, mijnheer de voorzitter?

Voorzitter:

Mag ik er een woord aan toevoegen. Ik geloof, en dat als een persoonlijke mening, dat het hebben van een lidmaatschap van een politieke partij niet hoeft te betekenen, dat je je functie uitoefent onder de vlag van die partij. Net zo goed, als u vanavond hier niet gesproken hebt als voorzitter van de FCO (Federatie van Christen Officieren-

verenigingen), doch als inleider van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap. Ik ben overigens blij, dat u aan onze uitnodiging gevolg hebt gegeven, maar dat is des voorzitters. Thans geef ik gaarne het woord aan Generaal Van de Wall Bake.

Generaal Van de Wall Bake:

Mijnheer de voorzitter, ik geloof, dat je pas als je gepensioneerd bent het gaat waarderen om weer eens een avond aanwezig te zijn bij een vergadering van „Krijgswetenschap”. En twee zulke voortreffelijke inleidingen te mogen aanhoren.

Ik zou willen beginnen met beide inleiders mijn bescheiden compliment te maken voor het voortreffelijke verhaal, dat zij ons gegeven hebben. Ik zou een vraag willen stellen aan de eerste inleider, majoor Segers, hoewel hij al een gedeelte van die vraag overbodig heeft gemaakt door zijn antwoord aan de eerste vraagsteller. Ik had namelijk ook nog even willen terugkomen op die vijf behoeftebevredigingsniveaus van Mac Gregor, op dat nieuwe mensbeeld, dat – althans mij persoonlijk – zeer aanspreekt en verhelderend werkt. Ik meen majoor Segers goed begrepen te hebben, dat hij bepleit heeft dat een modern leiderschap afgestemd dient te zijn, ruimte dient te scheppen voor die vijf behoeftebevredigingsniveaus. En ik geloof dat het ons ook aanspreekt, als men gelegenheid biedt tot overleg, inspraak. Als men delegeert, als men waardering kenbaar maakt. Het punt waar ik mee zit, is dit. Ik geloof, dat voor ons militaire bedrijf, in tegenstelling tot welk burgerbedrijf ook, het verschijnsel is, dat die vijf niveaus van Mac Gregor niet moeizaam door tientallen jaren heen betreden worden, maar dat die in het militaire bedrijf kunnen wisselen met de dag. Dat wij het ene moment (onder vredesomstandigheden in de kazerne) alle ruimte hebben voor zelfontplooiingen op „het niveau 5”. En dat wij het andere moment (in de harde werkelijkheid, als die onverhoopt zich zou voordoen), onder vele omstandigheden zitten op niveau 1: het vechten voor het behoud van je leven. Dit brengt, dacht ik grote problemen mee bij toepassing binnen de krijgsmacht. Dat leiderschap afgestemd dient te zijn, ruimte dient te bieden aan deze vorm van democratisering, dat zal (en nu gebruik ik een woord van de tweede inleider bij een andere voordracht) „flexibel leiderschap” inderdaad mogelijk moeten maken.

Ik geloof dat het tot zover nog allemaal wel aanvaardbaar is. Maar mijn moeilijkheid is: als men

in vredetijd de man gewend heeft aan veel overleg, aan veel inspraak, is het dan nog te verwachten, dat hij bij die terugval van behoeftebevredigingsniveau nog in staat zal zijn het daaraan aangepaste leiderschap, dat zeer sterk het karakter zal dragen van een autoritair-leiderschap omdat het niet anders kan op het gevechtsveld, te aanvaarden? Het is een probleem waar ik mee zit; ik zou bijzonder graag het oordeel van de inleider willen horen. Dank U zeer, mijnheer de voorzitter.

Majoor Segers:

Mijnheer de voorzitter, de vraag van Generaal Van de Wall Bake, geeft me de gelegenheid om nog even uit te weiden over het verschil tussen de militaire- en de bedrijfsmotivatie van mijnheer Scholten.

Te zeggen, dat die niveau's van behoeftebevrediging met de dag wisselen is, dacht ik, te eenvoudig gesteld. Als je zegt, dat wij in vredetijd de mens misschien wel een stuk zelfontplooiing kunnen geven tot het vijfde niveau en dat dit in oorlogstijd zal terugvallen tot de zorg voor het naakte bestaan, dan wil ik stellen, dat er ook in vredetijd situaties zijn, die zich elke dag kunnen voordoen en waarbij we beleven dat de zekerheid van de mensen ondergraven wordt. Wat gebeurt er in een bedrijf waar geruchten gaan over een faillissement? Dan leven de mensen op het alleraagste niveau van behoeftebevrediging. Het is ook gevaarlijk om de oude vorm van leiderschap te identificeren met autoritair en democratisch leiderschap te identificeren met participierend. Het is namelijk mogelijk om op de meest autoritaire wijze de democratisering voortgang te doen vinden en het is mogelijk om op de meest charmante participerende wijze het overleg te laten verzanden.

Als ik spreek over vormen van leiderschap of flexibel leiderschap, dan zie ik twee polen, de ene „autoritair”, waarbij de leider uitsluitend beslist en de andere „participierend”, waarbij de leider beslist nadat de leden van zijn groep, over dat probleem hebben deelgenomen aan het beslissingsproces. Tussen deze twee uiterste polen moet de leider in zijn dagelijks optreden kiezen. Wat is er in de toolkist van de vakman?

De amateur, de doe-het-zelver kunt u herkennen omdat hij voor alle situaties maar één sleutel of één waterpomptang ter beschikking heeft. Met dat ene werktuig moet hij alle situaties te lijf. Het is het begin van vakmanschap, wanneer de man

in één oogopslag ziet dat hij voor deze situatie ringsleutel nr. zoveel nodig heeft. En dit is juist de wijze van optreden in de situatie die de leider kenmerkt.

Als de man in vredetijd, zo is het probleem gesteld, gewend is aan overleg, zal hij dan in een andere situatie nog wel kunnen wennen aan autoritair leiderschap?

Generaal, het is mijn overtuiging, dat hij erom zal smeken. Want de situatie is anders en de man vraagt erom. En dan hoeven we niet alleen terug te gaan naar een gevechtssituatie. Tijdens de watersnoodramp in Zeeland in 1953 werd in een moment van gevaar door de groep die man als leider geaccepteerd, die de problemen daadwerkelijk te lijf gaat.

En dat is dan heel vaak niet de aangewezen ambtsdrager, maar de man die op het kritieke moment de leidersrol vervult. Aan de andere kant moeten wij er aan wennen, dat behalve de gevechtssituatie, ook andere militaire situaties normgevend kunnen zijn. Ik denk aan het geweldige technische en verzorgingsapparaat. Ik geloof dat we niet meer kunnen zeggen dat ons geweldig technisch apparaat, met zijn niveau's aan vakkennis, specialistisch werk, dat daar één voorgeschreven type leiderschap en optreden mogelijk is. Er is niet alleen de flexibiliteit van de leider op elk moment, maar ook een verschil in optreden door de gehele organisatie heen.

Dit hangt af van de situatie en ik geloof dat u altijd het verschil zult kunnen zien. Bij groepen, die bezig zijn met zeer ingewikkeld werk en met een hoog specialistisch kennisniveau, zal de behoefte aan een eigen inbreng altijd groter zijn dan bij groepen die met eenvoudiger werk bezig zijn en waarbij het specialistisch kennisniveau van de mensen lager ligt. Ik hoop dat ik uw vraag naar tevredenheid beantwoord heb.

Voorzitter:

Het woord is nu aan Luitenant ter Zee derde klasse Lambers, eveneens van de Koninklijke Marine Reserve.

LtZ Lambers:

Door mijn werk als dienstplichtige heb ik nogal te maken met de geschiedenis van de belangenverenigingen en de vraag die ik wou stellen is drieledig, zij het samenhangend.

Het eerste is: U schetst in Uw inleiding een samengaan van de verenigingen in horizontaal ver-

band, maar daartegenover stelt u een vermeerdering in verticaal verband.

Ik dacht, de ontwikkelingen bekijkend, dat het niet zo zou zijn. Als je de geschiedenis van de verenigingen bij de Marine bekijkt, vooral van vóór de oorlog, blijken er tal van verenigingen te zijn geweest. Belangenverenigingen op onder-officiers- en manschappenniveau, daarnaast op officiersniveau een belangenvereniging en andere verenigingen.

Na de oorlog is dit alles samengevloeid in de huidige twee verenigingen. Ik dacht dat ook in het huidige werkklimaat, waarbij duidelijk het belang van een sterke organisatie op de voorgrond treedt, de belangenverenigingen niet anders zouden kunnen doen en ook zullen doen, dan in de toekomst naar elkaar toegaan, dus ook in de verticale lijn. Dat is de eerste vraag. Daaraan vastgekoppeld zit de tweede vraag.

Wat vindt u van de gedachte, dat het samengaan in één centrale van militair personeel, zoals door u genoemd, te ver zou gaan.

Zoals u zegt, dat het militair personeel een geheel eigen functie en werkklimaat heeft, dat duidelijk is te onderscheiden van dat van de burgers, zo dacht ik, dat je je ook moet realiseren, dat een Marineman ander werk heeft dan een Luchtmachtman en een Landmachtman. Niettegenstaande die centrale, zullen afzonderlijke verenigingen, maar dan per krijgsmachtdeel, een duidelijke taak moeten hebben.

Hier achteraan komt een derde vraag.

Als die centrale van militair personeel er zou komen, dan is zij het vertegenwoordigend lichaam in het militair georganiseerd overleg. Zij spreekt dan namens alle militairen derhalve van alle rangen, standen, klassen en groepen. Als het zover is geloof ik dat het nut van het geheel niet meer aanwezig is, omdat de zaken van het centraal militair georganiseerd overleg dezelfde zijn als van het burgerlijk georganiseerd overleg. De zaken die specifiek zijn voor de verschillende onderdelen van de krijgsmacht, zullen namelijk niet in een centraal georganiseerd overleg behandeld worden, maar juist in de dienstcommissies, waar men directer betrokken is bij de werksituatie. Ik dacht dat, wanneer alles in één grote organisatie wordt gebundeld en in één centraal militair georganiseerd overleg wordt behandeld, men bijna zou kunnen overstappen naar het centraal burgerlijk georganiseerd overleg.

Dan zou men één overheids-georganiseerd overleg kunnen maken. Dit waren mijn vragen.

Overste Van Lent:

Mijnheer de voorzitter, de eerste vraag van de heer Lambers is op zich een interessante vraag en geeft naar mijn mening uitstekend aan, dat een inleiding met vrij veel stellingen op zich al de behoefte in zich bergt om er over na te denken en om die zaak wat verder uit te diepen. Voorlopig wil ik het volgende antwoord geven.

Tegenover elkaar staan het horizontaal en het verticaal samengaan. De heer Lambers twijfelt aan mijn stelling, dat in de verticale geledingen het aantal organisaties zal toenemen. Hij baseert dat op een ontwikkeling van vóór de oorlog bij de Koninklijke Marine.

Uit de geschiedenis van de militaire belangenverenigingen binnen de K.M. zou blijken dat heterogene milieu's homogeen worden en resulteren in twee verenigingen. Ik zou daar op willen zeggen, dat in een maatschappij met nivellerings-tendenzen – in de tijd gezien – schoksgewijze tweemaal nivellering ten opzichte van één keer dénivellering optreedt.

Dit betekent dat de diverse niveau's van deskundigheid, behalve algemene voorzieningen ook de eigen positie en honorering veilig willen stellen. Ook buiten de militaire samenleving zijn diverse niveau's te vinden, zoals academici, hogere employé's, doch ook categorale groeperingen, die eigen vormen van organisatie gaan zoeken, juist in het kader van hun belangen. Het is van mij een veronderstelling, en de tijd zal het moeten uitwijzen.

Wel heb ik in mijn voordracht nog wat argumentjes aangevoerd, die dan gewogen kunnen worden, om te kijken waar de balans naar over slaat. Het tweede punt slaat onder meer op de centrale van militair personeel en op het militair G.O.

Hoe dit laatste zich ontwikkelt weten wij nog niet.

In de memorie van toelichting van de begroting van 1971 is daar door de minister niet verder op ingegaan; hij heeft alleen het militair G.O. in grote lijnen geprojecteerd. Met de vraagsteller ben ik het volkomen eens, dat er behalve gemeenschappelijke zaken ook een aantal krijgsmacht-gebonden zaken zijn.

In vele zaken van de rechtspositie is het leef- en werkklimaat van het eigen milieu naar mijn gevoel zeer belangrijk en ik kan me voorstellen, dat de Marine, de Luchtmacht en ook de Landmacht hun eigen overleg willen inbouwen. Van de andere kant kunnen de belangenverenigingen ge-

rust tot een centrale van militaire personeelsverenigingen toetreden en afhankelijk van de onderwerpen collectief of separaat optreden.

Hiermede kom ik vanzelf aan de derde vraag. Ik meen, dat er behalve de specifieke krijgsmachtbelangen er vrij veel belangen zijn, die voor de krijgsmacht in zijn totaliteit gelden. Als voorbeeld wil ik noemen het vraagstuk van de werk- en rusttijden. Scheepstijd en hondewacht, zijn weliswaar bij de Marine bestaande begrippen, doch het equivalent is te vinden bij de andere krijgsmachtdelen. De groetplicht is voor de drie krijgsmachtdelen een zaak met dezelfde aspecten binnen de inrichting én binnen de kazernes. Het vraagstuk van het straf- en tuchtrecht, zeker ook de formele kanten daarvan, liggen voor de drie krijgsmachtdelen gelijk en in de toepassing zal dikwijls blijken, dat wij allen militairen zijn van dezelfde stam. Mijnheer de voorzitter, ik meen met deze beantwoording te kunnen volstaan.

Voorzitter:

De laatste vraagsteller, de heer Ribbink.

Mr. Ribbink:

Mijnheer de voorzitter, ik zou aan de tweede spreker, de heer Van Lent, op één aspect van zijn uiteenzetting willen terugkomen. Hij heeft gezegd, dat naast de taak van de persoonlijke belangenbehartiging ook behartiging van de belangen van de krijgsmacht de doelstelling van de officiersverenigingen is, die weer uiteenvalt in een interne belangenbehartiging en de behartiging van de belangen van de krijgsmacht als instituut. Op dit punt zou ik graag nader worden geïnformeerd, of, en zo ja in hoeverre de verenigingen zich, om een modern woord te gebruiken, bezig houden met „image-building”. Het is u allen bekend, dat bepaalde groepen in de maatschappij dag en nacht bezig zijn, om het aanzien van de krijgsmacht en de krijgsmacht zelf, te ondermijnen, vaak met loze argumenten, die makkelijk te weerleggen zijn.

Het feit alleen, dat deze niet weerlegd worden, dat daarvoor kennelijk niemand beschikbaar is, maakt dat het auditorium gaarne bereid is of onkritisch genoeg is, om deze visie's van sprekers maar over te nemen. Worden ze echter beantwoord, dan gaat men nadenken. Het is verveelend, maar het feit doet zich nu eenmaal voor. U beschikt bij Uw verenigingen over enige tienduizenden reserve-officieren. Bestaat er een mogelijkheid, om deze mensen, die toch in de

burgermaatschappij positieve relaties kunnen vormen, op de een of andere manier te activeren? Over de wijze waarop, kunt u avonden vullen.

Van belang is het feit, dat men wat hoort, wat informatie krijgt. Ik wil hier graag het voorbeeld aanhalen van de Zwitserse Officiers- en Onderofficiersverenigingen, die zich juist met deze zaken zeer intensief bezig houden. Ik denk aan een voortreffelijk rapport, dat in 1967 is verschenen van Zwitserse Officiersverenigingen over de wat zij noemen „Geistliche Landesverteidigung”. Er zijn ook andere activiteiten. De Zwitserse Onderofficiersvereniging heeft een zeer groot bindend element met z'n niet-actieve makers door het uitgeven van een voortreffelijk tijdschrift, wat graag gelezen wordt en interessante onderwerpen bevat. Op dit punt is in Nederland eigenlijk niets voorhanden. De krachten, die hier zijn, die zijn volkomen gespleten. Ik denk aan een „Ons Leger”, de vereniging ter beoefening van de militaire historie, de uitgifte van het Legermuseum. Heeft men op een of andere manier plannen om tot één bindend tijdschrift te komen? Ik wil niet zeggen, dat het ideaal is, zo'n tijdschrift, maar men maakt een stap, men interesseert de mensen weer en men betreft de mensen weer bij het gebeuren.

Hebben de verenigingen ooit overwogen om mensen eens een keer aan te wijzen, om naar politieke café's te gaan?

Men etaleert zich, men laat zich zien aan de maatschappij en ik geloof, dat het contact burgermilitair op deze wijze op een zeer effectieve manier kan worden bevorderd en dat dus de argumenten, die dagelijks via radio en televisie op de Nederlandse bevolking worden uitgestrooid dan eens een keer weerlegd kunnen worden.

Ik kan u echt zeggen, ik maak het persoonlijk mee en ik hoor het ook heel veel van anderen, vooral bij bepaalde groepen van de PvdA, dat de misverstanden berusten op een zuivere vorm van onwetendheid. Ik dank u.

Overste Van Lent:

Mijnheer de voorzitter, ik wil de heer Ribbink dank zeggen voor zijn aanvulling. Ik meen dat hij geheel heeft gesproken in de lijn die ik heb geprobeerd te ontrollen vanavond. Ik wil zijn betoog van harte onderschrijven. Wij zullen iets moeten doen aan „image-building” en dan denk ik primair aan de organisatie. De thans bestaande commissies inzake de rechtspositie en de voorlichting van de reserve-officieren zou de

mogelijkheden van het activeren van de reserve-officieren op zich kunnen nemen. Binnen het kader van mijn voordracht past overigens de mening, dat in een totale samenwerking van de verenigingen van actief dienende officieren en reserve-officieren, ook de reserve-officieren volkomen op de hoogte zijn van de problemen die binnen de krijgsmacht spelen. Hier kunnen de verenigingen gezamenlijk iets aan doen. Ik meen ook dat het op het programma staat van de verenigingen. Eén gezamenlijk tijdschrift is een onderwerp wat al enkele malen genoemd is. Er zijn ook geslaagde pogingen van enkele verenigingen om tot een gezamenlijke uitgave te komen.

Er zou ook een duidelijke behoefte aan een gezamenlijk optreden naar buiten moeten zijn. Hierdoor krijgt de functie van de verenigingen, te weten het dienen van het krijgsmachtbelang, meer gestalte.

Mijnheer de voorzitter, U begrijpt dat hetgeen de heer Ribbink heeft gesteld, door mij graag wordt onderstreept. Ik dank U.

Voorzitter:

Heren het is aan mij om deze avond te besluiten. Ik zou willen zeggen hoezeer het me spijt, dat deze grote zaal nogal slecht gevuld is. Dat heb ik daarnet ook al gedaan. Omdat de onderwerpen die we vanavond bij kop hebben gehad uitermate belangrijk en helemaal van deze tijd zijn. En dan mogen wij met alle ontwikkelingen die zich in de maatschappij voordoen eenvoudig niet achter blijven. Ik zeg niet dat de krijgsmacht voorop moet lopen. Maar in ieder geval, er is een relatie tussen die maatschappij en de krijgsmacht. Hoe men dat ook keert of wendt. En men zou rekening moeten houden met dingen die in die maatschappij gebeuren. Ik wil niet zeggen dat het een identificering moet zijn van het één met het ander. Ik geloof dat dat een onmogelijkheid is maar mag misschien herinneren aan een lezing van prof. van Doorn een jaar of twee geleden over „Krijgsmacht en Democratie”. Waarin hij duidelijk heeft aangetoond, dat een krijgsmacht in wezen voor wat betreft z'n interne organisatie en zijn optreden nooit geheel democratisch kan zijn. Daar zitten allerlei tegenspraken in en in zekere zin zijn we aan het zoeken naar de quadratuur van de cirkel. Aan de andere kant is het zoeken naar die „steen der wijzen” noodzakelijk en moeten we doorgaan met zoeken. Ik meen, dat in de beide voordrachten een aantal ele-

menten heeft gezeten die kunnen bijdragen tot voortgezette studiën op deze terreinen. Het is hier al gebleken, in dit betrekkelijk kleine gezelschap, hoe bepaalde woorden en opinies anders aankomen. Wij zitten hier al van drie verschillende krijgsmachtdelen. Die zijn verschillend, zelfs in mentaliteit dikwijls. Het is niet eenvoudig en ook niet gewent wellicht om die zo op één hoop te vegen. Ik heb dat woord in de pauze opgevangen en ik neem dat over. Ik geloof niet dat dit moet. Men moet naar elkaar toegroeien en trachten gezamenlijk tot oplossingen te komen. Uit mijn eigen ervaring herinner ik mij dat het zelfs in één vereniging al moeilijk was – in een belangenvereniging – relatie te houden tussen leden en bestuur. Laat staan wanneer het gaat om – ik meen dat we nu 12 belangenverenigingen hebben – een nog groter aantal leden dan toen en bovendien met andere centrales en met de overheid. Het zijn uiterst moeilijke zaken. Ik geloof dat men moet trachten om met veel geduld en wijsheid deze dingen tot oplossing te brengen. Waarbij dan in het bijzonder nog spreekt het punt door Generaal v. d. Wal Bake aangeroerd. Dat wat je in vredetijd in zekere zin kunt permitteren, straks in moeilijker omstandigheden niet meer mogelijk is. En nu heeft een van de inleiders gezegd: men zal dan om leiderschap smeken; ik geloof daar gedeeltelijk ook wel in; ik geloof, dat we er naar moeten streven, dat de commandanten de werkelijke leiders zijn. Dat is een belangrijk punt in de opleiding. Het komt voor, natuurlijk, dat b.v. burgemeesters falen op het moment suprême. Maar er zijn vele, vele voorbeelden van burgemeesters én van commandanten, die in de moeilijke omstandigheden hun taak als de „leider” hebben verricht. „Image-building” is genoemd. Ik heb waardering gehad voor de poging van de heer Ribbink om in die richting het een en ander te poneren. Ik geloof dat het waar is. Ik heb het voorrecht gehad enkele jaren in een civiele functie te mogen werken en ervaren, dat de image van de kolonel en van de generaal in de civiele maatschappij ongunstig is. We moeten er van onze kant alles aan doen om te proberen die image kwijt te raken. Hoe men dat wil doen is een tweede. Ik geloof, dat officiersverenigingen daar inderdaad een belangrijk taak zouden kunnen hebben.

Heren, nogmaals grote dank aan de beide inleiders en aan degenen, die aan de discussie hebben willen bijdragen. Ik wens u wel thuis en bedankt voor uw komst hier naar toe.

De tegenstelling tussen „Fach- und Führungsdenken“

Introductie

De auteur van het artikel – kolonel Pfeiffer – is als docent verbonden aan de Führungsakademie der Bundeswehr.

In de periode van 24 augustus tot 17 september 1971 zal aan de Führungsakademie een eerste poging worden ondernomen om in een cursus „Modernes Führungsverfahren (Management)“ de door schrijver ontwikkelde gedachten m.b.t. een „Allgemeine Führungslehre“ gestalte te geven.

De bewerkers van het artikel zijn van oordeel dat ook in Nederland tijdens een (herziene) Hogere Militaire Vorming naast de tactisch/operationele-, de logistieke-, de personele- en de financieel/administratieve onderwerpen bijzondere aandacht dient te worden besteed aan het proces van leidinggeven en de daarbij te hanteren methodieken en technische hulpmiddelen. De door kolonel Pfeiffer aangeduide „Lehre“ zou hierbij, aangepast aan de specifieke behoeften, kunnen worden uitgebouwd tot een theorie van het proces van militaire bevelvoering en besluitvorming.

1. Inleiding

Zowel bij het bedrijfsleven als bij de krijgsmacht staat thans de opleiding van leidinggevend personeel in het middelpunt van de belangstelling. Ook binnen de krijgsmacht wordt heftig gediscussieerd over begrippen als leiding en management en over de tegenstelling specialist en generalist. Zelfs in het in 1970 door de Bondsrepubliek uitgegeven „Weissbuch 1970: Zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage der Bundeswehr“ komen uitspraken op dit gebied voor, zoals o.a.:

Een samenvatting en bewerking van het door Johannes Pfeiffer geschreven artikel „Zur Dialektik des Fach- und Führungsdenken“, gepubliceerd in Wehrkunde, uitgave februari 1971.

„... Vor allem der Offizier in Generalstabdienst wird zu einer Art von Manager, dessen Aufgabe est ist, Spezialisten zu koordinieren.“

Deze „managers“ dienen, gezien de complexe vraagstukken die moeten worden opgelost, goed worden opgeleid.

Inhoud en vorm van een opleiding voor leidinggevend personeel is afhankelijk van de kennis van het leidinggeven („Führungswissen“) – vertaald in termen van kennis, inzicht en vaardigheid – nodig voor het vervullen van „Führungsaufgaben.“

Deze „Führungsaufgaben“ worden op hun beurt weer bepaald door de heersende opvattingen omtrent de verantwoordelijkheden van de leiding.

Indien de inhoud van deze essentiële op het leidinggeven betrekking hebbende begrippen niet duidelijk wordt vastgesteld en vastgelegd, is een herziening van de opleiding voor leidinggevend personeel zonder behoorlijk fundament nodig.

2. „Fachproblem und Führungsproblem“

Onder leidinggeven („Führung“) dient te worden verstaan: „het voortdurend in gang zetten en sturen van menselijke activiteiten teneinde daarvoor het gestelde doel te bereiken.“

Nu kan bij elk doelgericht handelen – dus ook bij „Führung” – een algemeen, in vier fasen verloopend grondpatroon worden onderkend, dat bestaat uit een aantal deeltaken die achtereenvolgens moeten worden uitgevoerd. De fasen die hierbij worden onderkend zijn:

- a. vastleggen van de toestand, bepalen van de doelstellingen en grondbeginselen;
- b. planning;
- c. uitvoering;
- d. controle.

Omdat, zoals reeds eerder werd opgemerkt, leidinggeven doelgericht handelen is, zijn ook bij het leidinggeven deze gefaseerde deeltaken te onderkennen.

Complexe vraagstukken omvatten twee hoofdelementen waartussen een spanningsveld bestaat, namelijk een element van vaktechnische aard („Sach- und Fachprobleme”) en de hierbij zich gelijktijdig voordoende problemen van het leidinggeven („Führungsprobleme”). Tot nog toe bestaat bij hen, die zich met het leidinggeven bezighouden de neiging teveel de nadruk te leggen op het bereiken van het uiteindelijke doel („Führungsdenken”), terwijl anderzijds zij die bij de vaktechnische problematiek betrokken zijn aan zaken van vaktechnische aard teveel aandacht schenken („Fachdenken”). De „Struktur des Sach- und Fachproblems” wordt bepaald door de uit te voeren taken en is specifiek voor elk (vak)gebied waaraan leiding moet worden gegeven.

Zo komt een productieproces tot stand door het vervullen van deeltaken: inkopen, ontwikkelen, beproeven, produceren en verkopen. De militaire bijdrage aan de veiligheid wordt gerealiseerd door het vervullen van deeltaken op het gebied van de legerplanning en legeropbouw, uitrusting, opleiding en het verkrijgen en instandhouden van gevechtsvaardigheid. Het oplossen van deze zgn. „Sachaufgaben” wordt gekenmerkt door een chronologische of maasvormige structuur waarin de verschillende deeltaken worden uitgevoerd. Binnen al deze deeltaken is echter weer hetzelfde algemeen geldige gefaseerde grondpatroon van het leidinggeven te onderkennen.

De „Struktur des Führungsproblems” volgt uit de analyse van de aan de „Führung” gestelde taak, die, zoals reeds eerder werd vermeld, bestaat uit het afwisselend in gang zetten en sturen van menselijke activiteiten. Dit leidinggeven

heeft een cybernetisch karakter. De handelingen vormen gezamenlijk een regelkring volgens welke de problemen van het leidinggeven worden opgelost en die het volgende grondpatroon doorloopt:

- a. het vaststellen van de doelstelling ex-ante;
- b. het ontwikkelen van een plan voor de uitvoering;
- c. het nemen van maatregelen om de uitvoering in gang te zetten en te sturen;
- d. het meten van het resultaat ex-post.

Het leidinggeven bestaat derhalve uit het achtereenvolgens uitvoeren van deze algemene deeltaken. Het essentiële verschil tussen vaktechnische problemen en de problematiek van het leidinggeven is gelegen in het feit, dat bij het oplossen van de vaktechnische vraagstukken de deeltaken verschillend zijn, terwijl het oplossen van de problemen op het gebied van leidinggeven volgens een vast grondpatroon kan geschieden, onafhankelijk van de taak van de organisatie als geheel. Het gevolg hiervan is dan ook dat leidinggevend personeel uitwisselbaar is in tegenstelling tot vaktechnisch personeel. Bij het oplossen van „Fach- und Führungsprobleme” ontstaan „administratieve problemen” („Verwaltungsprobleme”), zijnde het totaal van zgn. secundaire taken. De „Struktur des Verwaltungsproblems” volgt uit een analyse van deze ondersteunende taken, die noodzakelijk zijn om het uiteindelijke doel te bereiken. Zo behoort in een productieorganisatie de materieelaankoop tot een van de vakgebieden binnen dat bedrijf, terwijl in een organisatie die „veiligheid” produceert deze activiteit een typisch „Verwaltungsproblem” is.

3. Verantwoordelijkheid op vaktechnisch- en op leidinggevend gebied (Fach- und Führungsverantwortung)

Uit de definitie van het leidinggeven („Führung”) volgt, dat de leider de verantwoordelijkheid draagt voor het bereiken van het uiteindelijke doel.

Dit nu werpt de volgende vragen op:

- a. Kan deze verantwoordelijkheid voor het geheel worden gedeeld?
- b. Kan een leider (lijnfunctionaris) een deel van zijn verantwoordelijkheid overdragen (delegeren), zo ja welk deel?
- c. Kan leidinggeven worden onderverdeeld?

Het antwoord op deze vragen is zeer belangrijk

omdat hierdoor de verantwoordelijkheden van de leider („Führerverantwortung“) duidelijk kunnen worden afgebakend.

V.w.b. het delegeren van verantwoordelijkheid zou gedacht kunnen worden aan de theoretische benadering van het aan de „Akademie für Führungskräfte der Wirtschaft“ ontwikkelde denkmodel („Harzburger-Modell“). Dit model stelt, dat op basis van de plichten van de leiding en ondergeschikten, de verantwoordelijkheden op alle niveaus binnen een bedrijf kunnen worden vastgesteld. Dit is echter in de praktijk geen bruikbare uitspraak gebleken.

Toch is het zinvol een afbakening aan te geven tussen „Führungsverantwortung und Fachverantwortung“, temeer daar de alleswetende leider niet meer bestaat.

Als eerste stap daartoe zullen de inhoud en omvang van de verantwoordelijkheden op het gebied van leidinggeven („Führungsverantwortung“) op ondubbelzinnige wijze moeten worden vastgelegd.

Deze verantwoordelijkheden nu zijn af te leiden uit het algemeen geldige grondpatroon van het leidinggeven. Deze verantwoordelijkheden van de leiding omvatten dan het volgende:

- a. de verantwoordelijkheid voor het vaststellen van het uiteindelijke doel, alsmede voor de daartoe noodzakelijke informatie;
- b. de verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van het algemene plan voor de uitvoering, waarin alle noodzakelijke voorwaarden ter bereiking van het gestelde doel zijn opgenomen, met name het:
 - vaststellen van de doeleinden der deeltaken,
 - vastleggen van methoden en werkwijzen,
 - vaststellen en verkrijgen van noodzakelijke middelen,
 - vaststellen van de factoren tijd en ruimte;
- c. de verantwoordelijkheid voor het geven van ondubbelzinnige aanwijzingen en opdrachten;
- d. de verantwoordelijkheid voor het toezicht op de uitvoering en het toetsen van het eindresultaat („IST-WERT“) aan de gegeven opdracht („SOLL-WERT“).

„Führungsverantwortung“ omvat aldus het doelgericht gebruikmaken van de te verwachten vaktechnische bijdragen, alsmede het beoordelen en coördineren ervan gericht op de realisatie van het uiteindelijke doel.

De „Fachverantwortung“ daarentegen omvat de

verantwoordelijkheid voor het tijdig voorzien van vaktechnische bijdragen.

Op grond hiervan kan worden gesteld:

„Die Gesamtverantwortung für eine komplexe Aufgabe ist in eine Führungs- und in eine Fachverantwortung einzuteilen.“

De „Führungsverantwortung“ is ondeelbaar en kan dus niet worden gedelegeerd, omdat deze verantwoordelijkheid het eenduidig streven naar het uiteindelijke doel regelt.

Wel kunnen deeltaken, die tot het leidinggeven behoren en de daarbij behorende bevoegdheden worden gedelegeerd; de verantwoordelijkheid daarvoor blijft echter bij de leider berusten. „Fachverantwortung“ is echter wel deelbaar en kan worden gedelegeerd.

De afbakening tussen deze beide begrippen wordt bepaald door de inhoud van het begrip „vaktechnisch“ („Fach“).

Het hierboven vastgestelde onderscheid tussen „Führungsverantwortung“ en „Fachverantwortung“ is niet alleen noodzakelijk omdat de leider, die van alle vaktechnische gebieden op de hoogte is niet meer bestaat, maar ook omdat slechts op grond van deze verdeling der verantwoordelijkheden het bepalen van criteria, inhoud en vorm van een opleiding voor leidinggevend personeel mogelijk is.

4. Vaktechnische kennis en kennis van het leidinggeven („Fachwissen“ en „Führungswissen“)

Teneinde de noodzakelijke kennis nodig om leiding te kunnen geven nauwkeurig te kunnen omschrijven, is het gewenst te onderzoeken in welke gebieden leiding wordt gegeven. Het leidinggeven kan geschieden op:

- a. vaktechnisch gebied;
- b. leidinggevend gebied;

c. vaktechnische- en leidinggevende gebieden. Leiding op vaktechnisch gebied wordt gegeven indien de opdracht vaktechnisch zo complex is, dat voor de vervulling ervan meerdere medewerkers zijn vereist. De leider dient hierbij over een zodanige vaktechnische kennis beschikken, dat de prestaties op hun vaktechnische waarde kunnen worden beoordeeld.

In eerste instantie is hier dus een vakman vereist; het is geen zaak voor een specialist op het gebied van leidinggeven. Uit een nadere analyse van het begrip leidinggeven op leidinggevend gebied blijkt, dat afstand moet worden genomen van de klassieke indeling in de functionele deel-

gebieden (G1 t/m G4) in de militaire organisatie, omdat hierbij een vermenging optreedt van de leidinggevende functie en de specialistische vak-technische functie. De leidinggevende functie komt bovendien in dit systeem niet geheel tot zijn recht omdat b.v. de controlefunctie geheel ontbreekt. „Führungsverantwortung” en „Fachverantwortung” zijn niet duidelijk afgebakend. De functionele deelgebieden van de leiding („Führungsgebiete”) moeten zijn ingedeeld op basis van de deeltaken van het leidinggeven. Deze „Führungsgebiete” komen dan overeen met de fasen van het algemeen geldige grondpatroon van doelgericht handelen t.w.:

„Führungsgebiet” I: het bepalen van de toestand, het vaststellen van doelstellingen en grondbeginselen;

„Führungsgebiet” II: de planning;

„Führungsgebiet” III: het regelen van de uitvoering;

„Führungsgebiet” IV: de controle.

In het volgende overzicht zijn deze „Führungsgebiete” nader geanalyseerd:

„Führungsgebiet I”

(Toestand, doelstelling en grondbeginselen)

fase I

1. Bepalen van de toestand.
2. Bepalen van de doelstelling.

fase II

3. Analyse van de toestand m.b.t. de doelstelling.
4. Vergelijking doelstelling en toestand.
5. Beslissing over de doelstelling.

fase III

6. Vaststellen van het uiteindelijke doel/doelstelling.
7. Vaststellen van de grondbeginselen ter bereiking van het uiteindelijke doel.
8. Vaststellen van een concept voor de uitvoering op basis van de grondbeginselen.
9. Overdracht van het uiteindelijke doel/doelstelling, alsmede het concept voor de uitvoering.
10. Distributie van noodzakelijke informatie.

fase IV

11. Bewaken dat uiteindelijke doel/doelstellingen, plan en informatie worden ontvangen en begrepen.

„Führungsgebiet II”

(Planning)

fase I

1. Analyse van uiteindelijke doel.
2. Bepalen van de factoren van invloed.
3. Ontwikkelen van alternatieven.
4. Evaluatie van de alternatieven.
5. Besluit.

fase II

6. Ontwerp van totaal plan.
7. Ontwikkelen van een plan t.b.v. de planning.

fase III

8. Uitgeven van planningsdirectieven.
9. Ontwikkelen van afgeleide- en detailplannen
10. Invoegen van afgeleide- en detailplannen in totaalplan.
11. Bewaken van totaalplan.

fase IV

12. Bijsturen van totaalplan op grond van resultaten afgeleide- en detailplannen.
13. Uitgeven van totaalplan.

„Führungsgebiet III”

(Uitvoering)

fase I

1. Analyse van de plannen en de toestand m.b.t. te nemen maatregelen.
2. Vaststellen van de te nemen maatregelen, prioriteiten en belanghebbenden.
3. Vaststellen van psychologische voorwaarden.

fase II

4. Ontwikkelen en formuleren van de te nemen maatregelen/aanwijzingen/directieven/bevelen.
5. Toetsing op noodzakelijkheid, rechtmatigheid, benodigde tijd voor overdracht aan naastlagere niveau.
6. Goedkeuren van maatregelen/aanwijzingen en directieven.

fase III

7. Overdracht van aanwijzingen/bevelen en informatie.
8. Vervullen van psychologische voorwaarden.

fase IV

9. Bewaken dat aanwijzingen/bevelen en informatie worden ontvangen en begrepen.
10. Coördinatie en verbetering van de werking van het systeem op grond van de resultaten (feed back).

„Führungsgebiet IV” (controle)

fase I

1. Analyse van uiteindelijke doel/voornemen en afgeleide doelen/opdrachten m.b.t. de criteria voor „SOLL-IST” vergelijking
2. Ontwikkelen en kwantificeren van criteria t.b.v. de terugkoppelingsinformatie („SOLL-IST”).

fase II

3. Planning van een controlesysteem.
4. Organiseren van de controle.

fase III

5. Bepalen van de resultaten.
6. Toetsen van „SOLL-IST”.
7. Evaluatie van de resultaten.
8. Overdracht van de evaluatie aan belanghebbers.

fase IV

9. Voortdurend onderzoek en verbetering van het controlesysteem.

Hoe complexer de op te lossen vraagstukken, des te moeilijker wordt ook het leidinggeven. Hierbij ontstaan dan specifieke problemen op het gebied van leidinggeven. Deze specifieke problemen vragen gespecialiseerd leidinggevend personeel. Indien meerdere specialisten werkzaam zijn in één „Führungsgebiet” ontstaat het probleem van het leidinggeven op leidinggevend gebied („Führen in einem Führungsgebiet”).

Dit vraagt, evenals bij andere vakspecialisten, een zeer omvangrijke vakkennis op leidinggevend gebied, die alle vier de „Führungsgebiete” omvat. Een grondige kennis van de wetenschappelijke grondslagen, methodieken, technieken en procedures, alsmede de technische hulpmiddelen op leidinggevend gebied is hiertoe noodzakelijk. Hieruit volgt dat een „Allgemeine Führungslehre oder Führungswissenschaft” een interdisciplinair karakter heeft. Een dergelijke „Lehre” bestaat nog niet en dient alsnog te worden ontwikkeld. In onderstaand overzicht is een poging gedaan de inhoud van een „Allgemeine Führungslehre” aan te duiden. Hierbij zou tevens het verschil tussen de begrippen „Führung” en „Management” dienen te verdwijnen en v.w.b. de krijgsmacht zou alleen het gebrip „Führung” moeten worden gehanteerd. De moderne managementmethodieken, in het bijzonder die betrekking

hebben op het minimaliseren van kosten en het optimaliseren van prestaties, dienen zowel bij het leidinggeven aan operationele eenheden als bij het leidinggeven aan niet-operationele eenheden, een grote rol te spelen.

Bovenstaand betoog kan als volgt worden samengevat: „Führungswissen und Fachwissen sind bei „Führung in einem Führungsgebiet” identisch. Führung in einem Führungsgebiet erfordert also den Führungsfachmann, der in wissenschaftlicher Führungslehre ausgebildet ist.”

In hoeverre de „Führungsfachmann” ook generalist moet zijn wordt bepaald door de eerder voorgestelde afbakening van „Führungsverantwortung” en „Fachverantwortung”. Een leidinggevende functionaris moet m.b.t. de door hem te coördineren „Fachgebiete” in zoverre „Fachmann” i.c. specialist zijn, dat hij in het kader van de hem opgedragen taak inzicht heeft in de mogelijkheden en beperkingen van de onderscheiden „Fachgebiete”, alsmede in de belangrijkste factoren die hierop een invloed uitoefenen. Bovendien moet hij enigzins op de hoogte zijn met de vaktechnische capabilities.

Dit betekent dat de kennisoverdracht bij een „Führungsausbildung” met drie oogmerken zal dienen te geschieden:

- grondige kennis hebben van c.q. beheersen;
- inzicht hebben in;
- op de hoogte zijn met.

De hierboven ontwikkelde gedachten zullen, indien toegepast, van grote invloed zijn op de organisatie en de stijl van leidinggeven.

5. „Fachstab” en „Führungsstab”

Omdat de „Struktur des Führungsproblems” op elk gebied van leidinggeven gelijk is, omdat de scheiding die kan worden gemaakt tussen „Führungsverantwortung” en „Fachverantwortung” van universele aard is, en omdat vaktechnische problemen volgens het algemeen geldige en in fasen verlopende grondpatroon van leidinggeven kunnen worden opgelost, moet het mogelijk zijn een universeel grondpatroon op te stellen voor een staforganisatie, die op alle niveaus van leidinggeven kan worden toegepast. Iedere complexe doelstelling kan worden opgesplitst in partiële doelen en deeltaken, die achtereenvolgens en/of gelijktijdig worden verwezenlijkt. Daartoe moeten personele en materiële middelen doelmatig worden ingezet en beheerst. Dit

*Wetenschappelijke grondslagen
en
Management-technieken*

I. „Theorie der führung”

II. Wetenschappelijke grondslagen

1. Filosofie
2. Wiskunde (Waarschijnlijkheidsleer)
3. Rechtswetenschappen
4. Politieke Wetenschappen
5. Psychologie
6. Sociologie
7. Quantitative Methoden (Systeem analyse)
8. Economie
9. „Praxeologisches Denken (Leistungsfähiges Handeln)”
10. Cybernetica
11. Futurologie
12. Technologie
13. Besliskunde
14. Organisatieleer
15. Speltheorie

III. Management – Technieken

1. Management by exception
2. Het delegeren van verantwoordelijkheid als beginsel van leiding
3. Systeem management

4. Managerial breakthrough

5. Management by objectives

6. Management by results

7. Systematische profit-planning

8. Techniek van de afnemende kosten

9. Techniek van de idee-ontsluiting

10. Techniek van de investeringsselectie en rentabiliteitsberekening

11. Netwerkplanning

12. Automatisering

13. Technieken van rationele planning van arbeidsmethoden

14. Systeemanalyse

15. Operations research

16. Lineaire programmering

17. Dynamische programmering

18. „Losgrössenoptimierung”

19. Simulatie

20. Risiko-analyse

IV. „Führungs-systeme und hilfren”

1. Informatiesystemen

2. Planningsystemen

3. „Befehls-systemen”

4. Controle systemen

proces en het beschikbaar stellen van de middelen vormen het vaktechnisch probleem. Het beheersen van het proces en de middelen is het „Führungsproblem”.

Op het laagste niveau van leidinggeven bestaat geen behoefte aan assistentie van de leiding. Zo is de infanteriegroepscommandant de militaire vakman, die op basis van zijn vakkennis de activiteiten en de prestaties van zijn ondergeschikten goed kan leiden en beoordelen.

Bij een toename van het aantal vakgebieden dat moet worden ingeschakeld wordt het leidinggeven op vaktechnisch gebied ingewikkelder.

De „commandant” heeft assistentie nodig, in het bijzonder voor de informatieverzorging en het doen van aanbevelingen; voorts moet de leiding noodzakelijkerwijs worden ontlast door het afstoten van bevoegdheden voor het nemen van ondergeschikte (routine) beslissingen.

Door de assistentie van de leiding (de staf) wordt in het lijn/stafstelsel gewoonlijk op drie wijzen steun verleend:

- de informatieverzorging;
- het doen van aanbevelingen en voorstellen;

COMMUNICATIE IN HET TOTALE SYSTEEM

(zie tekst blz. 664 en legenda fig. 2 op blz. 665)

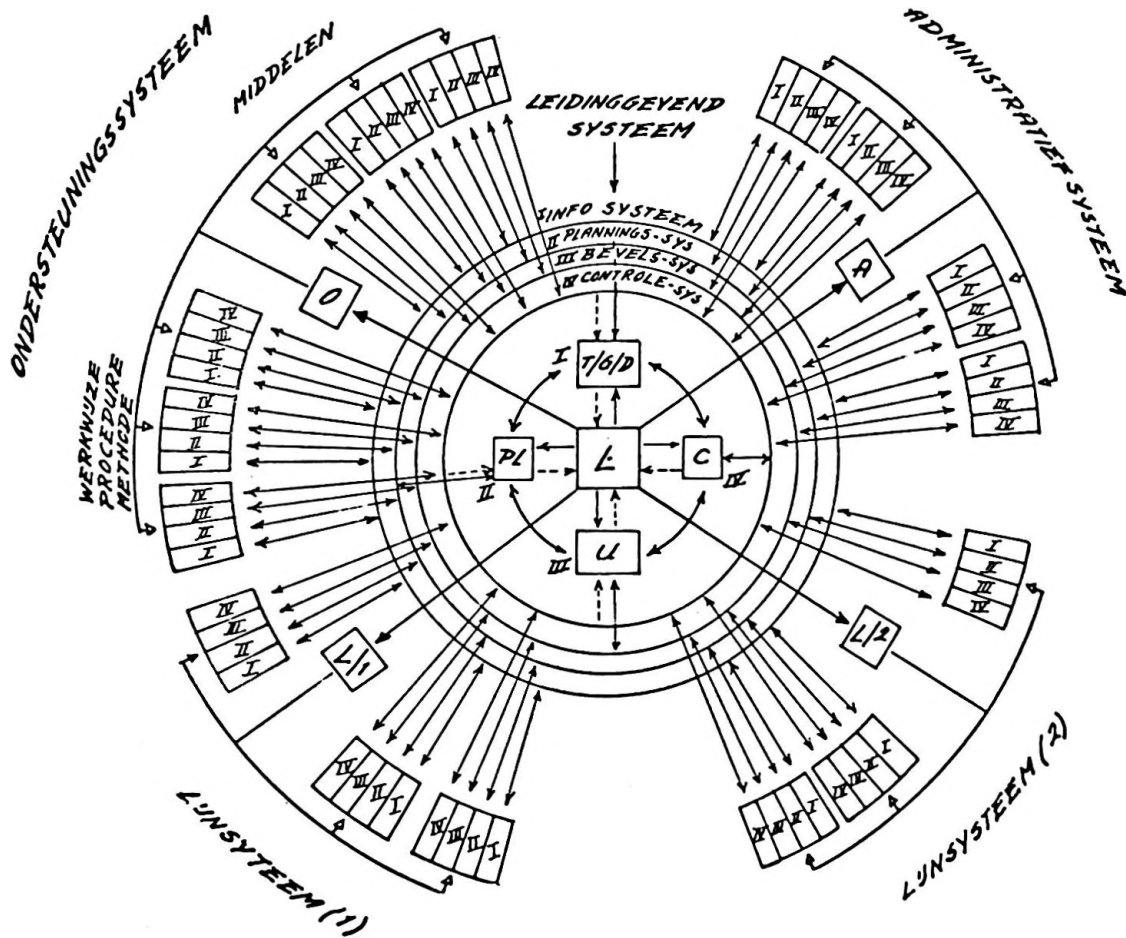

fig 1

LEGENDA

- instructies
- ↔ uitwisseling informatie, adviezen
- ← instructies
- > informatie

– het nemen van (routine) beslissingen van ondergeschikt belang.

Indien nu deze staf zich uitsluitend richt op het oplossen van vaktechnische problemen kan men spreken van een zgn „Fachstab”. Is deze assis-

tentie van de staf uitsluitend gericht op het oplossen van het aan deze vaktechnische problemen gekoppelde „Führungsproblem” – namelijk het besturen, beheersen en coördineren van alle activiteiten overeenkomstig het universele grondpatroon van leidinggeven – dan is er sprake van

een „Führungsstab”. Indien tenslotte de assistentie van de staf gericht is op de interne structuur van het systeem, dan heeft men te maken met een zgn „Verwaltungsstab”.

Een complex leidinggevend systeem omvat aldus een:

- vaktechnisch stafelement – „Fachstab”;
- leidinggevend stafelement – „Führungsstab”;
- administratief stafelement – „Verwaltungsstab”.

Een systeem dat in staat is complexe doeleinden te verwezenlijken omvat vier subsystemen t.w.:

- een lijn- of uitvoerend systeem;
- een leidinggevend systeem;
- een ondersteuningssysteem;
- een administratief systeem.

De interne organisatie van deze vier subsystemen is opgebouwd volgens het universele en in fasen verlopende grondpatroon van het leidinggeven, waardoor wordt bereikt dat de communicatie tussen deze subsystemen en de coördinatie van alle activiteiten op eenvoudige wijze gerealiseerd kunnen worden (zie fig. 1).

In het leidinggevend systeem zijn de functiegebieden identiek met de taken van het leidinggeven; deze zijn tevens de vaktechnische gebieden.

Een leidinggevend of bevelssysteem zal derhalve uit vier elementen bestaan die met de gefaseerde (vier) deeltaken van de leiding overeenkomen.

Een gecompliceerd leidinggevend systeem is dan ook samengesteld uit vier geïntegreerde subsystemen t.w.:

- een informatie systeem;
- een planningssysteem;
- een uitvoerend systeem;
- een controle systeem.

Deze benadering neemt afstand van de oude lijn/staforganisatie. Het traditionele denken in lijn en staf heeft tengevolge van het toenemend aantal van invloed zijnde vakgebieden, geleid tot een topzware organisatie waarin coördinatie steeds moeilijker wordt en die bovendien als gevolg van de onduidelijke afhakening van taken en verantwoordelijkheden steeds ondoelmatiger werkt. Het denken in de vier genoemde subsystemen, die elk voor hun vakgebied volledig verantwoordelijk zijn, stapt hiervan af en keert met name door de duidelijke afbakening van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden terug naar de klassieke lijnorganisatie.

De universele commandant die „alles kan en alles doet” bestaat niet meer.

Hieruit dienen dan ook de organisatorische consequenties te worden getrokken.

„Das Zusammenwirken der vier Subsysteme vollzieht sich auf Koöperativer Basis der wechselzeitigen Information und bindenden Weisung, deren Berechtigung und Verpflichtung sich aus Kompetenz und Verantwortung für die System-Aufgabe ergibt.”

6. Een nieuwe stijl van leidinggeven

Het gevolg van deze benadering is dat een nieuwe stijl van leidinggeven zal ontstaan.

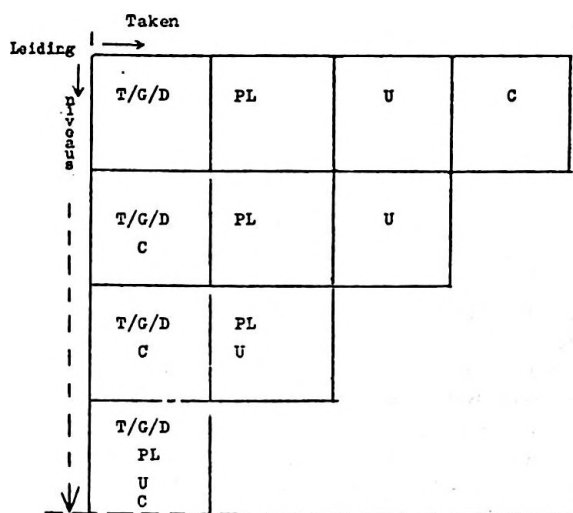
Deze stijl is dialectisch van aard en omvat noodzakelijkerwijs zowel autoritaire als coöperatieve elementen. Autoritair omdat de leiding van het totale systeem ieder ogenblik in de activiteiten van de subsystemen kan en zal moeten ingrijpen. Aangezien dit echter slechts in uitzonderingsgevallen zal geschieden wordt hiermee het ontlasten van de hoogste leiding gewaarborgd.

Ook de integratie van de subsystemen vertoont duidelijk dialectische trekken. Ieder subsysteem verspreidt en ontvangt dwingende richtlijnen, ook het leidinggevend systeem. Dit is in het militaire denken zeer ongewoon. Het is echter een juiste gang van zaken, omdat hierdoor wordt voorkomen, dat de „mindere” voortdurend onder druk wordt gezet, indien door de leiding de grenzen niet in acht worden genomen tussen de variable relaties van de opdrachten enerzijds en de grondbeginselen, middelen, tijd en ruimte anderzijds.

De systemen vormen een hiërarchie. Op de laagste niveaus van leidinggeven, b.v. bij de groepscommandant zijn deze subsystemen in één systeem – het lijnsysteem – geïntegreerd. Alle ondersteunings-, administratieve- en leidinggevende taken worden door de lagere groepscommandant persoonlijk vervuld.

Bij een toename van het aantal van invloed zijnde vaktechnische gebieden ontstaat op de eerste plaats behoefte aan een ondersteunings- en administratief systeem; uiteindelijk zal ook de behoefte worden gevoeld aan een leidinggevend systeem.

Een leidinggevende organisatie of subsysteem dat wordt opgebouwd volgens bovenstaande grondslagen kan flexibel aan de organisatie worden aangepast, en kan variëren vanaf het éénmansbedrijf tot een organisatie bestaande uit vier grote secties (zie fig. 2). Kriterium voor de organisatie van een dergelijke staf is de tijd, die beschikbaar is om het uiteindelijke doel te bereiken. De „Führungsgebiete” 1 en 4 en de „Führungsge-

assistenten/secties

fig 2

LEGENDA

T|D|G = Informatie (toestand, doelstelling, grondbeginselen)

PL = Planning

U = Uitvoering

C = Controle

biëte" 2 en 3 zijn wat dit betreft zeer nauw aan elkaar verbonden.

Hoe lager het niveau van leidinggeven des te korter zal de tijd zijn die beschikbaar is tussen het bepalen van het doel en de grondbeginselen

en de uitvoering, en des te sterker zal de integratie moeten zijn tussen de activiteiten op vaktechnisch- en op leidinggevend gebied.

Hoe hoger het niveau van leidinggeven hoe meer tijd beschikbaar zal moeten zijn voor het leidinggeven.

Dit „System-Denken" is beter afgestemd op de automatisering en maakt het bovendien mogelijk reeds thans met de huidige technische middelen een „Papierfreien Geschäftsverkehr" te voeren. Uit voorgaande moge blijken dat het ontwikkelen van een „Allgemeine Führungslehre („Führungswissenschaft")" voor een systematische opleiding van leidinggevend personeel een eerste vereiste is.

Een dergelijke opleiding zou in drie stappen dienen te verlopen:

1e stap leidinggeven op vaktechnisch gebied;

– primair: vakopleiding;

– secundair: opleiding voor leidinggeven;

2e stap leidinggeven op leidinggevend gebied;

– primair: opleiding voor leidinggeven;

3e stap leidinggeven op vaktechnisch en leidinggevend gebied;

– primair: beperkte vakopleiding in die vakgebieden waaraan leiding moet worden gegeven overeenkomstig de criteria voor „Führungsverantwortung";

– secundair: opleiding voor leidinggeven.

Binnen een dergelijk opleidingssysteem kan het leidinggevend personeel voor elke organisatie en voor elk niveau worden gevormd.

Boekbesprekingen

De luchtverdediging mei 1940,

bewerkt door Kolonel b.d. der Klu F. J. Molenaar en uitgegeven in opdracht van de Sectie Krijgsgeschiedenis HKKL door de Staatsuitgeverij in februari 1970. Het tweedelige goed verzorgde boekwerk telt bijna 1200 bladzijden en kost f 95,-.

Kolonel Molenaar heeft er ruim 10 jaar aan gewerkt. De samenstelling werd bemoeilijkt door dat het gros van de militaire archieven in mei 1940 is verbrand; reconstructie van de geschiedenis van het Commando Luchtverdediging onder bevel van Luitenant-Generaal P. W. Best is dan ook niet van een leien dakje gegaan.

Het Commando Luchtverdediging omvatte alle operationele luchtverdedigingsorganen, dus ook de operationele eenheden van de Militaire Luchtvaart, in die tijd nog een onderdeel der KL. Het boek maakt daarom met een blauwe band deel uit van de serie: De geschiedenis van de Klu en met een groene band van de serie: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II.

Na een algemene oriëntering, waarbij o.m. een overzicht wordt gegeven van het beschikbare materiaal van de Militaire Luchtvaart en de luchtdoelartillerie worden achtereenvolgens de mei 1940 oorlogsgeschiedenis van de luchtvaartregimenten en de luchtdoelartillerie beschreven, gevolgd door een op basis van Duitse documenten samengesteld hoofdstuk „Uitvoering Duitse aanval”. Tot besluit een algemene nabeschouwing. Het geheel wordt verlevendigd met 153 foto's, 30 schetskaarten en 26 kaarten in kleur. Er zijn voorts een 200 bladzijden aan bijlagen waaronder lijsten met namen van commandanten en stafpersoneel van zowel luchtvaart als luchtdoelartillerie eenheden en uitgebreide overzichten van alle opdrachten verstrekt aan onderdelen van de Militaire Luchtvaart met de daarbij verkregen resultaten.

Enkele grepen uit het omvangrijke verzamelde materiaal:

– Hitlers plannen zijn enkele malen gewijzigd. Het luchtmacht standpunt, dat de Nederlandse vliegvelden en het Nederlandse luchtruim noodzakelijk waren voor de luchtverdediging van het

Ruhrgebied is de oorzaak geweest van het in de plannen opnemen van de algehele bezetting van Nederland. Gelet op het grote aandeel, dat de Duitse luchtmacht, waaronder het Luftlandekorps ressorteerde, in deze plannen had, waren de meteorologische omstandigheden van overwegend belang voor de aanvang van de veldtocht in het Westen.

– In Nederland werd over het algemeen geen rekening gehouden met de mogelijkheid van een strategische overval. Generaal Best was één van de weinigen die hier herhaaldelijk voor waarschuwde. Eerst na de verrassende overval op Denemarken en Noorwegen werd meer – maar nog onvoldoende – in deze richting gedacht en gehandeld.

– Aangezien het in tijden van internationale spanning bijna onmogelijk is in het buitenland wapens te kopen, wreekte het ontbreken van een eigen wapenindustrie zich bij de opbouw van de luchtdoelartillerie en bij het verkrijgen van vliegtuigbepanning. Voor wat betreft vuurleidings toestellen was men afhankelijk van de kennis van één man. Deze hoofdconstructeur werd evenwel ziek met het gevolg, dat ruim honderd moderne vuurmonden waar geen vuurleidingsapparaat voor was, in magazijnen werden opgeslagen en later door de Duitsers konden worden gecompleteerd. Evenzo liep het fout met de constructie van onontbeerlijke tijdbuizen voor granaten 7,5 tl. – Nederland had in mei 1940 een prototype radar met een bereik van 15 km. De constructeur Jhr. ir. W. C. von Weiler slaagde er in met twee stuks van dit prototype en alle gegevens naar Engeland te ontkomen, waar het bleek, dat principiëel de Nederlandse en Engelse radar weinig van elkaar verschilden. Deze apparatuur werd later in de „Isaac Sweers” ingebouwd (zie deel 3 van Dr. L. de Jong's „het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog”, blz. 391). – Op 10 mei 1940 beschikte de Militaire Luchtvaart over 125 operationele vliegtuigen, waaronder een vijftigtal jagers. Meer dan de helft van de jagers waren van het type Fokker – D XXI, de overige waren Fokkers – G1 (met dubbele staart). De strategische overval begon met een bombardement op een aantal vliegvelden, waarbij de

bommenwerpers uit de richting Noordzee kwamen. Hierbij werd een aanzienlijk gedeelte van de GI jagers op de grond buiten gevecht gesteld. Het is opvallend welke goede resultaten onze vliegers met de langzamere DXXI wisten te bereiken tegen de ME - 109's en ME - 110's, die wel veel sneller waren maar minder wendbaar. - De Duitse vliegtuigverliezen zijn aan de hoge kant en worden minimaal als volgt becijferd:

Afgeschoten tijdens luchtgevechten	36
door NL vliegtuigen op de grond vernield	± 30
door RAF vliegtuigen op de grond vernield	± 15
Afgeschoten door luchtdoelartillerie; vernield door vuur van grondtroepen en artillerievuur	± 205
niet meer in staat tot opstijgen in verband met obstakels of te „slappe bodem”	± 42
Totaal	± 328

Dit betekent dat meer dan 35% van de Duitse vliegtuigen, die aan de luchtoperaties boven Nederland deelnemen verloren zijn gegaan, zijnde 12% van de totale verliezen van de Duitse luchtmacht boven West-Europa in april/mei en juni 1940. Het totaal had nog groter kunnen zijn indien de op de heroverde vliegvelden Valkenburg en Ockenburg staande transporttoestellen in brand waren gestoken; van de 430 ingezette transporttoestellen werd meer dan de helft uitgeschakeld. Bovendien werden volgens Dr. L. de Jong (deel 3, blz. 462) deze toestellen veelal gevlogen door instructeurs, die niet te vervangen waren.

Op het goede resultaat van de luchtdoelartillerie etc. mag ook worden gewezen, waarbij wordt aangetekend, dat onnodige verliezen werden geleden doordat gevechtsdekkingen uit zuinigheids-overwegingen nog niet overal waren aangelegd. - De verliezen van het door Generaal Student gecommandeerde Luftlande-Korps waren eveneens aanzienlijk. De Generaal zelf werd door eigen vuur getroffen. Van de circa 11000 parachutisten, ingevlogen troepen en vliegtuigbemanningen van vliegtuigen die niet meer weg konden werden er bijna 4000 uitgeschakeld, waaronder 1200 nog naar Engeland afgevoerde krijgsgevangenen.

- De Duitse opzet het regeringscentrum Den Haag uit te schakelen mislukte. Het „open maken” van de achterdeur van de Vesting Holland via de bruggen bij de Moerdijk, Dordrecht

en Rotterdam slaagde, maar niet dan na het bombarderen van Rotterdam.

Deze geschiedenis van de lezer op de bladzijden 885 t/m 901. Door de strategische overvalling werden reserves gebonden die anders mogelijk in de sector van het veldleger hadden kunnen worden ingezet en werd het geven van luchtsteun aan dit leger door de Militaire Luchtvaart nagenoeg onmogelijk gemaakt.

- Het is jammer dat om welke reden dan ook de op 15 mei nog operationele vliegtuigen niet naar Engeland werden overgevoerd i.p.v. vernield te worden. Nu duurde het tot juni 1943 voordat de Militaire Luchtvaart met 322 (Dutch) Spitfire squadron weer aan de strijd kon deelnemen.

Hoewel het uit bovenstaande summiere bloemlezing niet blijkt, is de „luchtverdediging mei 1940”, een gedetailleerd naslagwerk geworden waarin vele gegevens zijn samengebracht. Een schoonheidsfout is wellicht het ontbreken van de landingsplaatsen van de Duitse parachutisten op de schetsen met de eigen opstellingen. Deze worden wel aangegeven op overeenkomstige schetsen in deel 3 van het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog dat op de bladzijden 3 t/m 34 onder het hoofd „De strategische verrassing” een kort verslag hieromtrent geeft.

Zoals bekend mag worden verondersteld, verkreeg het wapen der Militaire Luchtvaart voor zijn aandeel in de luchtverdediging in mei 1940 het Ridderkruis 4e klasse der Militaire Willemsorde. In de overwegingen die tot de toekenning hiervan heeft geleid, staat o.m., dat de Militaire Luchtvaart „met grote moed en zelfopoffering zijn taak heeft volbracht door, zonder te letten op aantal en hoedanigheid der vijandelijke vliegtuigen, zonder de minste aarzeling aan te vallen, waar zich daarvoor de gelegenheid voordeed”.

drs B. VAN DIJKEN

Lkol der Inf (gsb)

„Controlling Small Wars”

door Lincoln P. Bloomfield en Amalia C. Leiss, uitgegeven door Allen Lane The Penguin Press in London in 1970. - De Amerikaanse uitgave werd in 1969 door de Alfred A. Knopf Inc. te New York verzorgd. Circa 300 bladzijden.

Dit boek geeft het resultaat van een serie researchstudies gehouden in het kader van het Arms Control Project van het Massachusetts Institute of Technology.

Het beoogt een wetenschappelijke basis te verschaffen voor het voeren van een beter beleid t.a.v. interne conflicten en beperkte oorlogen zoals die voorkomen in de landen van de Derde Wereld. In de vijftiger jaren was onder invloed van de Truman-doctrine het territoriaal in bedwang houden van het communisme de rode draad in de Amerikaanse buitenlandse politiek, met als consequentie het met strijdkrachten interveniëren om dergelijke conflicten te „winnen”. Betwijfeld wordt of het verstandig is deze politiek ook in de zeventiger jaren voort te zetten.

Het is nl. gebleken, dat in de ontwikkelingslanden de overgang van een traditionele maatschappij naar modernere vormen, hoewel gepaard gaan de metsociale onrust en revoluties, toch tot stabiliteit kan leiden zonder dat deze landen communistisch worden. Bloomfield en Leiss willen het accent verleggen van „conflict winning”, gepaard gaande met militaire actie naar „conflict controlling” met als doel geweld te vermijden of zo gering mogelijk te houden. Een en ander wordt door de nabije toekomst – rekening houdende met een grotere frequentie van interne conflicten als gevolg van versnelde ontwikkelingsprocessen – een belangrijke politieke beleidskeuze. De schrijvers hebben getracht in verschillende conflicten relevante fasen en factoren te onderkennen. Onenigheid over gebied (grenzen), legitimiteit van de regering, ideologie, ras of wat dan ook, is de 1e fase. Besluiten één of meerdere partijen tot militaire actie dan komt het conflict in de tweede fase. De derde fase wordt gevormd door de daadwerkelijke gevechten. Vervolgens kan de vierde fase worden bereikt, d.w.z. wel conflict maar geen gevechten. Vandaar kan het conflict weer „terugvallen” in de (gevechts) derde fase of overgaan in de laatste fase, die van de onderhandelingen leidende tot een regeling. De auteurs zijn hierbij van enkele hypothesen uitgegaan, zoals: beperkte conflicten hebben na abstrahering eenzelfde structuur; alle conflicten hebben een fase voorafgaande aan die waarin wordt besloten tot militaire actie. In elke fase zijn factoren die een conflict naar een hogere fase drijven, maar er zijn ook factoren die een hieraan tegengestelde werking kunnen uitoefenen. Het verloop van een conflict kan belangrijk worden gewijzigd door het nemen van maatregelen gericht op beperking van geweld, inbegrepen het neutraliseren van geweld bevorderende factoren. In veertien onderzochte conflicten worden de fasen „gelokaliseerd” en

vervolgens relevante factoren „geïsoleerd”. Deze blijken te zijn: mate van gebondenheid (grootte van het conflictgeweld: relatieve deelname bevolking en strijdkrachten), vrijheid van handelen (afhankelijkheid van beslissingen van derden, buitenlandse steun etc.), omgeving (geografische en klimatologische factoren), informatie (snelheid waarmee berichten de diverse beslissingscentra bereiken en de juistheid van deze berichten te verifiëren), militaire relaties (relatieve militaire krachtsverhoudingen; reële of zoals die worden gedacht door partijen), interne samenhang (van bevolking), interne „beheersing” (kracht, leiderschap), ethnische- en godsdienstige-, geschiedkundige relaties. Er worden 425 conflictbeperkende maatregelen geselecteerd, welke theoretisch een rol kunnen spelen bij de conflictbeheersing. Ruim 1/3 hiervan heeft betrekking op de 1e fase, waar nog niet tot het toepassen van geweld is besloten. Een groot gedeelte van deze maatregelen evenwel kan alleen effect sorteren indien de Verenigde Naties beschikken over een goed uitgeruste parate vredesmacht. Het valt op, dat 250 maatregelen betrekking hebben op een conflict tussen staten en 175 op een conflict binnen een staat. Hieruit zou kunnen blijken dat het extra moeilijk is voor de interne conflicten tot zinvolle crisisbeperkende maatregelen te komen. Het zal niemand verbazen, dat in werkelijkheid in de eerste fase slechts een fractie van de mogelijke maatregelen werd genomen. De meeste maatregelen werden getroffen tijdens de derde fase: de geweldsfase. Ook hier is het gezegde: „te laat en te weinig” van toepassing.

De onderzochte conflicten behoren volgens de schrijvers tot de 54 na-oorlogse conflicten (tot 1969), welke zich hebben onderscheiden door „significant violence”. In het boek worden hiervan besproken het Sovjet-Iran conflict, 1941–1947; Het Varkensbaai échec in 1960/61; de Griekse opstand, 1946–1949; de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945–1949 en het Midden-Oosten conflict in 1956/57.

Deze conflicten worden fasegewijs summier behandeld. Voor wat betreft de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog worden alleen Indonesische, Amerikaanse en Britse bronnen gebruikt. Elk hoofdstuk wordt besloten met een lijst van mogelijk geachte maatregelen ter conflictbeperking, onder aanduiding van de maatregelen welke inderdaad zijn genomen.

Vervolgens proberen de schrijvers lessen ten aanzien van de conflictbeheersing te trekken

ten einde na een apart hoofdstuk gewijd aan „United States Interests” te komen tot een strategie voor conflictbeheersing gebaseerd op de volgende zeer algemene conclusies:

- het is moeilijker een intern conflict te beheersen dan een extern;
- daadwerkelijk partij kiezen van een grote mogendheid bemoeilijkt de conflictbeheersing;
- de geo-politieke situatie is zeer belangrijk voor de conflictbeheersing.

Een dergelijke strategie dient er op gericht te zijn het uitbreken van een conflict te voorkomen door de politieke/economische en sociale vooruitgang in de ontwikkelingslanden te stimuleren. Geweld zal moeten worden geminimaliseerd, o.a. door de bewapening van landen in potentiële conflictgebieden te beperken.

De Verenigde Naties dienen meer preventief op te treden. De „peace-making” capaciteit van de VN zal moeten worden vergroot. Interventie van andere landen dient uitsluitend in het diplomatiek-, d.w.z. bemiddelende vlak te liggen en mag nimmer met militaire of „subversieve” middelen geschieden.

De titel van dit boek doet meer verwachten dan de inhoud geeft. Het is geschreven door Amerikanen voor Amerikanen. Dit wil niet zeggen, dat het zonder wetenschappelijke waarde is. Integendeel, de auteurs zijn er in geslaagd door hun benaderingswijze te komen tot een mogelijke structuur van beperkte conflicten, waarbij zij een aantal belangrijke conflictvariabelen hebben „aangewezen”. Op basis van deze eerste aanzet kan het „leerstuk” van de conflictbeheersing in „small wars” verder worden uitgebouwd en worden verfijnd.

Het is duidelijk, dat de ideale oplossing, te weten een Verenigde Naties met voldoende bevoegdheden en middelen, voorlopig niet zal worden gerealiseerd.

drs. B. VAN DIJKEN
Lkol der Inf (gsb)

Israel Defence Forces – The Six Day War 240 blz, formaat 30 × 27 cm, geb. f 42,50-. NV Uitgeversmaatschappij KOSMOS-Amsterdam.

Onder bovenvermelde titel verscheen een officieel en onder auspiciën van het Israëliësche Ministerie van Defensie samengesteld fotoverslag van de 6-daagse oorlog in 1967. In dit zeer verzorgde boekwerk worden – voorafgegaan door een inleiding van de hand van Gen. Yitzhak

Rabin, de Israëliësche Chef Staf – de operaties beschreven van de Israëliësche luchtmacht, het leger en de marine.

De tekst is zakelijk en kort gehouden, doch het werk is verlucht met bijna 300 foto's en o.m. een 12-tal duidelijke overzichtskaarten.

In zijn inleiding analyseert Gen. Rabin de situatie voorafgaande aan de oorlog en schetst hij de gebeurtenissen die de directe aanleiding hiertoe vormden. Syrië vooral komt hierbij naar voren als de eigenlijke kwade genius in het Arabische kamp, door wiens optreden Egypte – wilde het zijn leidende rol in de Arabische wereld behouden – gedwongen werd tot een „confrontatiepolitiek”: toenemende Egyptische troepenconcentraties in de Sinai, de eis tot terugtrekking van de UNO troepen en de afsluiting van de Straat van Tiran voor de Israëliësche scheepvaart. Toen op 30 mei 1967 het Jordaanse leger onder Egyptisch bevel werd geplaatst en op 4 juni daaraan volgend de eerste Iraakse brigade ingevolge het met Irak gesloten verdrag Jordanië binnentrok op weg naar de westelijke Jordaanoever, kon een oorlog niet langer uitblijven.

Het eigenlijke verslag begint met een overzicht van de operaties van de Israëliësche luchtmacht waarmee Israël op 5 juni 1967 de oorlog opende en behandelt voorts de krijgsv verrichtingen op de 3 fronten: het Sinaifront, het Jordaanse front en het Syrische front, terwijl ook de activiteiten van de Israëliësche marine, zij het zeer globaal, worden beschreven.

De overweging dat de uitkomst van de strijd in de lucht beslissend zou zijn voor de uitkomst van de gehele oorlog dicteerde in feite de inzet van de Israëliësche luchtmacht in de openingsronde van de oorlog: een massale verrassingsaanval met alle beschikbare middelen op de vijandelijke vliegvelden teneinde de vijandelijke luchtmachten in één klap uit te schakelen.

Hoezeer de resultaten van deze verrassingsaanval inderdaad bepalend zijn geweest blijkt wel uit de cijfers: in de eerste drie uren van de strijd werden 300 van de in totaal 600 vliegtuigen waarover de gezamenlijke Arabische luchtmachten beschikten vernietigd; van de 450 vliegtuigen die in de loop van de 6-daagse oorlog aan Arabische zijde verloren gingen werden er slechts 86 verloren in luchtgevechten, de rest werd vernietigd op de grond.

De Israëliësche heerschappij in de lucht van de eerste oorlogsdag af is van doorslaggevend belang geweest voor het zo succesrijke verloop van de operaties te land.

De beschrijving van de operaties van het Israëliëse leger op de eerder genoemde drie fronten neemt in het verslag veruit de grootste plaats in. Het Zuidelijk Commando, onder bevel van Brig. Gen. Gavish belast met het offensief op het voornaamste front, t.w. de Sinaï en de Gazastrook, heeft de meest spectaculaire verrichtingen op zijn naam staan.

Vooraf de „Blitzkrieg” met aanvankelijk twee, later drie Divisional Task Forces waarbij Egyptische front in de noordelijke- en de centrale Sinaï werd doorbroken en die leidde tot de vernietigende tankslagen bij Gir Gafgafa en de Mitlapas, dwingt ontzag af.

Bij de beschrijving van deze operaties valt telkens weer de Israëliëse aanvalsgedachte op, waarbij veelal onder verwaarlozing van flank- en rugdekking alles werd gezet op het offensief en het onderhouden van het momentum.

De Israëliëse strategie – gebaseerd op het voeren van operaties op de binnenlijnen – komt vooral tot uiting bij het beschouwen van de krijgsverrichtingen tegen Jordanië en tegen Syrië.

Het offensief tegen Jordanië (door het Centrale Commando onder bevel van Brig. Gen. Narkiss in Jeruzalem en in Judea, alsmede door het Noordelijke Commando onder Brig. Gen. Elazarin Samaria), werd eerst ingezet in de namiddag van 5 juni, toen bleek dat de opening van een tweede front niet kon worden voorkomen.

Duidelijker spreekt dit nog v.w.b. het Syrische front: eerst op 9 juni, nadat de gevechten in de Sinaï en in Jordanië reeds vrijwel waren beëindigd en versterkingen van elders konden worden aangevoerd werd de aanval op Syrië door het Noordelijke Commando ingezet, ondersteund door de gehele Israëliëse luchtmacht. Hoewel mede a.g.v. het terrein de operaties aan het Jordaanse- en Syrische front een wezenlijk ander karakter hadden dan die in de Sinaï, valt bij het beschouwen van het verslag toch ook hier weer op hoe planning en uitvoering van de operaties gericht waren op omsingeling van de vijand en op zeer gedurfde aanvallen.

Ondanks de verschillen in terreingesteldheid komt trouwens ook bij gevechten aan het Jordaanse- en aan het Syrische front de bijzonder belangrijke rol van de tankeenheden en de samenwerking tussen gepantserde eenheden en luchtstrijdkrachten naar voren.

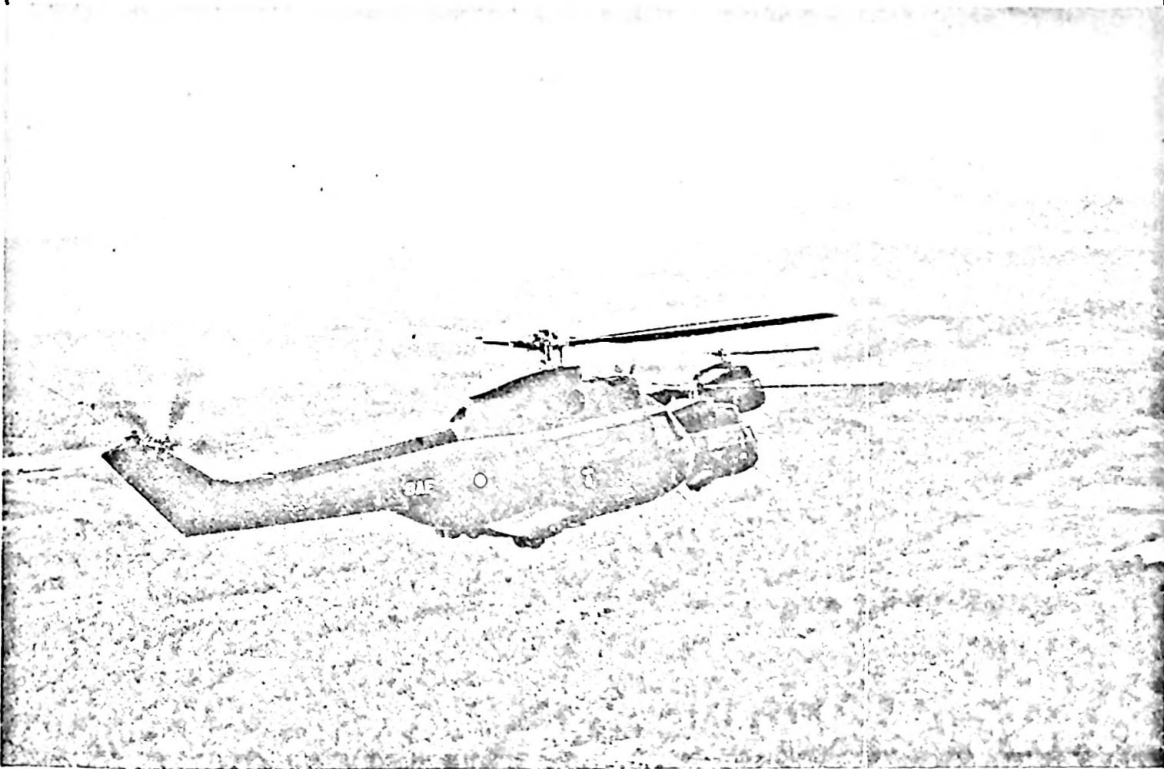
The Six Day War is een waardevolle uitgave. De fotoverzameling is waarschijnlijk uniek en de officiële beschrijving van de militaire operaties vormt voor ieder officier een belangrijk stuk vakliteratuur. Bovenal echter legt dit werk in woord en beeld getuigenis af van de grote prestaties van een klein volk; in deze kwaliteit wordt het ter lezing aanbevolen aan militair en burger.

H. Th. J. F. FELIX
Lkol der Artillerie (gsb)

- Its large power reserve
- Its all-weather capability
- Its high transportation efficiency
- Its ability to operate even with one engine stopped

make PUMA

a highly dependable and long-life machine of outstanding operational availability.

SCHREINER and Co. N.V.
Keizerstraat 2, hoek Zeekant
DEN HAAG

aerospatiale

DIVISION HÉLICOPTÈRES, 2 à 20 Av. M. Cachin-93-La Courneuve (France)